

Kjetil Sørli
Marit Aure
Björg Langset

Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende?

**Bo- og flyttemotiver de første årene
på 2000-tallet**

Hvorfor flytte?
Hvorfor bli boende?

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2012:5	"Derfor blir vi her" – innvandrere i Distrikts-Norge
NIBR-rapport 2010:21	Levekårsutvikling og flytting på Fjell i Drammen
NIBR-rapport 2010:17	Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer
NIBR-rapport 2010:16	Demografisk utvikling i fem storbyer
NIBR-rapport 2010:15	Boligmarked og flytting i storbyene

Rapportene koster
fra kr 250,- til kr 350,- og kan bestilles
fra NIBR:
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74

E-post til
nibr@nibr.no

Publikasjonene
kan også skrives ut fra
www.nibr.no
Porto kommer i tillegg til de oppgitte
prisene

Kjetil Sørli
Marit Aure
Björg Langset

Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende?

**Bo- og flyttemotiver de første årene
på 2000-tallet**

NIBR-rapport 2012:22

Tittel:	Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende? Bo- og flyttemotiver de første årene på 2000-tallet
Forfattere:	Kjetil Sørлие, Marit Aure og Bjørg Langset
NIBR-rapport:	2012:22
ISSN:	1502-9794
ISBN:	978-82-7071-958-7
Prosjektnummer:	O-2887
Prosjektnavn:	Flyttemotiver og bostedsvalg
Oppdragsgiver:	Norges forskningsråd
Prosjektleder:	Kjetil Sørлие
Referat:	Jo lettere det er å få eller skifte jobb, desto færre er det som oppgir arbeid som bo- og flyttebegrunnelser. Unge som flytter til byene, og de som flytter til periferi oppgir i størst grad arbeid som motiv. I områder med mye pendling begrunnes flytting mest med bolig. Motiver knyttet til sted/miljø betyr mer for å bli boende enn for å flytte. Flest familiemotiver finner vi blant de som har flyttet over kort avstand og utenfor storbystrøk. Rapporten gir en analyse av "Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008" (NIBR og SSB). Undersøkelsen er landsdekkende og den første i sitt slag siden 1972.
Sammendrag:	Norsk og engelsk
Dato:	Desember 2012
Antall sider:	188
Pris:	kr 250,-
Utgiver:	Norsk institutt for by- og regionforskning Gaustadalléen 21, 0349 OSLO Telefon: (+47) 22 95 88 00 Telefaks: (+47) 22 60 77 74 E-post: nibr@nibr.no
Vår hjemmeside:	http://www.nibr.no Trykk: Nordberg A.S. Org. nr. NO 970205284 MVA © NIBR 2012

Forord

Rapporten ”Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende?” er finansiert av Norges Forskningsråd under programmet ”Demokrati, styring og regionalitet”. Den utgjør første hovedpublikasjon under prosjektet ”Flyttemotiver og bostedsvalg”. Rapporten er laget i samarbeid mellom Norsk institutt for by- og regionforskning og Norut Tromsø.

I rapporten dokumenteres hovedresultatene fra ”Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008” som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norsk institutt for by- og regionforskning. Dette var den første landsdekkende undersøkelsen siden 1972. I rapporten rettes søkelyset mot hoved-motivene for flytting og bofasthet slik det framkommer i 2008-undersøkelsen, og dette sammenliknes med den tidligere undersøkelsen. I rapporten omtales ellers nyere flytteteori og enkelte av de empiriske funnene fra undersøkelsen diskuteres i lys av dette.

Alle forfatterne har bidratt til rapportens ulike deler. Marit Aure har hatt hovedansvaret for kapittel 3, mens Bjørg Langset og Kjetil Sørli har hatt hovedansvaret for de øvrige kapitlene. Kjetil Sørli har vært prosjektleder.

Oslo, desember 2012

Knut Onsager
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt.....	6
Figuroversikt	9
Sammendrag.....	10
Summary	17
1 Introduksjon.....	24
1.1 Landets demografiske samspill i endring.....	24
1.2 Politisk påvirkning av bosetting og flytting – i samfunnsmessig kontekst	26
1.3 Halvparten av befolkningen bor i de kommunene hvor de vokste opp	27
1.4 Flytting eller ikke-flytting?	29
1.5 Vil eller må flytte?	30
1.6 Hvordan utfordre etablerte oppfatninger og forklaringer?	31
1.7 Et tolkningsskjema – motivpar som opptrer sammen.....	32
1.8 Når teori og empiri skal møtes.....	36
1.9 Disponering av rapporten videre	38
2 Bo- og flyttemotiv-undersøkelsen i 2008 – opplegg og metode.....	39
2.1 Undersøkelsesopplegg – livsfasebaserte intervjuer	39
2.2 Diskusjon av intervjumetodene, og betydning av forskjeller mellom 1972 og 2008-undersøkelsene	46
3 Krever nye data nye teorier? Om samfunnsmessige endringer og teoretiske trender i flytteforskningen	48
3.1 Innledning	48
3.2 Teoretiske utfordringer knyttet til samfunns- messige endringer.....	50

3.2.1	Et nytt utgangspunkt - sentralisert oppvekst, flere regional sentra og mer pendling.....	50
3.2.2	Økt levealder og endrede fødselsmønster.....	52
3.2.3	Utvandring og innvandring fra utlandet.....	55
3.2.4	Endringer i familiemønster, kjønn og likestilling.....	56
3.2.5	Endringer i arbeid og arbeidsmarkedet.....	57
3.2.6	Utdanningsrevolusjonen.....	58
3.3	Hvordan påvirkes flytting og bofasthet av økonomisk vekst og velferdsøking?.....	59
3.3.1	Om begrunnelser, normer og selvsagtheter.....	60
3.3.2	Kommunikasjon og informasjonsteknologi.....	61
3.4	Teoretiske forståelsesmåter og utfordringer i studier av bo- og flytteprosesser.....	62
3.4.1	Teoretisk grunnlag for flyttemotivundersøkelsen i 1972.....	63
3.4.2	Mot en praksisorientert tilnærming til flytting.....	65
3.4.3	Mobilitetsparadigmer, flytting og bofasthet.....	70
3.4.4	Steder og tilknytning i bo- og flyttevurderinger.....	72
3.5	Økende kompleksitet, bredere metodetilfang og teoretisk mangfold?.....	73
3.5.1	Metodiske endringer.....	74
3.5.2	Flytteforskningens analytiske utfordringer.....	75
4	Motivene sett i sammenheng.....	79
4.1	Bomotiv og flyttemotiv i forening.....	79
4.2	Flyttemotiver i 1972 og i 2008 – nye begrunnelser bak gamle mønstre.....	82
4.3	Nærmere om betydningen av utdanning, yrke og familiesituasjon.....	87
4.3.1	Utdanning.....	87
4.3.2	Yrke.....	89
4.3.3	Familiesituasjon.....	91
4.4	Variasjoner mellom kjønn og over livsfaser.....	92
4.4.1	Fordelinger for kvinner og menn.....	92
4.4.2	Fordelinger for sju livsfaser.....	95
4.5	Motivprofiler for bo- og flyttegrupper og for regiontyper etter sentralitet.....	99
4.5.1	Fordelinger for flyttere og boende etter bo- og flyttebakgrunn.....	99
4.5.2	Fordelingen for flyttere og boende etter sentralitet.....	100

5	Motivene enkeltvis	103
5.1	Arbeidsmotiver.....	104
5.1.1	Arbeidsmotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype.....	104
5.1.2	Arbeidsmotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn	106
5.1.3	Udermotiver for å flytte relatert til arbeid.....	107
5.2	Boligmotiver	114
5.2.1	Boligmotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype.....	114
5.2.2	Boligmotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn.....	116
5.2.3	Udermotiver for å flytte relatert til bolig.....	118
5.2.4	Udermotiver for å flytte knyttet til boligens nærmiljø.....	122
5.3	Steds- og miljømotiver	125
5.3.1	Steds- og miljømotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype.....	125
5.3.2	Steds- og miljømotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn.....	127
5.3.3	Udermotiver for å flytte og for å bli boende knyttet til sted og miljø.....	129
5.4	Familiemotiver.....	145
5.4.1	Familiemotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype.....	145
5.4.2	Familiemotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn	147
5.4.3	Udermotiver for å flytte og bli boende knyttet til familie.....	149
5.5	Helsemotiver.....	153
5.6	Utdanningsmotiver	154
6	Utfordringer av etablert kunnskap?	156
6.1	Hvis empirien skal filtreres gjennom tolknings-skjemaet.....	157
6.2	Tolknings-skjemaet på landsnivå og tolknings-metodikk på regionnivå.....	159
6.3	Kontraster for motivpar i periferiregionene	163
6.4	Kontraster for motivpar i de små og mellom-store byregionene.....	165
6.5	Kontraster for motivpar i omlandsregionene til de store byene	167

6.6	Kontraster for motivpar i de store byene.....	171
6.7	Regionalt tverrblikk på kontrastene for de som er blitt boende.....	173
6.7.1	Regionflyttere som blir boende endrer bosettingsmønsteret.....	173
6.7.2	Lokalbefolkningen befester bosettingsmønsteret	174
6.7.3	Teoretisk avslutningsord.....	175
Litteratur		178

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Fordeling etter flyttetype og bo- og flyttehistorisk bakgrunn. Prosent for hver av de to gruppene.....	41
Tabell 4.1	Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå. Prosent.	81
Tabell 4.2	Fordeling av flyttemotiver i 1972 og 2008. Landet som helhet. Prosent.....	83
Tabell 4.3	Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter utdanning. Prosent.	88
Tabell 4.4	Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter yrke. Prosent.	90
Tabell 4.5	Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter familiesituasjon. Prosent.....	91
Tabell 4.6	Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter kjønn. Prosent.....	93
Tabell 4.7	Fordeling av flyttemotiver på landsnivå innenfor sju aldersfaser. Prosent.	95
Tabell 4.8	Fordeling av bomotiver på landsnivå innenfor sju aldersfaser. Prosent.	96
Tabell 4.9	Fordeling av bo- og flyttemotiver for bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og regionflyttere. Prosent for hver gruppe.....	100
Tabell 4.10	Fordeling av bo- og tilflyttingsmotiver i storbyer, omland til storbyer, små og mellomstore byregioner og periferi. Prosent for hver gruppe.....	101
Tabell 5.1	Arbeidsmotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.....	105
Tabell 5.2	Arbeidsmotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.	106

Tabell 5.3	Arbeidsmotiver for flytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb, etter kjønn. Prosent for hver gruppe.....	109
Tabell 5.4	Arbeidsmotiver for tilflytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb etter regiontype. Prosent for hver gruppe.....	111
Tabell 5.5	Arbeidsmotiver for flytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb etter flyttetype. Prosent for hver gruppe.....	113
Tabell 5.6	Boligmotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.....	115
Tabell 5.7	Boligmotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.	117
Tabell 5.8	Boligmotiver for de ulike typene av flytting knyttet til situasjonen før og etter flyttingen. Prosent av alle boligmotiver for hver gruppe.	121
Tabell 5.9	Boligmotiver ved tilflytting til ulike typer regioner knyttet til situasjonen før og etter flyttingen. Prosent av alle boligmotiver for hver gruppe.	122
Tabell 5.10	Nærmiljørespons for de som har oppgitt bolig og sted/miljø som flyttemotiv. Responsandeler for fysisk og sosialt nærmiljø, knyttet til situasjonene før og etter flytting.....	123
Tabell 5.11	Steds- og miljømotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.....	126
Tabell 5.12	Motiver knyttet til sted og miljø for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.....	128
Tabell 5.13	Steds- og miljømotiver. Oversikt over 22 undermotiver knyttet til sted og miljø i fem bolker.	130
Tabell 5.14	Andel med flyttemotiv knyttet til fem temaer og til tilhørighetsspørsmål, og til relasjon til situasjon før og etter flytting, etter flyttetype. Prosent av alle med motiv knyttet til sted og miljø.	132

Tabell 5.15	Andel med flyttemotiv knyttet til temaer og til tilhørighetsspørsmål, og til relasjon til situasjon før og etter flytting, etter type av tilflyttingsregion. Prosent av alle med motiv knyttet til sted og miljø..	135
Tabell 5.16	Begrunnelser for å bli boende. Respons i prosent blant alle som har oppgitt sted og miljø som bomotiv på landsbasis og i fire typer av regioner. Regionale profiler rangert.....	138
Tabell 5.17	Steds- og miljømotiver. Oversikt over 22 undermotiver knyttet til sted og miljø relatert til flyttetyper.	140
Tabell 5.18	Familiemotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.	146
Tabell 5.19	Familiemotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og bakgrunn. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo- og flyttebakgrunn.....	147
Tabell 6.1	Respons for kontrasterende motivpar for å flytte og for å bli boende. Prosent 1).....	159
Tabell 6.2	Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i periferi.	163
Tabell 6.3	Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i små og mellomstore byregioner.	166
Tabell 6.4	Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i omlandsregionene til de store byene.....	168
Tabell 6.5	Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i de store byene.....	172

Figuroversikt

Figur 2.1	Regiondimensjonen	44
Figur 2.2	Sentralitetsdimensjonen	44
Figur 2.3	Innenlandsk flytting over kommunegrenser etter ettårig alder fra 1.1.2005 til 1.1.2006. Prosent etter fødselskohort.	47

Sammendrag

Kjetil Sørli, Marit Aure og Bjørg Langset

Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende?

Bo- og flyttemotiver de første årene på 2000-tallet
NIBR-rapport: 2012:22

I rapporten dokumenteres hovedresultatene fra ”Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008”, som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norsk institutt for by- og regionforskning. Dette var den første landsdekkende undersøkelsen siden 1972. I rapporten rettes søkelyset mot hovedmotivene for flytting og bofasthet, og det sammenlignes med den tidligere undersøkelsen. I rapporten omtales nyere flytteteori, og enkelte av de empiriske funnene diskuteres i lys av dette.

Bakgrunn

Halvparten av befolkningen bor i de kommunene de vokste opp i når de er 40 år (litt flere menn, litt færre kvinner). Av disse har to av tre aldri meldt flytting fra kommunen (vært bofaste), en av tre er tilbakeflyttere. I den halvdelen som ikke bor i oppvekstkommunen sin, har en av ti flyttet mot hovedstrømmen, det vil si ut av en storbyregion eller fra en mindre byregion til periferi. En av tre har flyttet i sentraliserende retning. De fleste har imidlertid bosatt seg i kommuner med samme sentralitet som den de vokste opp i. Dette gir i det lange løp likevel et klart sentraliserende mønster.

Flyttingene fra land til by har de siste par tiårene også hatt en forsterkende virkning på sentraliseringen av bosettingsmønsteret. Grunnen er at barn i økende grad fødes og vokser opp i sentrale strøk. Etter 1990 er barnebefolkningen i landet sterkere representert i enn utenfor storbyregionene. Når barnebosettingen sentraliseres med dette som ramme, betyr det at for hver person som på varig basis flytter i sentraliserende retning, forsterkes sentraliseringseffekten av hver enkelt flytting.

Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008

I denne situasjonen har det oppstått behov for fornyet kunnskap om motivene bak både flytting og ikke-flytting: Er motivene for de som bor i oppvekstkommunene sine og de som har flyttet til andre kommuner vesensforskjellige? Er motivene for å flytte eller for å bli boende på ett sted over lengre tid vesensforskjellige? Slike spørsmål var noe av bakgrunnen for at KRD finansierte denne undersøkelsen. I ”Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008” satte vi søkelyset på flytting og bosetting i perioden 1999-2006.

Motivene for å flytte og bli boende er subjektive begrunnelser. Av den grunn kan det være vanskelig å trekke forbindelseslinjer direkte fra motivrespons til politikkrelevans. Mange av de faktorer det responderes på, er av individuell art. En stor del av årsaksbildet til at folk flytter er å betrakte kun som kontekst eller rammer for politikkutforming. Arbeidsplasser er viktig uavhengig av om folk begrunner flytting med arbeid eller ikke. Innenfor arbeidsmarkeder kan det samme kan sies om tilgang på boliger. Tilgjengelighet og kommunikasjoner innenfor bo- og arbeidsmarkedsregionene har politisk relevans. Forhold knyttet til fysisk og sosialt nærmiljø, regional tilhørighet og familie er i større grad individuelt. Men det er uansett ikke irrelevant informasjon. Alle faktorer som bidrar til å forme årsaksmønstre bak flytting og bosetting har sin plass i en undersøkelse av denne typen.

Opplegg og metode

I Bo- og flyttemotivundersøkelsen ble det intervjuet personer fra årskull født hvert sjuende år. De som hadde flyttet i perioden ble spurt om **motivene for siste flytting over kommunegrense** i sjuårsperioden, og de som ikke hadde flyttet ble spurt om **motivene for å ha blitt boende i samme kommune i minst sju år**. På den måten fikk vi satt søkelys på livsfaser av sju års lengde i aldersspennet fra 21 til 70 år.

De som ikke hadde flyttet i perioden kunne ha gjort det tidligere. Ved hjelp av SSBs flyttehistorieregister delte vi de som ikke hadde flyttet i perioden etter bo- og flyttebakgrunn i fire kategorier: **bofaste** i kommunen, **tilbakeflyttere** til oppvekstkommunen, **internflyttere** innenfor 24 regioner etter landsdel og sentralitet, og **regionflyttere** som hadde flyttet til en annen av de 24 regionene enn den de vokste opp i. I undersøkelsen brukes fire **regiontyper**

etter sentralitet: storbyene (de seks landsdelssentrene), omlandsregioner til storbyene, små og mellomstore byregioner, og periferiregioner..

De tre **flyttetypene** som ble nevnt (tilbakeflytting, internflytting og regionflytting) ble med samme definisjon brukt både for de som hadde flyttet i sjuårsperioden, og som bakgrunnsvariabel for de som hadde flyttet tidligere. Utvalget ble stratifisert etter denne regionale inndelingen og flyttetype for flytterne og bo- og flyttebakgrunn for de som var blitt boende.

Undersøkelsen ble lagt opp omkring seks hovedfaktorer: arbeid, bolig, sted og miljø, familie, helse og utdanning. De fire første av disse dekket 93 prosent av svarene. Utdanning og helse har mindre betydning totalt.

Gamle mønstre med nye begrunnelser

Flyttebegrunnelsene fordeler seg nokså jevnt på de fire hovedmotivene. Forhold knyttet til sted og miljø har sterkere betydning for å bli boende enn for å flytte. Arbeid betyr like mye for å bli boende som for å flytte. Bolig og familie blir i større grad anført som motiver for å flytte enn for å bli boende.

Jo lettere det er å få arbeid, desto lettere er det å velge bort arbeid som motiv for å flytte eller bli boende. Økende valgfrihet på et marked svekker nødvendigheten av å begrunne det man velger. Satt på spissen: Hvis alle typer arbeid var å finne alle steder, ville ingen være tvunget til å begrunne flytting med at de skulle ha arbeid. Men behovet for arbeid blir ikke noe mindre av den grunn.

Innenfor et arbeidsmarked kan man bruke samme resonnement på bolig. Hvis spørsmål om både arbeid og bolig (basisbehov) er avklart, vil gjerne de mer individorienterte begrunnelsene komme sterkere fram. I en sammenligning med flyttemotivundersøkelsen 1972, som var den siste landsdekkende før 2008, bruker vi resonnementer av denne type for å tolke og forstå hvorfor resultatene er blitt svært så forskjellige. Mer sentralisert bosetting og oppvekstmønstre, større pendlingsregioner, større tilgjengelighet og valgfrihet på mange områder, bedre økonomiske konjunkturer, økende tendens til å ta framvekst av goder for gitt – alt dette bidrar til at motiver knyttet til bolig, sted og familie har økt på bekostning av arbeidsmotivene.

Kjønn og livsfase

Den største **kjønnsforskjellen** er at menn i større grad begrunner både flytting og bosetting med arbeid, mens kvinnenes begrunnelser i større grad er knyttet til familie. Denne forskjellen er aller størst for tilbakeflyttere til kommuner i periferiregionene.

Arbeidsmotivet er det framtreddende i yngste **livsfase**. Mye av dette er sentraliserende flytting. I neste fase overtar bolig- og familiemotivene en del. Det skjer i forbindelse med familieetablering, og storbyomlandene får mye av denne flyttingen. Neste fase er preget av familier med barn i skolealder. Da overtar steds- og miljømotivene en del for boligmotivene, mens familiemotivene holder seg fortsatt oppe. Deretter følger det faser hvor barn flytter ut. Da vender arbeidsmotivene i litt større grad tilbake på bekostning av bolig- og steds- og miljømotiver. Familiemotivene holder seg høyt og innslaget av dem øker svakt over aldersskalaen. Det har å gjøre med økende behov for å gi og få omsorg. I de to eldste alderfasene synker innslaget av arbeidsmotiver kraftig, samtidig som bolig- og steds- og miljømotivene igjen blir benyttet i økende grad.

Geografi og historie

De unge som flytter til storbyene og de som flytter til periferien oppgir i størst grad arbeid som begrunnelse. I periferien er det også flest som begrunner å bli boende med arbeid. Dette har nok å gjøre med valgfrihetens regionale fordeling. Boligmotivene er sterkt hopet i storbyomlandene. Dette henger sammen med pendling. Sted og miljømotivene er jevnere regionalt fordelt.

Motiver knyttet til avstander, kommunikasjoner og tilgjengelighet til varer og tjenester opptrer mest i sentrale strøk. Motiver knyttet til fysisk og sosialt nærmiljø er jevnt fordelt med en svak desentral profil. Motiver knyttet til tilhørighet og identitet opptrer hyppigere, desto lenger bort fra storbyene man kommer. Familiemotivene opptrer i langt større grad utenfor enn i storbyregionene, og i større grad utenfor enn på Østlandet. Med helsemotivet er det på samme måte. Bomotivene reflekterer mye av det samme regionale mønsteret, bare med svakere utslag.

De som flytter over regiongrenser, og gjennomgående over større avstander enn andre, har flest arbeidsbegrunnelser. Med boligbegrunnelsene er det omvendt, og særlig for de som flytter internt i regionene sine. Motivene knyttet til sted og miljø florerer sterkest

blant tilbakeflyttere. For familiemotivene er det jevnere, med en liten overvekt blant internflyttere i regionene og tilbakeflyttere til oppvekstkommunene. Det er naturlig at de som kommer mer langveis fra har færre familiemotiver, men vi hadde ventet at forskjellene skulle være større. Bomotivene knyttet til familie og sted opptrer litt hyppigere blant bofaste og tilbakeflyttere, altså for lokalbefolkningen i kommunene. Ellers jevner både geografiske og historiske forskjeller i motivresponsen seg ut når man blir boende.

Krever nye data nye teorier?

I flyttemotivundersøkelsen 1972 fikk vi helt andre motivsammensetninger enn i 2008. Det er utviklet mye teori i denne perioden som gjør det mulig å tolke og forstå forskjellene. Ikke minst har det sammenheng med at det har skjedd store samfunnsmessige endringer, med endrete geografiske mønstre for bosetting, pendling og næringsstruktur, utdanningsvekst, teknologisk utvikling og likestilling. I 1972 oppga mange kvinner arbeid som motiv når hun flyttet i forbindelse med at mannen skiftet jobb. I dag oppgir hun oftere familierelaterte motiv i en slik situasjon. Slike eksempler er det mange av. Mye ny teoriutvikling består i å finne årsaker til at folk tenker og handler annerledes omkring fenomener som på overflaten ikke ser ut til å ha endret seg mye (jf. spørsmålet: gamle mønstre med nye begrunnelser?).

Ved hjelp av registerbaserte livsløpsanalyser har vi i mange år analysert hvordan og i hvilken grad årskull for årskull flytter eller blir boende, sett i lys av utdanning, jobbrekruttering, næring, pendling og familiedannelse. Med slike data kommer vi langt i retning av å forstå hvordan materielle eller sosioøkonomiske faktorer kan sortere personer i grupper og strømmer etter bofasthet, tilbakeflytting, varig til- og fraflytting og gjennomtrekksflytting. Slike data sier imidlertid ingenting om preferanser, motiver og vurderinger.

I bo- og flyttemotivundersøkelsen har folk selv begrunnet sin atferd. Begrunnelsene er subjektive, og tenkemåtene er i stor grad farget av de enkeltes normer, verdier og preferanser. Disse er igjen preget av trekk ved samfunnsutviklingen. Når for eksempel alle tar utdanning, er det færre som flytter til et utdanningssted med utdanning som begrunnelse. Egenskaper ved utdanningsstedet nevnes heller. Dermed blir det et stort rom for tolking.

I denne sammenheng har vi spurt oss selv om vi med denne undersøkelsen har fått utfordret gammel kunnskap. Det er ikke lett å svare klart på det. I teorikapitlet har vi gått gjennom mye av den teoriutviklingen som har skjedd de siste tiårene. Mye av dette fanger opp tilknytningen til de store samfunnsendringene og delvis til at det er blitt skapt nye tenke- og handlemåter.

Når teori og empiri møtes

Årsakene bak flytting og bostedsvalg er som regel sammensatte av faktorer som opptrer hierarkisk. Noen handlinger og hendelser som skjer på ett tidspunkt legger føringer for prosessen videre. Vi måtte lete etter et analytisk grep for å tolke og for å se om det gikk an å avgjøre om gammel kunnskap ble utfordret av teoriene som finnes, eller om det er behov for nye teorier.

For å gjøre det ser vi på hvordan ulike motivkombinasjoner opptrer i ulike grupper og strømmer. Ved å sette søkelyset på motsatte kombinasjoner (to og to) får vi seks varianter å støtte oss til:

Innenfor en økonomisk dimensjon kan vi skille mellom **nærende og tærende** motiver. Arbeid og bolig utgjør til sammen mange av de grunnleggende basisbehovene, mens momenter knyttet til sted/miljø og familie i større grad preges av forbruk, velferd, interesser eller realisering. Ved å gruppere motivene på en annen måte får vi fram en sosial handlingsdimensjon, med en skillelinje som i hovedsak går mellom karriere og **individualitet** gjennom kombinasjoner av arbeid og sted/miljø, og husholdsinteresser og **kollektivitet** ved kombinasjoner av bolig og familie. Til sist har vi en kulturell dimensjon. Ved å se arbeid og familie som uttrykk for **tradisjonalt** og trygghet, kan vi på den annen side se vekt på bolig og sted/miljø som uttrykk for **modernitet**, ofte forbundet med 'det gode liv' (bolyst). Denne dimensjonen spiller mer grunnleggende trekk, og opptrer til dels for alle gruppene som bor i samme region.

Både for å bo og flytte til **periferien** finner vi klar overvekt av "tradisjonelle" med arbeid og familie i kombinasjon. Sterkest gjelder det for internflyttere, altså de som har flyttet til en annen periferikommune i regionen enn den de vokste opp i. For de som har blitt boende i sju år er det også høyt utslag av "økonomisk basis"-sikring, det vel si arbeid og bolig.

I de **små og mellomstore byregionene** er utslagene mindre for de ulike flyttegruppene. Tilbakeflytterne realiserer økonomiske verdier i stor grad, med høyt utslag for kombinasjonen sted og familie. Internflytterne i denne type regioner er i stor grad folk som har flyttet nokså kort, fra en omegnskommune til en by eller omvendt. De responderer sterkt på sosiale gjøremål knyttet til bolig og familie. Det er mye familieetablering i disse flyttestrømmene. De som har kommet utenfra og blitt boende ligner mer på de som kommer til periferien, ved at de har litt overvekt både på ”tradisjonalt” og sikring av ”økonomisk basis”. De bofaste skiller seg ikke fra befolkningen på landsnivå, de representerer i denne henseende ”landsbefolkningen i miniatyr”.

I **storbyområdet** har vi sterk overvekt av ”de moderne”, med bolig og sted som hovedmotiver. Det gjelder alle grupper, både blant flytterne og de boende. De som har flyttet har klare utslag på ”sikring av økonomisk basis”. Det bunner antakelig i mye boliginvestering ved slik flytting, og det gjelder sterkest for internflytterne. For de som er blitt boende vipper utslaget langs den økonomiske dimensjonen over mot realisering og forbruk. Det gjelder uavhengig av bo- og flyttebakgrunn. Alle de boende framstår etter hvert som moderne forbrukere opptatt av bolig og familie.

I **storbyene** har tilflyttingen to kjennetegn. De er tradisjonelle og legger vekt på arbeid og familie, og de er karriereorienterte med vekt på arbeid og sted. Det gjelder mest for de som kommer utenfra. Bofaste og tilbakeflyttere som er blitt i storbyene er forbruksorienterte på samme måte som i omlandet. De som er kommet utenfra og er blitt boende i de store byene har i motsetning til mange andre beholdt de preferansene de hadde da de kom. De er tradisjonelle, karriereorienterte, og i motsetning til bofaste og tilbakeflyttere er de opptatt av økonomisk trygghet.

Summary

Kjetil Sørlie, Marit Aure and Bjørg Langset

Why move or why stay?

Migration and staying motives 1999-2006

NIBR Report 2012:22

In Norway half of the population lives in the municipalities where they grew up when they are 40 years old, slightly more men, and slightly fewer women. Two-thirds of these have never moved, and the last third is return movers. In the second half of the population, that is those who have moved on a lasting basis, one of ten moved against the mainstream, that is, out of city regions or from smaller city regions to periphery. One in three has moved in the opposite direction, and the rest have settled in a municipality at the same centrality level as the one they grew up in.

Migration from the rural areas to the city regions has had an increasing effect on the centralization of the settlement pattern in the past decades. The cause is that children increasingly are born and grow up in urban areas. After 1990, the child population is more strongly represented inside than outside major city regions. As long as the child centralizing continues, this means that for every person who permanent moves to the centralized areas, the centralization effect of the next one who moves will be enhanced.

Survey of Living- and migration motives 2008

In this situation we wanted to know more about the motives behind both moving and non-moving. Are the motives of those who live in their childhood municipality and those who have moved to other municipalities essentially different? Are incentives to move or to remain in one place for a long time really different? In the “Survey of Living- and migration motives 2008”, we have focused on a seven-year period (1999-2006) to study questions of this kind.

The motives for moving or staying are based on subjective reasoning. Therefore, it might be difficult to draw tight connections from motive responses to policy relevance. Many of the factors people respond to are of individual matters. More than half of all the reasons why people move are considered as the context or framework for policy formulation. Jobs are important regardless of whether people are reasoning their moving decision with work or not. In a labor market region, the same can be valid for access to housing. Availability and communications in housing and labor market regions have political relevance. Issues related to physical and social community, regional sense of belonging and family, are more contextually. But it is no less relevant information for that reason. All factors that contribute to forming causal patterns due to migration and staying decisions must be included in a survey of this type.

Plan, Structure and Method

We interviewed people from birth cohorts born every seven years. For those who had moved in the period, we asked about **the motives for last move over a municipal boundary**, and for those who had not moved we asked about **the motives for staying in the municipality for the least seven years**. In this way, we put focus on the life phases of seven-year length in the age range from 21 to 70 years.

Some of those who had stayed at the same place for the last seven years have moved earlier. Using “The Statistic Norway Register of migrations 1964-2006”, we divided those who had not moved in the 7 year period in four categories: **permanently settled** in the municipality, **return movers** to the municipality, **internal movers** within 24 regions by region and centrality, and **regional movers** between the 24 regions, all due to where they lived at the age of 15.

In this study, we use a centrality-geographical dimension: large cities (the six largest), the surrounding regions to the large cities, small and medium-sized urban areas, and peripheral/rural regions. These four groups are also called region types.

The three moving categories mentioned (return movers, internal movers and regional movers) were used both for those who had moved within the seven year period, and as a background variable for those who had moved earlier.

The selection was stratified by the regional classification and moving types for those who had been resident.

The survey was structured within six main themes: employment/work, housing, place/environment, family, health and education. The first four of these contain 93 percent of the responses. Education and health are minor motives.

Old Patterns - new Reasons

Arguments for moving are divided fairly between the four largest motives. Issues related to the place/environments have a greater importance for staying than for moving. Work indicates the same value for staying as for moving, but housing and family motives are to a larger extent motives for moving than motives to stay.

The easier it is to get work, the easier is it to opt out work as a motive. Increasing choices in a market weakens the need to justify our choice. To the very point: If all kind of work was to found at all places, no one would be forced to explain moving with the need for work. But the need for work is no less for this reason.

In a labor market region, one can use the same reasoning about those who remain staying. If questions about both work and housing (basic needs) are solved, the more individual-oriented arguments will be more prominent. In a comparison with the “Survey of migration motives 1972”, which was the last nationwide survey in Norway before 2008, we are using this type of reasoning to interpret and understand why the results are intensely different. More centralized settlement and growth patterns, larger commuting regions, improved economic conditions, an increasing tendency to take the growth of benefits for granted - all this contributes to increasing respond on motives related to housing, place/environments and family.

Gender and Life phase

While men state their reasons to both moving and staying with work, the women’s arguments are more related to family. This is the greatest **difference between the sexes**. The difference is largest for those who return to their origin municipalities in the periphery regions.

Work motive is prominent in the younger **life phase**. Much of this is migration in centralized direction. In the next life phase, housing

and family motives largely takes over. This is a phase when many establish family and get their first children, and the major cities' surrounding areas get much of this migration. The third life phase is characterized by families with school-age children. The place/environmental motives then take over for housing motives, while family motives are remaining high. In the two next life phases most children move out. Then work related motives reappear. Family motive remains high, and the importance seems to increase slightly by age. It is partly due to a growing need to give and receive care, and partly a desire of being present in the grandchildren's upbringing. In the two oldest life phases work motives are decreasing sharply, while place/environmental and housing motives reappear in an increasing degree.

Geography and History

The young people who move to the major cities and those who move to the periphery states particularly work as motive. In the periphery, there are also many that justify staying with work. This is probably due to an increase in regional options. Housing as a motive is highly accumulated in the major cities' surrounding areas. This is related to the commuting possibilities. Place/environment motives are evenly distributed regionally.

Motives related to distances, communications and access to goods and services occurs mostly in urban areas. Motives related to physical and social communities are evenly distributed with a slight decentralized profile, while the motives related to belonging and identity occur more frequently, the farther away from the major cities you are. Family and health motives occur more often outside than in urban regions. Housing related motives reflect much of the same regional pattern, but with weaker effects.

Those who move across regional boundaries, have the most work reasons. With housing reasoning we notice the opposite. Those who move within their regions have much stronger response than the other. Motives related to place/environmental abound strongest among return movers. Family motives are more uniform, with a slight majority among internal movers in the regions, and return movers to their origin municipality. It is expectable that those who come more from a far have fewer family motives, but we had expected that the differences would be greater. Residential motives related to family and place acting slightly more frequent

among permanent settled and return movers, i.e. the local population in the municipalities. When staying, both geographical and historical differences in motive response are equalized.

Requires new data new theories?

In the “Survey of migration motives 1972” we got rather different motive compositions than in 2008. It is developed much theory in this period, making it possible to interpret and understand the differences. Particular, there have been major changes in society, with altered geographical patterns of settlement, commuting and economic structure, education, growth, technological development and gender equality. In 1972, many women stated work as a motive when she moved in connection with her husband changing jobs. Nowadays she would probably state her own motive, which would be family in such a situation. We have many similar examples. Much of the new theory development is to find the reasons why people think an act differently about phenomena that on the surface do not seem to have changed much (again: ‘old patterns - new reasons’).

By using register-based life phase, we study how cohort by cohort move or stay, depending on education, job recruitment, business, commuting and family formation. With these data we are coming a long way towards understanding how material or socio-economic factors can sort persons into groups and streams by settlement, return moving, permanent moving and return moving – and “coming and going” moving. Such data, however, says nothing about preferences, motives and evaluations.

In “The Survey of Living- and migration motives 2008” we have allowed people to justify their actions. The reasons are subjective, and ways of thinking is colored by the individual's norms, values and preferences. These are also influenced by aspects of social development, i.e. when everyone continues studying, there are less migration to an education place with education as a reason for moving, compared to a situation where only a few makes this choice. Thus, it is also difficult to do interpretation of such data.

In this context, we asked ourselves if we have challenged the old and existing knowledge. This question is not easy to answer clearly. In the theory chapter, we have drawn through much of the theory development in the recent decades. Much of this is tied up to the

major social changes and partly also to the creation of new ways of thinking.

When theory and empirical results meet

The reasons behind the relocation and residential choices are usually compound by factors that occur hierarchically. Some events that happen in one point in time will be leading for the process. Therefore, we had to look for an analytical method to interpret whether old knowledge from empirical studies was challenged by theories that exist, or if there is a need for new theories.

Trying to do this, we have observed how the different motive combinations occur in various groups, streams and regions. By focusing on pairs of opposite combinations, we will have six variants to lean an analyzing on:

Within the economic dimension, we can distinguish between **income** and **consumption**. Work and housing make up many of the basic needs, while factors related to place/environment and family can be regarded as more connected with consumption, interests or realization. Grouping the subjects in a different way, we present a social dimension with dividing between career and **individuality** by the combination of work and place/environment, and, on the other hand, household interests and **collectivity** by combinations of housing and family. Finally, we have a cultural dimension. By seeing work and family as expressions of **traditionalism** and confidence, we on the other hand see housing and place/environment as an expression of **modernism**, often associated with 'the good life'.

We find clear dominance of "traditionalism", with work and family in combination, both among those who are staying on a long term basis within, and those who are moving to, the **periphery**. It applies most for internal movers, those who have moved to another (neighbor) municipality in the peripheral region than the one where they grew up. For those who have been living for at least seven years in the same municipality it is also a high factor of "economic basis" - securing, that are work and housing. It applies strongest to the internal movers and return movers. The permanently settled are more "traditional".

The results are less massive and different for different moving groups in the **small and medium-sized city regions**. Return migrants are in high degree realizing the values, with high score on place/environment and family. Internal movers in this type of regions are largely people who have moved rather short, from a region municipality to a city or conversely. They respond strongly to social activities related to housing and family. There is a lot of family establishing in these migration streams. Those who origin from other types of regions, but have moved in and been staying the same place for at least 7 years, are more similar to those who are coming to the periphery, in that they have predominance for both "traditionalism" and securing "economic basis". The permanent settled do not differ from the total population, they are in this respect "country population in miniature".

The "modern" group is dominating in **the surroundings of the major cities**, with resident and place as the main motives. It applies to all groups. It is reflected in all three dimensions in the table. After modernity, it is for those who have moved to the rural areas and have been staying, clear indications of social activities related to family establishing. Those who have moved have resulted in "securing economic basis". It reflects perhaps more residential investment than securing, and it applies strongest for the internal movers. For those who have been staying the results are along the economic dimension and over to the opposite, towards the realization and consumption. This applies regardless of living and moving background.

In **the major cities** migration has two characteristics. They are traditional and focus on work and family, and they are career oriented with emphasis on work and place. It mostly applies to those who come from outside. Permanent settled and return movers which have been in major cities are consumption oriented in the same way as in the surrounding areas. Those who come from outside and have been living in the major cities, have kept the profile they had when they arrived. They are traditional, career-oriented, and in contrast to permanent settled and the return movers, they emphasis on securing or investment in the economy.

1 Introduksjon

Denne rapporten inngår som en del av prosjektet ”Flyttemotiver og bostedsvalg”, finansiert gjennom Norges forskingsråd (NFR) 2011-2013. Prosjektet ble satt i gang på bakgrunn av at NIBR og SSB hadde gjennomført sin ”Bo- og flyttemotivundersøkelse 2008”, og i årene i mellom presentert en del hovedfunn og tolkninger fra denne. Ved dette prosjektets oppstart forelå det omkring 20 presentasjoner, laget for eller rettet mot ulike regionale miljøer.

I dette prosjektet, som pågår ut 2013, er hensikten å gå dypere ned på ulike elementer i undersøkelsen. Prosjektet er organisert i et hovedprosjekt og åtte delprosjekter. Denne rapporten er en del av hovedprosjektet, mens det vil bli publisert separat fra hvert av delprosjektene etter hvert.

Her avgrenser vi oss til å presentere hovedfunnene i bo- og flyttemotivundersøkelsen samlet og ser ulike motiver i sammenheng. Vi presenterer hvordan undersøkelsen er lagt opp og setter tilnærming, tema og funn inn i en teoretisk ramme. Hensikten er å gi en samlet presentasjon av det vi vet om vurderingene bak flytting og bosetting i Norge ut fra Bo- og flyttemotivundersøkelsen i 2008.

1.1 Landets demografiske samspill i endring

Bosettingsmønsteret i Norge formes i et samspill mellom hvor barn fødes og vokser opp, og i hvilken grad og på hvilken måte personer i voksen alder flytter. Ungdom og unge voksne står for det aller meste av all flytting. Utgangspunktet for begge disse prosessene er bosettingsmønsteret for de årlige barnekullene, heretter kalt barnebosettingsmønsteret. Analyse av bosetting og

flytting, regionale prosesser og regionale mønstre må tuftes på disse kjensgjerningene.

Tradisjonelt har barnebosettingen, så langt tilbake som vi har oversikt over, hatt et desentralisert mønster. Høyere fruktbarhet på land enn i by har medført systematisk høyere andel barn på bygdene enn i byene. Flytting i ungdomsfasen og av unge voksne har deretter virket sentraliserende på bosettingen, og de voksne har av den grunn hatt et mer sentralisert bosettingsmønster enn barn.

Lenge var ikke dette noe problem. Samspillet mellom barnebosetting og flytting besto i at folk flyttet fra steder der mange vokste opp til steder der færre vokste opp. Dette skapte en god balanse i den regionale folketallsutviklingen og i alderssammensetningene regionalt. Landdistriktene hadde råd til å sende en andel av sine unge til mer sentrale strøk uten at det skadet lokalsamfunnene, og nasjonen nøt godt av at ledig arbeidskraft ble tatt i bruk i byene, på steder der behovet ikke kunne dekkes bare gjennom rekruttering av egen ungdom. Rurale områder fungerte altså som føde- og oppvekststeder, og bidro med unge voksne som befolkning og arbeidskraft til byene.

Dette demografiske samspillet, kan vi si, var lenge en sunn og velsmørende mekanisme ved samfunnsutviklingen, i takt med industrialiseringen av bysamfunnene. Denne utviklingen pågikk gjennom flere generasjoner, men med en gradvis stadig sterkere sentralisering av befolkningen som resultat. For hver generasjon som flyttet, ble barnebosettingsmønsteret for neste generasjon noe mindre desentralisert enn for den foregående. Det ble altså gradvis født flere barn i byene og færre i bygdene fordi stadig flere unge voksne, og stadig større andeler av befolkningen totalt sett, bodde i byene.

Ved dagens yngste voksgenerasjon (ungdom født fra midt på 1980-tallet og senere) er vi kommet fram til et tidsskille. Mønsteret for barnebosettingen har nå passert grensen fra å være desentralisert til å bli sentralisert. Selv om det fortsatt er høyere fruktbarhet på landet enn i byene, kom det på slutten av 1980-tallet til et punkt hvor unge voksne foreldres stadig sterkere sentraliserte bosettingsmønster begynte å dominere over effekten av at fruktbarhetsnivået var høyere på bygdene enn i byene. Fra da av har stadig flere barn i Norge vokst opp i byområder enn i bygdeområder. Særlig er det mange barn som vokser opp i

storbyomlandet. Det demografiske utgangspunktet før flytting i ungdomsfasen er dermed endret.

Tidss skillet kan beskrives ved at de to demografiske prosessene fra nå av ikke lenger balanserer det regionale bosettingsmønsteret. For dagens unge virker samspillet motsatt, det vil si at det forsterker sentraliseringen (Sørli 1995). Etter hvert som myndigheter og forskere har forstått disse prosessene, økte behovet for mer kunnskap om konsekvensene av dette for den regionale utviklingen. Sentrale og regionale myndigheter initierte flere forskningsprogram for å studere de demografiske prosessene og de regionale nedslagene av dem. Det demografiske skillet har også endret diskusjonen om denne utviklingen. De demografiske mekanismene har gjort folketallsnedgangen til et generelt og stadig mer utbredt fenomen, et fenomen som i mindre grad skyldes interne forhold i kommunene og lokalsamfunnene som ble rammet, enn selvforsterkende demografiske prosesser mer generelt.

1.2 Politisk påvirkning av bosetting og flytting – i samfunnsmessig kontekst

”Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008” kom i stand ut fra et ønske om å forstå mer om hvorfor folk flytter slik de gjør. Hvis utviklingen på sikt skal endres, er det ikke lenger som før nok å dempe de sentraliserende strømmene. Flere må flytte mot strømmen. De sentrale myndigheter har av denne grunn et spesielt ønske om å finne motiver og begrunnelser som kan være politisk påvirkelige. De fleste motiver befinner seg imidlertid innenfor en kontekst som i stor grad er bestemt av trekk ved samfunnsutviklingen ellers. Uten å se begrunnelsene i sammenheng med konteksten er det vanskelig å identifisere påvirkelige faktorer.

I hovedsak er Bo- og flyttemotivundersøkelsen en analyse av de begrunnelser folk gir for sin bo- og flytteadferd. Analysen handler i stor grad om å finne mønstre i disse begrunnelsene og se dem i sammenheng med hovedtrekk ved samfunnsutviklingen. En slik samfunnsmessig endring er at det synes som det er en økende valgfrihet på stadig flere områder. Dette utfordrer deler av den etablerte kunnskapen i flytteforskningen, spesielt den som består i

å betrakte arbeid og økonomiske forhold som de viktigste flyttemotivene.

Et hovedeksempel: Jo oftere man kan velge samme type arbeid på flere steder, desto lettere blir det å velge ut fra andre forhold enn selve arbeidet. Arbeid får da mindre betydning som motiv, men sterkere betydning som rammebetingelse. Dermed blir det ikke mindre viktig at arbeidsmarkedet fungerer. Det kan lyde paradoksalt, men jo mer arbeid det er å velge mellom, desto færre arbeidsmotiver ser det ut til at vi finner.

Bakgrunnen for begrepet bolyst er tuftet på en slik forståelse: Hvis man ikke trenger å bruke arbeid som begrunnelse, vil man flytte eller bo der man har mest lyst, ut fra andre motiver og preferanser. For å foregripe med et spørsmål: Er det mest bolyst i de områdene hvor det er mest familiebosetting og hvor barn i landet i størst grad vokser opp? I storbyområdet hopes det opp en del motivkombinasjoner som kan tolkes slik. Det er i slike områder arbeidsmarkedene og pendlingsmulighetene også er størst. Vi skal presentere en tolkningsramme som leder til et slikt resultat. Men som vi skal se, det er også en oppgave å forsøke å utfordre denne rammen.

NIBR og SSB lagde Bo- og flyttemotivundersøkelsen i 2008 i felleskap. Siste gang en tilsvarende undersøkelse ble gjennomført var i 1972, altså mer enn en generasjon tidligere. Vi finner store forskjeller med hensyn til hvordan folk begrunner sine bosteds- og flyttevalg fra 1972 til nå. Likevel er ikke sentraliseringsstyrken i flyttemønsteret i særlig grad endret. Dette fenomenet, som vi har kalt ”gamle mønstre med nye begrunnelser”, har vi tidligere i prosjektet diskutert i en artikkel i PLAN (Aure, Langset, Sørli 2011). Med til bildet hører som sagt at endringene *ikke* består i at stadig flere folk enn før flytter til sentrale strøk, men at barnebosettingen er endret gjennom det demografiske skiftet, slik vi har beskrevet. I tillegg har stadig flere vokst opp med mulighet for pendling som ramme for flytting og bosetting.

1.3 Halvparten av befolkningen bor i de kommunene hvor de vokste opp

Flere studier av bofasthet og ulike typer flytting i form av registerbaserte kohort- og livsløpsanalyser viser at når man er 40

år, bor halvparten av befolkningen i den kommunen hvor de vokste opp, litt flere menn, litt færre kvinner. Dette gjelder alle årskull født på 1950- og 1960-tallet. Ser vi kun på den delen av disse som er gift, bor hele 70 prosent både av kvinner og menn i sin egen eller ektefellens oppvekstkommune når de er i 40-årsalderen. Hver femte til sjettede person er tilbakeflytter i oppvekstkommunen sin når de passerer 40 år (Sørli 2003 og 2010).

Dette forteller at utgangspunktet, hvor man bodde som barn, betyr mye for hvor man blir boende senere. I undersøkelsen tok vi derfor sikte på ikke bare å spørre om hvorfor folk hadde flyttet, men også om hvorfor de ikke hadde gjort det. Dette krevde et annerledes opplegg enn det vanlige, som er å knytte spørsmålene til atferd i ett enkelt år. Undersøkelsen ble derfor lagt opp som en livsfaseanalyse. Hvordan dette konkret ble gjort er beskrevet i kapittel 2. Der er det også diskutert en del tilsiktede og utilsiktede effekter av å legge undersøkelsen opp på denne måten.

Innbakt i denne tilnærmingen ligger det også et spørsmål om flytting, betraktet som et geografisk fenomen, i det hele tatt kan studeres uten samtidig å ha et sideblikk på de som ikke flytter. Dette åpner i seg selv for en liten teoretisk diskusjon: Kan flytting og bofasthet studeres og analyseres på samme måte? Det er blitt gjort mange studier hvor formålet med å se på flytting er et annet enn å sette fenomenet i forbindelse med lokalisering, avstander og stedsegenskaper. Slike analyser har som regel til hensikt å studere mobilitet som et ledd i en kjede av handlinger, uten at de geografiske tilknytningene får så mye interesse. Analyser av yrkes- og karriereforløp er et eksempel. Andre typer av forløpsanalyse mer generelt, for eksempel innenfor skole- og helseforskning, kan vise eksempler på det samme.

Generelt involverer fenomenet ”flytting” mennesker, steder og samspillet mellom dem. Felles for undersøkelser av den typen som er nevnt over, er at det som analyseres i all hovedsak er knyttet til personers atferd, og i liten grad til geografi. I vår kontekst speiler imidlertid flytting sett som samspill mellom mennesker og steder det fenomenet vi er ute etter. Resultatet av det vi da studerer blir nettopp bosetting. Men bosetting framkommer også uten at folk flytter. Når formålet med flytteanalysen er å studere betydingen

for bosetting, finner vi det ikke bare naturlig, men også nødvendig, å studere flytting og ikke-flytting i sammenheng.

1.4 Flytting eller ikke-flytting?

Selv om vi i våre analyser er sterkt opptatt av den regionale dimensjonen, altså den geografiske spredningen av bosettingen, blir det ikke riktig å si at bofasthet og flytting alltid er to sider av samme sak. I en diskusjon av dette er det graden av bevissthet som kan være den avgjørende forskjellen. Når man er opptatt av det regionale utfallet, er det imidlertid nødvendig å se flytting og ikke-flytting i sammenheng, selv om fenomenene, atferden og prosessene bak altså kan være av ulik karakter.

Ulike beslutningssituasjoner vil som regel være preget av ulik grad av bevissthet. For den som helt konkret står overfor spørsmålet om man skal flytte eller ikke, vil utfallet kunne sies å være et svar av typen ”enten - eller”, altså et utfall innenfor ”en og samme sak”. Begrunnelsene befinner seg da innenfor denne sakens ramme. For den som aldri har hatt behov for å vurdere flytting, vil imidlertid spørsmålet om å bli boende i en viss forstand være irrelevant, da blir det nærmest en ”ikke-sak”. Begrunnelsene vil være fraværende eller vage. Likevel kan det i en analyse av bosetting være aktuelt å søke etter svar på hvorfor spørsmål om flytting for en del av de bofaste aldri ble aktualisert.

Svært få mennesker kommer i løpet av livet opp i alle de valgsituasjoner som tenkes kan. De aller fleste flytter imidlertid før eller senere ut av sitt barndomshjem, en liten andel flytter også tilbake dit. I samtlige flytteteorier forutsettes det høy grad av bevissthet bak en flyttehandling. Når en beslutning for eller i mot flytting fører til bofasthet, har vi imidlertid også å gjøre med en bevisst handling. Dermed er det ikke sagt at det alltid må foreligge en reflektert beslutning bak, når man over tid blir boende der man gjør.

Begrepene flytting og bostedsvalg brukes i stor grad synonymt. Mye av årsaken er knyttet til at flytting i teoriene betraktes som et skjellsettende resultat av valg, som i de fleste tilfelle medfører viktige endringer i livssituasjonen. Det er de mest typiske aktørteoriene som målbærer dette. De mer geografisk innrettede teoriene, altså de som er litt mer opptatt av stedene enn av

mennekene, toner valgsituasjonene noe ned. Bevissthetsgraden bak ikke å flytte varierer antakelig over en skala fra null og opp til bevissthetsnivået som gjelder ved flytting. Dette legger vi til grunn i fortolkningene videre.

1.5 Vil eller må flytte?

I hvilken grad er en flyttebeslutning utelukkende viljestyrt?

Flytting- og bofasthet kan også være preget av tvang. I en del handlingsteorier er en vanlig innledende problemstilling å sondere mellom i hvilken grad man flytter frivillig eller ikke. En gammel tommelfingerregel sier at mens omtrent 80 prosent av all flytting skjer som et ledd i å oppnå noe eller realisere et mål, skyldes omtrent 20 prosent av flyttingene utenforliggende forhold som man selv ikke hadde kontroll over (Hägerstrand 1969). Fire av fem flyttinger er altså aktive handlinger, man gjør noe man vil, den femte er uintendert, man gjøre noe man må. Det er kun de 80 prosentene som kan studeres videre i lys av handlingsteori. I de 20 øvrige prosentene må vi lete etter forklaring i andre forhold. Ofte er disse forklaringene forankret i strukturelle forhold, som hvis man for eksempel rammes av økende arbeidsledighet i samfunnet eller økende boligkostnader. Det kan også være forklaringer av mer individuell art, knyttet for eksempel til familieoppløsning, helse eller ulike former for ulykker.

For å tolke de intenderte flyttingene har de svenske samfunnsgeografene Holm, Mäkila og Öberg i sin handlingsteori innført et utvidet viljebegrep. Den generelle "VIL-komponenten" splitter de i to, nemlig i et VIL og i et BØR. Slik blir det et skille mellom egen vilje og et påtrykk (imperativ) utenfra - for eksempel fra foreldre, slekt, venner, lokalsamfunn, gjennom normer, lokal kultur eller tradisjoner. I tillegg føyer forfatterne et KAN inn i dette bildet. I mange sammenhenger er dette det viktigste elementet, fordi det sier noe om valgmuligheter og begrensninger av mulighetsrommet. Jo flere valgmuligheter man har, desto større er viljens spillerom. Med denne tilnærmingen forsøkes det å overskride skillet mellom aktør og struktur, noe som har preget mange samfunnsvitenskapelige teorier. Ved å forstå villet handling som mulige og påvirkede, men likevel som valg i et handlingsrom, kan tilnærmingen plasseres innenfor praksis- eller strukturasjonsteorier (Bourdieu 1990, Giddens 1984). Både egenvilje og imperativ

påvirkning formes og omformes av det mulighetsrommet som samfunnsutviklingen suksessivt genererer.

I forlengelsen av samspillet mellom elementene VIL, BØR, KAN eller MÅ kan vi nærme oss en diskusjon om hva et flyttemotiv eller et bomotiv egentlig er. Motivene er på den ene siden subjektive begrunnelser for det man har gjort, på den annen side oppstått innenfor et handlingsrom. Tolkningene vi gjør når vi prøver å forstå forskjellene mellom resultatene i 1972 og 2008 bygger i stor grad på dette.

Denne handlingsteorien kan også brukes ved en vurdering av mulig politisk påvirkningskraft. Vil et regionalpolitisk BØR kunne være sterkt nok til å kunne påvirke mange bo- og flyttebeslutninger? Eller må det noen enda sterkere regionalpolitiske MÅ til for å få mulighetsrommet omskapt, slik at tilpasningene til KAN blir annerledes og mer i tråd med regionalpolitiske mål? I så fall må det gjøres med lempe. Forskere har ikke noe mandat i et prosjekt som dette til å foreslå autoritære endringer i så måte. Det har ikke samfunnet gitt regionalpolitikere heller. Oppgaven består derfor fortsatt i å stimulere til bolyst og finne det gode liv.

1.6 Hvordan utfordre etablerte oppfatninger og forklaringer?

I tillegg til å gi et kunnskapsgrunnlag for praktisk planlegging og politikktutforming skal dette prosjektet også bidra til teoretisk kunnskapsbygging. Vi vil derfor bruke dette materialet og tolkningene av det for om mulig å utfordre en del teorier, gamle antakelser og etablerte forklaringer i flytteforskningen. Håpet er å få en bedre og mer fruktbar forståelse som grunnlag for å kunne stille nye spørsmål.

Imidlertid: Når vi skal utfordre etablerte forståelsesmåter og for å skape økt teoretisk forståelse av flytting og bofasthet, ser vi det som nødvendig å presentere en framgangsmåte og de antakelsene den hviler på. Ellers blir det framstillingsmessig vanskelig å skille de etablerte tolkningene fra hva det er som utfordrer dem.

Vi presenterer derfor her en tolkningsramme som vi i utgangspunktet lar representere de etablerte oppfatningers plattform. Mange av resultatene, spesielt hovedresultatene i kapittel 4 og 5, er

tolket innenfor denne rammen. Siden all tolkning, så tilforlatelig de enn kan virke, sjelden uttrykker absolutte sannheter, prøver vi å holde et kritisk blikk på de tolkningene vi først trekker ut. Dette kan føre til at det som tolkningsskjemaet anfører som rimelige forklaringer, både blir dissekert og nyansert, og i noen tilfelle kanskje også direkte motsagt. Vi leter altså etter motforestillinger og andre tolkningsmåter enn de vi ved hjelp av ”de etablerte forklaringer tolkningsskjema” mener å finne.

1.7 Et tolkningsskjema – motivpar som opptrer sammen

Tolkingsskjemaet tar utgangspunkt i det empiriske materialet undersøkelsen utgjør. Der er de fire hovedmotivene arbeid, bolig, sted/miljø og familie. Det store flertall av alle motiver omfattes av forhold som kan knyttes til disse fire temaene (omfatter 93 prosent av flyttemotivene og 86 prosent av bomotivene). Når vi ser på ulike grupper og strømmer i bo- og flyttemotivmaterialet, finner vi naturligvis store variasjoner i motivfordelingene. Fra presentasjonen og tolkingen av disse variasjonene i den empiriske framstillingen støtter vi oss til strukturen i dette tolkingsskjemaet.

Ideen til skjemaet springer ut fra en observasjon om at det ikke bare er store variasjoner i motivfordelingene i ulike grupper etter kjønn, region, flyttestrøm, sosiale kjennetegn osv, men det er også variasjoner i hvordan de fire hovedmotivene spiller sammen. Det er altså ikke nok å se på ett og ett motiv for seg (selv om vi også må gjøre det, som i kapittel 5), men også på at koplingene henger sammen på ulike måter i ulike deler av materialet. Ofte framkommer det ved at to hovedmotiv kan dominere innenfor en gruppe, strøm eller region. Skjemaet er bygget opp ved å strukturere det etter de ulike typene av opphopning som framkommer.

Når to av fire motiver dominerer i en svarfordeling, blir de to andre motivene naturlig nok underrepresentert. Spørsmålene vi har stilt er disse: Hva kjennetegner de to motivene som koples ved et resultat til forskjell fra de som ikke gjør det? Kan vi identifisere samfunnsmessige skillelinjer mellom de ulike motivparkonstellasjonene som opptrer?

Skjemaet har en struktur som kan hjelpe til med å gi svar på disse to spørsmålene. Skjemaet inneholder tre dimensjoner med

motivsammensetninger som kan assosieres til tre ulike samfunnsmessige områder. Grovt sett har vi å gjøre med en økonomisk, en sosial og en kulturell dimensjon. Det er ikke nødvendigvis slik at alle undermotiver passer inn under disse merkelappene, men for en stor del av motivene vil det gjelde.

Blant de fire hovedmotivene er det seks muligheter for å hope seg i par. Disse framgår av kulepunktene nedenfor, hvor to og to av dem er gruppert innenfor hver av de tre dimensjonene, med to motsatte motivkombinasjoner i hver. Stikkordene til høyre i skjematiskeringen nedenfor gir antydningvis beskrivelser av hva skillet mellom de to parene innenfor hver dimensjon kan bestå i.

Tolkingsskjema: Seks motivpar fordelt med to og to hovedmotiver i tre dimensjoner:

En økonomisk dimensjon:

Arbeid og bolig: sikring av basisbehov, gir inntekt (næring)

Sted/miljø og familie: forbruk, interesser, realisering (tæring)

En sosial dimensjon:

Arbeid og sted/miljø: karriere, opplevelse (individualitet)

Bolig og familie: etablering, husholdsendring (kollektivitet)

En kulturell dimensjon:

Arbeid og familie: tradisjonalt, trygghet (det kjente)

Bolig og sted/miljø: moderne, 'det gode liv' (utfordringer)

Alle de seks variantene av motivpar opptrer som mest dominante enkelte steder, i enkelte flyttestrømmer eller i enkelte grupper. Når vi ser på tilflytting på et akkumulert nivå, nærmere bestemt til regioner etter sentralitet (fire nivå) og oppvekstbakgrunn (sortert i tre flyttetyper), viser det seg at hele fem av de seks motivparene opptrer som den mest dominerende i ett eller flere tilfelle.

De fire sentralitetsnivåene er storbyer, storbyomland, små/mellomstore byregioner og perifere regioner. De tre typene av

flyttehistorisk bakgrunn koblet til oppvekststed, er tilbakeflytting til oppvekstkommunen, internflytting innenfor oppvekstregionen, og flytting til andre regioner. Vi tar en kort gjennomgang med noen eksempler på motivopphopning, med kommentarer i samme rekkefølge som de er opplistet i skjemaet. Det følgende er i en viss forstand tolkning i henhold til ”forståelse av de etablerte forklaringer”.

Den økonomiske dimensjonen: Kombinasjonen arbeid og bolig er den eneste som ikke opptrer dominant i noen av de nevnte flyttestrømmene. Kombinasjonen er snarere jevnt fordelt med innslag på omtrent samme nivå for de fleste grupper og strømmer. Dette tolker vi som utslag av at mange slike motiver er knyttet til økonomiske basisbehov, som finnes alle steder og for alle grupper. Dette er derfor grunnleggende betingelser for mye flytting.

Motsatsen til dette motivparet, koblinger av forhold knyttet til familie og sted/miljø, har kjennetegn som kan tolkes som realisering av ønsker og behov under forutsetning av at basisbehovene er dekket. Det kan tolkes som forbruk knyttet til interesser og kvaliteter med noe ved familiesfæren som medvirkende. Steds- og miljømotivene er riktignok av litt ulik art (tilgjengelighet, reiseavstander, fysisk og sosialt nærmiljø, tilhørighet). Mye av det har med kvalitet og tilgang i ønskede omgivelser å gjøre. I to av de aggregerte tilflyttingsstrømmene er denne kombinasjonen den mest dominerende, nemlig for flytting internt i de perifere regionene og for tilbakeflytting til små/mellomstore byregioner. Felles for disse to formene for flytting er at det flyttes til steder man kjenner eller har sterke bånd til. Grunnen til at forbruksdimensjonen slår sterkt ut kan være at kjennskapet eller båndene er av økonomisk art, slik at basisbehovet på forhånd er dekket. Motiver knyttet til familie og sted/miljø kan være grunnlaget for flytting selv om flytting ikke er mulig før arbeid og bolig faller på plass.

Den sosiale dimensjonen: Begge motivkombinasjonene i denne dimensjonen reflekterer i større grad enn de andre atferdstrekk knyttet til preferanser, behov eller gjøremål. Det er altså disse vi størst grad tror er koblet mot en konkret hensikt. Den enkleste tolkningen gjelder motivparet bolig og familie. Den eneste flyttestrømmen motivparet er mest dominant, er for internflyttere i små og mellomstore byregioner. Det er mye familieflytting over

korte avstander i denne type regioner. Alt i alt er dette også en ganske stor flyttestrøm. Når kombinasjonen kun hopes maksimalt her og ikke i andre strømmer, skyldes det antakelig at familie-etableringer skjer over alt, og at flytting i den forbindelse ofte skjer over korte avstander. Forskjellen mellom små og mellomstore byregioner og storbyområdet, som også har mye familiebosetting, er tydeligvis at folk som flytter i storbyområdet i sine begrunnelser i større grad vektlegger stedskvaliteter enn familiehensyn.

Den motsatte motivkombinasjonen, arbeid og sted, har også å gjøre med atferd. Her finner vi de mest typiske karrieresøkerne, som søker fin jobb på fint sted. Gruppen er sterkt representert av personer med høy utdanning, folk med lederstillinger og som bor i enpersonhushold. De er hopet i to svært ulike flyttestrømmer. Den ene er de som flytter til periferiregioner fra andre typer områder, spesielt storbyregionene. Disse har antakelig valg både jobb og sted ut fra visse typer preferanser. Fra tidligere forskning vet vi at dette imidlertid også en gruppe med høy tendens til videreflytting senere. Det er antakelig grunnen til at den andre strømmen hvor denne kombinasjonen hopes mest, er for tilbakeflyttere til de store byene. Til tross for at de to strømmene er svært ulike geografisk sett, kan de utgjøres av de samme personene (jf Tordenskjolds soldater). Dette kan være personer som har klare stedspreferanser både når det gjelder urbanitet og andre typer stedskvaliteter. Denne kombinasjonen tolker vi som utslag både av høy bevissthet og sterk beslutningsvilje bak flyttingene, rettet mot konkrete mål i livsprosjektet.

Den kulturelle dimensjonen: Det underliggende ved denne dimensjonen er trekk knyttet til normer, verdier og ideologi. Den spanner langs en linje fra tradisjonaltet og trygghet på den ene siden til modernitet og risiko på den andre siden. På den tradisjonelle siden av skalaen finner vi mange motiver innenfor parkonstellasjonen *arbeid og familie*, gjerne slik at der menn begrunner sine handlinger med arbeid begrunner kvinner dem med hensyn til slekt eller familie. Denne kjønnsforskjellen er tydelig til stede også i vår undersøkelse. I tre av de nevnte flyttestrømmene domineres motivsammensetningen av denne type begrunnelser. Sterkest gjelder det tilbakeflyttere til periferiregionene. For disse er kjønnsforskjellene også størst. Dette er i helt tråd med etablert kunnskap. Noe mer overraskende er at tilflyttingen til byer, både til

de store og til de små/mellomstore, også er sterkest preget av denne konstellasjonen. Her er det kanskje ikke tradisjonalitet i snever forstand som ligger bak, men mer at hensikten med flyttingen i større grad har å gjøre med en form for sikring av verdier, antakelig både økonomiske og andre. Vi tolker slike motiver som noe trygghetssøkende i sin natur, kanskje forbundet med at de som bidrar til hopningen er relativt unge.

Motivene i den motsatte kombinasjonen, *bolig og sted/miljø*, er den vi mener best kan tolkes som begrunnelsesinnholdet i begrepet bolyst. De som dominerer her har mye utdanning og relativt sett enda mer i inntekt. Vi tolker motivkombinasjon et stykke på vei som vellykket realisering av ”det gode liv”, basert på at de har gode muligheter til å gjøre det. I de kumulerte flyttestrømmene vi har nevnt er konstellasjonen mest dominant i alle strømmer inn mot storbyomlandene, altså både som tilbakeflytting, internflytting og av tilflytting fra landet ellers. Også flyttestrømmen mellom de store byene har en opphopning av denne kombinasjonen. Ingen andre tilflyttingsområder på dette akkumulerte nivået har hopninger av denne type. Som allerede antydte tidligere, det moderne liv ser med denne tolkningsmåten lagt til grunn ut til å hopes i storbyomlandet. Blir dette stående som en etablert sannhet mon tro, eller er det en påstand som med hell kan utfordres?

1.8 Når teori og empiri skal møtes

Implisitt i tolkningsskjemaet ligger det en forståelse av at basisbehovene i den økonomiske dimensjonen er den mest grunnleggende motivkombinasjonen. Da sier vi samtidig at når disse behovene er tilfredsstilt i den grad som folk selv oppfatter som tilstrekkelig, blir det mer plass for å ivareta egne interesser og gjøre vurderinger og ta beslutninger som faller inn under de andre dimensjonene. Behov og gjøremål er ofte forankret til preferanser som igjen er formet av normer og verdier. Motivsammensetningene i ulike strømmer og grupper bærer som sagt preg av det.

Tolkningsskjemaet grupperer i stilisert form sammenkoplingene av ulike flytte- og bomotiv tematisk til sentrale spenninger i alt sosialt liv og i forståelsen av samfunnet. De fleste behov har en økonomisk og materiell side, og disse er igjen påvirket av sosiale og kulturelle aspekter. Det økonomiske utgangspunktet og vurderingen av hva som for eksempel er en stor nok bolig for en

familie på fire, vil typisk variere mellom folk som er bosatt i en leilighet i en storby, i et rekkehus i storbyområdet, en enebolig på et boligfelt i en tettstedskommune eller i en mer frittliggende villa i en distriktskommune. Vurderingene av hvem det så er viktig å ha rundt seg, hvor nært en vil bo slekt og familie, eller hva som inngår i forståelsen av det gode liv, har altså både økonomiske og identitetsmessige sider. I stor grad handler dette om opplevelse av fellesskap og hva som skaper dette. Ved utforming av det vi oppfatter som tilfredsstillende levemåter ligger det også vurderinger av karriere- og utviklingsmuligheter, identitet og livsstilsvalg, og i noen av tilpasningene handler det om å balansere individuelle og kollektive verdier.

De ulike dimensjonene henger mer sammen enn skjemaet viser. Observasjonene av sammenhopning av motiver er i utgangspunktet kun et hjelpemiddel for tolking. Selve fortolkningene, som for eksempel av at koplingen mellom motiver knyttet til arbeid og bolig er uttrykk for dekking av basisbehov, eller at koplingen mellom arbeid og familie handler om tradisjonalt, kan i mange tilfelle lett utfordres. Avvikene fra skjemaet er imidlertid ikke nødvendigvis så veldig kontroversielle. For eksempel vil en flytting basert på at man frivillig bytter jobb og i den anledning kjøper en mer attraktiv bolig ikke uten videre tolkes som realisering av basisbehov. Snarere kan det like gjerne oppfattes som et velberegnet steg videre i en karriere hvor det økonomiske fundamentet på forhånd er godt lagt. Imidlertid kan en slik flytting også tolkes som at den gjøres som et ledd i å forsterke det eksisterende økonomiske fundamentet, og på den måten igjen ses på som tilknyttet basisbehovet.

Samspill mellom karrieremotiv og økonomiske motiv, slik vi antyder over, forekommer hyppig. Til sammen springer begge fortolkningsmåtene ut fra at det ligger preferanser av materiell art bak. Dette gir mulighet for å strekke ut nok en rettesnor for fortolkningene: Alle de tre dimensjonene i tolkningskjemaet består som sagt av to motsatte motivkombinasjoner. I disse motsetningene ligger det for alle tre dimensjoner en forskjell som et stykke på vei kan tolkes som to ulike plasseringer på en skala fra en materiell til en immateriell verdiorientering.

I rapporten videre sikter vi både mot å kunne underbygge tolkninger som er knyttet til denne skjematisk tankegangen, og til

å drøfte motforestillinger mot dem. Skjemaet representerer på den ene siden en tolkningsramme for de forestillingene vi får gjennom empirien. På den annen side er skjemaet også et teoretisk rammeverk som vi kan legge til grunn for å utfordre tolkningene. Med diskusjoner av disse opp mot andre teoretiske forestillinger søker vi å utfordre og å klargjøre dem. I teorikapittelet forsøker vi å få til dette ved blant annet å trekke fram en del teoretiske nyvinninger og samfunnsmessige endringer i de siste tiårene. En del av disse vil selv være knyttet til konkrete strukturelle samfunnsendringer (for eksempel at stadig flere bor i områder hvor man kan pendle), og er av typer som også kan kategoriseres til å være av økonomisk, sosial eller kulturell art. Disse vil kunne representere nye rammer for begrunnelsene som oppgis (selve motivene), og også bære i seg spenninger mellom dekking av økonomiske basisbehov og egeninteresser, mellom sikkerhet og risiko, eller mellom individuell og kollektiv orientering, slik tolkningsskjemaet også er bygget opp.

1.9 Disponering av rapporten videre

Kapittel 2 redegjør for hvordan undersøkelsen ble lagt opp, og diskuterer på hvilken måte dette påvirker resultatene. I kapittel 3, som er teorikapittelet, vil vi plassere fortolkningene vi har gjennomgått i kapittel 1 i en teoretisk ramme slik de presenteres i andre studier og flytteteorier, for å knytte an til teoriutviklingen på flyttefeltet. Det tror vi kan bidra til å utfordre både egne og andres fortolkninger og teorier i flyttefeltet.

I kapittel 4 vil vi presentere hovedfunnene som viser bo- og flyttemotiver etter kjønn og livsfase på landsnivå. Vi vil også diskutere forskjellene mellom motiver i 1972 og 2008. I kapittel 5 presenteres motiver i ulike flyttestrømmer til og fra – etter regiontype og flyttebakgrunn. Det gjelder motivene: arbeid, bolig, sted/miljø, familie, utdanning og helse. I kapittel 6 vender vi tilbake til tolkningsskjemaet, og analyserer en del av empirien mer eksplisitt innenfor denne rammen. Da kommer vi tilbake til en diskusjon om funnene kan tilføre teorien noen nye perspektiver.

2 Bo- og flyttemotivundersøkelsen i 2008 – opplegg og metode.

Forrige gang en landsdekkende flyttemotivundersøkelse ble gjennomført var i 1972. Med 36 år mellom undersøkelsene har samfunnsutviklingen ført til at både holdninger og atferd har blitt endret. Dette vil naturlig nok påvirke spørsmålsstillingene i en survey. I tillegg har nye analysemetoder og analyseverktøy blitt utviklet, noe som i seg selv også gir en del utslag på resultatene.

Bo- og flyttemotivundersøkelsen er dokumentert i Fodnesbergene (2008), med blant annet spørreskjema og frafallsanalyser. Vi vil derfor ikke gå detaljert inn på dette her, men vi vil imidlertid beskrive opplegget og begrunne de valg som ble gjort, samt å se hva disse valgene har betydd for sammenligningen mellom 2008-undersøkelsen og 1972-undersøkelsen.

2.1 Undersøkelsesopplegg – livsfasebaserte intervjuer

Gjennom en årrekke har NIBR og SSB i fellesskap utviklet et flyttehistorisk registermateriale. I dette materialet ligger alle flyttemeldinger i Norge over kommune- og landegrenser fra 1964, og for hver person er det fra begynnelsen av 1990-tallet koblet til årlige sosioøkonomiske variable. Dette materialet ble brukt til å stratifisere et representativt utvalg etter noen b- og flyttehistoriske og geografiske kjennetegn.

Materialet har opp gjennom årene dannet grunnlaget for mange analyser på regionalt nivå (Sørli 2003 og 2010). Gjennom disse analysene har vi fått kunnskap om bosetting og flyttestrømmer, og

det har blitt utviklet begreper og verktøy som har vist seg nyttige for å forstå prosessene. Metoden som er brukt i disse analysene går ut på å følge årskull gjennom faser i livsløpet, og studere bofasthet, fraflytting, tilbakeflytting, tilflytting og videreflytting på ulike regionale nivå, for en kommune, en bo- og arbeidsmarkedsregion, et fylke, eller for andre regionale avgrensninger. Siden dette er et registermateriale kan vi finne mønstre for hvordan folk faktisk har flyttet eller latt det være, men *motivene* for å flytte eller bli boende på et sted, sier disse analysene lite om.

Når en ny bo- og flyttemotivundersøkelse skulle gjennomføres var det ønskelig å få supplert de registerbaserte livsløpsanalysene med hvordan folk selv begrunner sine valg, det vil si motivene deres. Personer i ulike aldersgrupper går gjennom livsfaser med ulikt innhold, mens det innenfor hver livsfase er større homogenitet med hensyn til gjøremål, behov og valg. I livsfaseanalyser er det ikke uvanlig å legge faser med en lengde på 6-8 år til grunn. Fra man blir født gjennomgår man småbarnsfasen, skolefasen, og ungdomsfasen – alle med en lengde på om lag 6-8 år. Utdannings- og etableringsfasene kan også sies å gå over en slik lengde. Senere faser i livet kan gjerne knyttes opp mot tilsvarende lengder ettersom generasjonene går sin gang.

Utvalg

Utvalget ble stratifisert etter et prinsipp om å få trukket et antall personer i hver livsfase som på en representativ måte gjorde det mulig å identifisere strømmer og atferd innenfor fasen, og som samtidig ga et mest mulig riktig landsdekkende bilde. Utvalget ble derfor trukket etter representativitet med hensyn til om de hadde flyttet eller blitt boende i en sjuårsperiode (1999-2006), samt etter flyttetype, regiontype etter landsdel og sentralitet, og etter kjønn. Utvalget ble på denne måten bestående av personer fra utvalgte årskull født hvert sjuende år, som alle ble intervjuet med hensyn til bo- og flytteatferd gjennom den sjuårsfasen de hadde gjennomlevd i den nevnte perioden.

Flyttetype refererer til personenes flyttehistoriske bakgrunn. Før vi går videre skal vi definere disse helt konkret.

For de som har flyttet i løpet av sjuårsperioden vår har vi tre flyttetyper: **tilbakeflyttere** til oppvekstkommunen, **internflyttere** innenfor en av de 24 regionene etter landsdel og

sentralitet, og **regionflyttere**, som er personer som har flyttet til en annen region i løpet av siste sjuårsfase enn den man vokste opp i. De samme flyttetypene bruker vi også for de som ikke har flyttet i siste sjuårsperiode, men som har gjort det tidligere. Da kaller vi det **bo- og flyttebakgrunn**. Disse har altså i den aktuelle perioden blitt boende der de tidligere hadde flyttet. I tillegg har vi de som aldri har flyttet fra oppvekstkommunen. Disse kaller vi **bofaste**. Utgangspunktet for bofasthet er kommunen man bodde i som 15-åring, altså der man bodde da man gikk ut av grunnskolen. For de som var eldre enn 15 år i 1964 (gjelder de to eldste årskullene i undersøkelsen) er utgangspunktet bostedskommunen deres i 1964.

Fordelingen etter flyttetype for de som hadde flyttet i perioden, og etter bo- og flyttebakgrunn for de var blitt boende framgår av tabell 2.1. Tallene viser fordelingene på landsbasis summert over alle aldersfaser.

Tabell 2.1 *Fordeling etter flyttetype og bo- og flyttehistorisk bakgrunn. Prosent for hver av de to gruppene.*

	Flyttere	Boende
Bofaste i oppvekstkommunen	---	38 %
Tilbakeflyttere til oppvekstkommunen	18 %	16 %
Internflyttere: Bor i annen kommune i oppvekstregionen	14 %	9 %
Regionflyttere: Bor i en annen region enn oppvekstregionen	68 %	37 %

Av de som har flyttet i siste sjuårsperiode er det 18 prosent tilbakeflyttere i oppvekstkommunene. Det er samme andel som tilbakeflytterne i norske kommuner utgjør hvis man følger dem fra de er 15 til 40 år (gjelder alle årskull født på 1960-tallet).

Internflyttere innenfor de 24 regionen utgjør 14 prosent.

Tilbakeflyttere og internflyttere har det til felles at de har flyttet til en kommune i en region som de har kunnskap om, og til en viss grad tilknytning til, via sin oppvekst. De resterende 68 prosentene har flyttet til en kommune som ligger i en annen region enn oppvekstkommunen. Disse har i større grad en løsere tilknytning til kommunen eller regionen de flytter til, noe som gjør at flyttemotivene naturlig nok fordeler seg annerledes.

Av de som ikke har flyttet i sjuårsperioden er det 38 prosent som er bofaste i oppvekstkommunen. De har altså aldri meldt flytting etter fylte 15 år. Tallet er litt høyere enn gjennomsnittet for menn og kvinner ved 40-årsalder i dag (32 prosent). Grunnen er at vi ikke har fått med oss alle ungdomsflyttingene til de to eldste årskullene. Tilbakeflyttere som er blitt boende mer enn sju år utgjør 16 prosent. Tilbakeflyttingen som registreres over en sjuårsperiode antyder altså omtrent det samme nivået som tilbakeflytting til kommunene i landet i det lange løp stabiliserer seg på. Dette betyr at over halvparten av befolkningen i undersøkelsen (54 prosent) bor i den kommunen de vokste opp i.

For dagens 40-åringer (alle født på 1960.tallet fulgt til de var 40 år) er tilsvarende andel 51 prosent (Sørli 2010). Forskjellen skyldes litt mer varig omskiftelighet i den yngre delen av befolkningen enn i den eldre.

Av de 46 prosentene som er blitt boende i andre kommuner enn de vokste opp i, bodde 9 prosent i samme region etter landsdel og sentralitet og 37 prosent i en annen region. I det lange løp er det flere som blir boende som internflyttere i egen oppvekstregion enn flyttingen i løpet av siste sjuårsperiode tilsier (9 og 37 mot 14 og 68). Det er naturlig, siden de som flytter langt i størst grad flyttere videre senere i livet. Slik videreflytting retter seg ofte mot hjemtraktene. Mye av det gjelder personer som bodde i storbyer som unge.

Årskull og aldersfaser

Fødselskohortene som ble valgt i undersøkelsen er født i 1977, 1970, 1963, 1956, 1949, 1942 og 1935. Det er altså sju årskull som gjennom samme periode ble intervjuet om sin bo- og flytteeatferd i sju aldersfaser: 21-28 år, 28-35 år, 35-42 år, 42-49 år, 49-56 år, 56-63 år og 63-70 år. De som hadde flyttet i perioden fikk spørsmål om siste flytting over kommunegrense. Det meste av flyttingene foregår i de tre første aldersfasene, ofte kalt ungdomsfasen, etableringsfasen og småbarnsfasen.

Den yngste kohorten ble 28 år i undersøkelsesperioden. Når vi spør om siste flytting, mister vi litt informasjon om de yngste i denne fasen. Dette har gitt noen uintenderte effekter for svarfordelingene (kapittel 2.2). En intendert effekt var imidlertid at ved å få motivene for flytting ved slutten av de aldersfasene som vi

anså som mest homogene, ville vi få fanget opp resultatet av så mange forhold som mulig blant de som hadde virket inn i løpet av fasen.

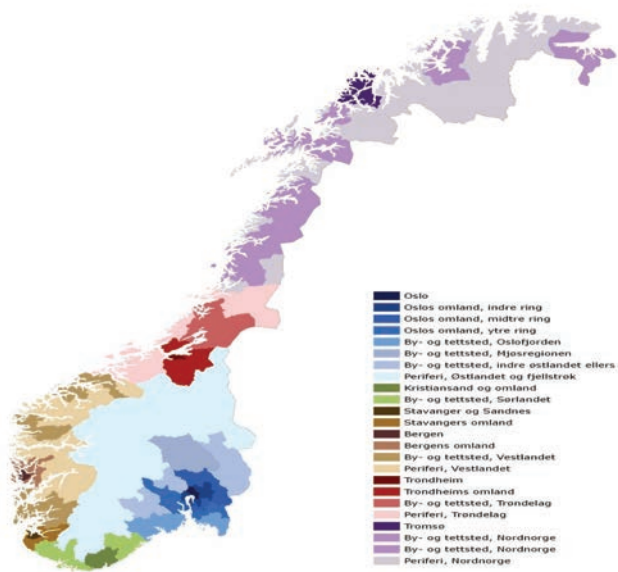
Utvalget ble som sagt trukket representativt for hver kohort etter kjønn, flyttestatus, og geografi. Det innebar at det ble trukket ut flere som ikke hadde flyttet i løpet av perioden enn de som hadde flyttet. Av de 10.000 som ble trukket ut til å delta i undersøkelsen, fikk vi en svarprosent i telefonintervjuet på rundt 65 prosent, og av disse var om lag en firedel flyttere og tre firedeler som ikke hadde flyttet i denne sjuårsperioden. Men selv om det er flere boende enn flyttere i sjuårsperioden, har vi altså tidligere bo- og flyttebakgrunn for de som ikke hadde flyttet med.

Det var for øvrig spesielt svært få som hadde flyttet i de to eldste aldersfasene. Det ble derfor trukket ut noen flere av disse enn representativiteten tilsa. Tallene for disse ble så vektet ned igjen til representativitetsnivået da resultatene forelå.

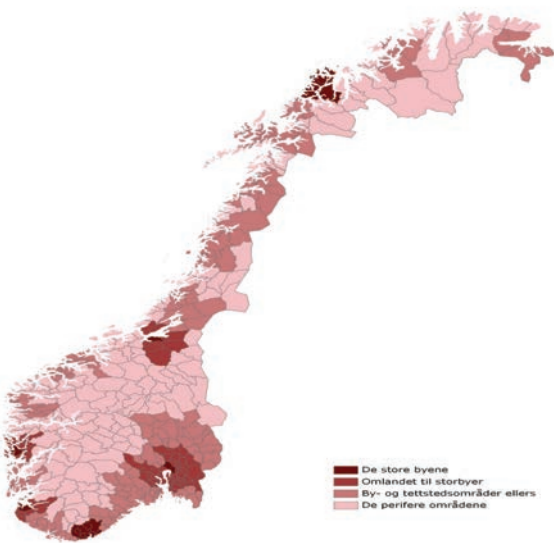
Vi fikk en liten overraskelse: Relativt mange (19 prosent) av de som besvarte undersøkelsen og som var trukket ut som flyttere i henhold til registeropplysningene, oppga at de ikke hadde flyttet i perioden. Hva som er årsaken til dette er uvisst. Det kan være registreringstekniske årsaker med forsinkede flyttemeldinger ved begynnelsen av perioden. En annen årsak kan ha å gjøre med utdanningsflytting: Hvis man hadde flyttet for å ta utdanning og ikke meldt flytting før mange år senere, noe som ikke har vært helt uvanlig, har man ikke i ettertid ikke fått flyttetidspunktet til å stemme. Generelt kan det også være krevende å huske tilbake såpass mange år i tid. Dette ble kanskje undervurdert da vi la opp utvalgsplanen.

Den regionale dimensjonen som ble valgt er en inndeling av kommunene i 24 regioner etter landsdel og sentralitet. Figur 2.1 viser de 24 regionene, mens figur 2.2 viser sentralitetsdimensjonen. Landets mest perifere kommuner dekker omtrent to tredeler av landets areal men har ikke mer enn 12-13 prosent av befolkningen. For å forstå det norske flyttemønsteret er denne kombinasjonen av avstander og spredt bosetting i store deler av landet et viktig bakteppe.

Figur 2.1 *Regiondimensjonen*

Figur 2.2 *Sentralitetsdimensjonen*

Gjennomføringen av selve undersøkelsen

Undersøkelsen besto av telefonintervju, samt en postal del, og ble gjennomført av SSB i 2008. Spørsmålsstillingen i telefonintervjuet fulgte et hierarkisk system. Først ble personen spurt om han/hun hadde flyttet eller ikke flyttet mellom 1.1.1999 og 1.1.2006.

Deretter ble de spurt om hvorfor man hadde flyttet, eventuelt ikke hadde flyttet, i perioden.

Helt konkret lød spørsmålene: *"Hva er grunnen til at du flyttet siste gang? Var belse en av årsakene til at du flyttet?"* Tilsvarende ble det spurt om det var *"forhold ved sted eller miljø", "bolig", "forhold ved samliv eller nær familie", "utdanning"* og til slutt *"jobbsituasjonen"*. Rekkefølgen i spørsmålsstillingen var den samme for alle intervjuene. Hvis respondenten ikke klarte å plassere sitt motiv for flyttingen innenfor en av disse gruppene fikk han/hun mulighet til å formulere en setning som skulle beskrive årsaken. En del av disse beskrivelsene har vi senere kodet opp mot de seks hovedmotivene.

Personene kunne svare flere enn en årsak, og hvis de gjorde dette fikk de mulighet til å rangere inntil tre årsaker. I fordelingene vi presenterer i denne rapporten har vi vektet dette. Det betyr at hvis en person for eksempel svarte at flyttingen hadde med bolig og arbeid å gjøre, og arbeid var den viktigste, så fikk arbeid vekten 2/3 og bolig vekten 1/3 i svarfordelingene. Hvis det var tre årsaker som ble nevnt, ble den viktigste på samme måte gitt vekt 1/2, den nest viktigste 1/3, mens den minst viktige kun talte 1/6.

I undersøkelsen skiller vi mellom det vi kaller **motivknipper og motivkombinasjoner/motivpar**. Motivknipper forekommer på individnivå, det er sammensetninger av de motivene hver og en responderer på. Motivkombinasjoner, slike som vi blant annet har gruppert sammen i motivpar i tolkningsskjemaet, er motiv-sammensetninger på gruppenivå. I kapittel 6 analyserer vi funnene for grupper og regioner i lys av et sett med motivpar.

Etter at hovedmotivene for henholdsvis flytting eller å ha blitt boende i perioden var avklart, ble personene spurt nærmere om de underliggende motivene. På de fleste områdene ble de da først spurt om det hadde noe å gjøre med situasjonen før flytting, etter flytting, eller begge deler. Det meste av resultatene fra disse underliggende motivene blir presentert i kapittel 5.

2.2 Diskusjon av intervjumetodene, og betydning av forskjeller mellom 1972 og 2008-undersøkelsene

En av forskjellene mellom 1972- og 2008- undersøkelsene er at undersøkelsen i 1972 ble trukket ut som et representativt utvalg av alle personer etter ettårig alder for alle som hadde flyttet ett enkelt år (1971), mens bo- og flyttemotivundersøkelsen i 2008 som beskrevet ble tuftet på et kohort- og livsfaseperspektiv, og av den grunn ble trukket representativt ut fra flyttemønsteret i løpet av en sjuårsperiode. Medvirkende til avgjørelsen var at vi i 2008 også ville undersøke ikke-flytting, noe som ville vært meningsløst å gjøre hvis bare skulle legge ett år til grunn. Det er kun 4-5 prosent som flytter over en kommunegrense hvert år, og for mange er det nokså tilfeldig hvilket år det er.

I 1972 ble utvalget trukket representativt fra flyttinger for personer i aldersgruppen 16-74 år i 1971. Hvis vi hadde brukt samme utgangspunkt som man hadde i 1972-undersøkelsen hadde vi fått trukket ut relativt sett flere unge som hadde flyttet. I figur 2.3 ser vi fordelingen av innenlandske flyttinger over kommunegrenser for personer over 15 år etter fødselsår (og dermed alder) i kalenderåret 2005.

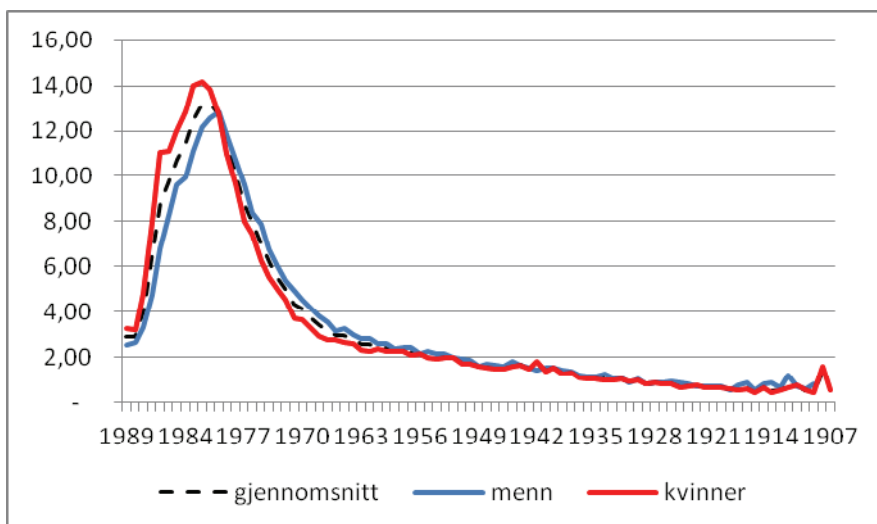
Figuren illustrerer i hvilken grad flytting er et ungdomsfenomen. Mer enn 10 prosent av alle i 20-årene flyttet i løpet av 2005, og med høyeste flytterate på om lag 13 prosent for 24-27-åringene. Etter denne alder faller ratene raskt. Fra midten av 30-årsalderen er raten allerede under 5 prosent, og i 40-årsalderen passerer den 3 prosent. Vi ser ingen spor som støtter hypotesen om mer mobilitet blant eldre. Eldre flytter i svært liten grad over kommunegrense, hvis vi ser bort fra utenlandsflyttingen, som ikke tas hensyn til her.

Også i flyttemotivundersøkelsen 2008 er det trukket ut relativt sett flere unge enn eldre (representativitet i forhold til antall som har flyttet i sjuårsperioden). Men mange flere unge enn eldre flytter flere ganger i løpet av en livsfase, og de her blir talt kun en gang som ”flytter i løpet av en livsfase” og ikke ”hver gang de flytter”.

For de som hadde flyttet ble man kun spurt om siste flytting i perioden. Det betyr at de mest mobile, det vil si de som flytter flere ganger, kun blir spurt detaljert om den siste flyttingen i fasen,

mens motivene bak de tidligere flyttingene i fasen ikke blir kartlagt på samme måte. Det betyr at motivene for flyttingene tidligst i fasen kan bli undervurdert. Vi antar at dette kan være noe av årsaken til at utdanning som flyttemotiv har blitt kraftig redusert, sammenlignet med 1972-undersøkelsen. Men det finnes også flere grunner til det. Vi kommer tilbake til en diskusjon av dette i en videre kontekst i kapittel 4.

Figur 2.3 *Innenlandsk flytting over kommunegrenser etter ettårig alder fra 1.1.2005 til 1.1.2006. Prosent etter fødselskohort.*

Kilde: Flyttehistoriematerialet, SSB og NIBR.

3 Krever nye data nye teorier? Om samfunnsmessige endringer og teoretiske trender i flytteforskningen

3.1 Innledning

I Gullivers reise, Alice i eventyrland og Ringenes Herre drives historien frem gjennom reiser og påfølgende opplevelser på ukjente steder. Fantasilitteraturen bruker nettopp geografiske forflytninger og møter med nye steder og gjerne en ny verden for å kritisere det bestående. De viser hvordan vante forestillinger hindrer innsikt og får bestemte sosiale konsekvenser. På slike steder kan dyr snakke. Verden kan være snudd på hodet. Størrelsesforholdene er kanskje totalt forandret? Ideen om mobilitet og reise brukes altså til å utforske maktrelasjoner og forholdet mellom mennesker og steder.

Problemstillingene i prosjektet Flyttemotiv og bostedsvalg handler om de begrunnelsene folk gir for sine bostedsvalg og flyttemotiver, hvordan disse kan bidra til å forstå bosettingsmønsteret i Norge. Prosjektet skal også forsøke å utfordre etablerte teorier. Vi skal ikke gjøre det med å oppsøke en «annen virkelighet» som i fantasilitteraturen, men med å sammenlikne data og fortolkninger med samfunnsmessige endringer i de siste tiårene og med andre studier og teorier som forsøker å forstå de samme prosessene. Vi vil utfordre våre (for)forståelser ved å sammenlikne dataene og tilnærmingene med flyttemotivundersøkelsen fra 1972 og tar utgangspunkt i to endringsprosesser: 1) Samfunnet endres - det foregår empiriske forandringer. 2) Teorier og perspektiver forskyves og løfter frem nye faktorer og forklaringer. I kapittel 2

har vi drøftet hvordan valg av metoder har påvirket undersøkelsen. I dette kapittelet vil vi derfor bare kort kommentere metodiske endringer helt til slutt.

I dette kapittelet presenterer vi noen teoretiske hovedperspektiver i dagens flyttforskning og viser hvordan vår undersøkelse knytter an til disse. Vi identifiserer noen av de utfordringene vi står overfor i forsøket på å forstå og forklare endringer og stabilitet i bosettingsmønsteret. Det er et første skritt i arbeidet med å bidra i den teoretiske utviklingen av et felt, slik ny forskning også skal gjøre. Onsager og Orderud (1998) gjorde i sin tid en lignende oppsummering.

Bakgrunnen for prosjektet er av samfunnsmessig art, drevet frem av planleggingsmessige utfordringer og politiske spørsmål. De valgene som er gjort med hensyn til spørsmål og opplegg i bo- og flyttemotivundersøkelsen og koplingen av registrene har likevel faglige og teoretiske begrunnelser. Det gjelder både for valg av problemstillinger og de analysene som gjøres i forskningsprosjektet «Flyttemotiv og bostedsvalg».

Flytteprosesser har ført til at storbyregionene vokser og flytte-dataene viser at dette skyldes et samspill mellom tilganger på bolig, arbeid, muligheter for pendling samt ulike typer sted- og miljøfaktorer. Det reiser nettopp teoretiske spørsmål om hvordan ulike faktorer virker sammen og hvordan kompleksiteten både i bo- og flyttemotiv arter seg og kommer til uttrykk. Dette samspillet og kompleksiteten har vært fremhevet i mange kvalitative flyttestudier (Boyle og Halfacree 1998, Papastergiadis 2000), og i kvantitative studier av flytting i livsløpsperspektiv (Sørle 2003 og 2010). Vi analyserer samspillet gjennom motivpar. Motivparene fremhever nettopp at ulike begrunnelser og motiv hopes og fungerer sammen i ulike kontekster.

I kapittel 1 er motivpar og tolkningsskjema presentert grundig. Her skal vi bare kort minne om hvordan motivene henger sammen og hvordan vi har tolket dem som deler av økonomiske, sosiale og kulturelle dimensjoner.

Koplingene av arbeid og bolig ser vi som knyttet til en økonomisk og materiell dimensjon som handler om å dekke basisbehov. Motivparet kopler inntekt, som handler om jobb og ofte er knyttet til formue (næringsvirksomhet) og en hovedkostnad som er knyttet

til bolig. De økonomiske sidene av koplingen av sted/miljø og familie ser vi som knyttet til forbruk, interesser og bruken av inntekten (tæring).

Motivparet arbeid og sted/miljø tolker vi som en sosial dimensjon ved jobb og bosted, som et fokus på karriere, opplevelse og identitet, som er på den individualistiske siden av et kontinuum fra individualitet til kollektivitet. De sosiale sidene ved bolig og familie handler om etablering og endringer i husholdet, den minste sosiale enheten vi inngår i som vi ser som en mer kollektiv orientering.

Den kulturelle dimensjonen er knyttet til meningsinnholdet i og normer omkring arbeid og familie, og vektlegging av bolig og sted/miljø. Det første kopler vi til tradisjonalt, trygghet med fokus på sikkerhet og det kjente. Motivpar bolig og sted/miljø kopler vi til "egne valg" av livsstil og dermed til modernitet, «det gode liv», mer rettet mot risiko og nye variasjoner.

Disse kombinasjonene finner vi så med ulike tyngdepunkt, og i kombinasjon med andre motiv hos forskjellige flyttere og bofaste, på ulike steder og i ulike flytteretninger.

3.2 Teoretiske utfordringer knyttet til samfunnsmessige endringer

3.2.1 Et nytt utgangspunkt - sentralisert oppvekst, flere regional sentra og mer pendling

En viktig samfunnsmessig endring når vi skal forstå hva som driver flytte- og bostedsvalgprosesser er nettopp forskjellene i bosettingsmønsteret fra 1970-tallet til 2010-tallet. I 1970 ble nøyaktig halvparten av landets barn født i de seks største storbyregionene. Førti år senere har andelen steget til 62 prosent. Dette skyldes både at en større andel av befolkningen bor i byer, og at alderssammensetningen (flestepå 19-åringer bor i byene) er slik at fødselsoverskuddet (per innbygger) er større i byene. Dette påvirker selve utgangspunktet for de innenlandske flyttingene betydelig. Stadig flere vokser opp og lever store deler av sitt liv i byer og forsteder, også i byenes indre deler. Selv uten et sentraliserende flyttemønster vil vi altså oppleve økt sentralisering i årene som kommer. Det betyr samtidig at det kreves *nye og sterkere*

desentraliserende flytteprosesser for å opprettholde hovedtrekkene i dagens bosettingsmønster. Den pågående sentraliseringen av bosetningsmønsteret skyldes derfor ikke en økt sentraliserende flytting, slik vi ofte ledes til å tro og snakker om i dagligtalen. På den annen side er det slik at flytting i sentraliserende retning får ekstra store konsekvenser på grunn av dette mønsteret.

Dette betyr også at flytting og bosetting i byer, storbyer og storbyomland for stadig flere handler om å bosette seg nær familie og på steder der en selv har vokst opp, kanskje med det en begrunner med sted og miljøfaktorer.

Urbanisering og sentralisering er for øvrig globale fenomen, som har vært sterkt knyttet til økonomisk og industriell modernisering. Disse prosessene er med å definere selve moderniteten. Det betyr likevel ikke at det er «naturlige» prosesser. Flytting, urbanisering og sentralisering er resultat av ulike aktørers handlinger i kontekster og situasjoner, som igjen er resultat av spesifikke økonomiske, sosiale og kulturelle handlinger og strukturer. Det spesifikke i dette gjør at selv om en rekke flytteprosesser kan gi samme resultat på ett nivå, kan de ha ulike årsaker, være knyttet til ulike andre endringsprosesser og ha ulike forløp, slik Taylor (1999) har argumentert for. I vår undersøkelse kan de begrunnes i ulike motiv, og det er disse sammensetningene vi prøver å forstå gjennom motivpar slik de er presentert over. Det nye sentraliserte utgangspunktet betyr altså at konteksten og situasjonen valgene foregår i er endret.

Sentralisering innebærer at byer og regionsentra i de fleste deler av landet har vokst de siste tiårene. I dag bor i følge statistikk fra SSB 4 av 5 av innbyggerne i Norge i tettbygde strøk, mot 2 av 3 i 1970 (andelen økte altså fra 66 til 80 prosent). Det har også blitt flere tettsteder, tettstedene dekker mer areal i dag enn tidligere, og selv i de mest perifere kommunene bor nå over halvparten av innbyggerne i tettbygde strøk. Dette reiser spørsmål om hvilken rolle regionale sentra spiller i endringer av bosettingsmønsteret og om verdsettinger og oppfatninger av bomiljøer. På et aggregert nivå har slike mønster ofte vært analysert gjennom teorier inspirert av den tyske geografen Christaller som i 1933 lanserte en teori om sentralsteder. Fremvekst, funksjon og fordeling av bo-, arbeid- og serviceregioner har gjerne vært drøftet med utgangspunkt i funksjon, sentralitet og skala i forhold til omliggende regioner med

mer (Bukve 2004, Selstad et al 2004, Juvkam et al 2011). Dette skal studeres nærmere senere i dette prosjektet.

Flere har også knyttet analysene av sentralitetens og urbanitetens betydning til Lefebvres (1991) vektlegging av hvordan steder og rom produseres gjennom ulike hverdagspraksiser (Selstad et al 2004, Carling 1999, Juvkam et al 2011). Vår undersøkelse gir i fortsettelsen mulighet til å kople nettopp registerdata, med begrunnelser fra bo- og flyttemotivundersøkelsen og til dels utdypende personlige intervju i et forsøk på å gripe noen spørsmål som hvordan urbanitet og sentralitet inngår i steders attraktivitet, samt folk bosteds- og flyttevalg.

3.2.2 Økt levealder og endrede fødselsmønster

Andre demografiske prosesser har også ført til samfunnsmessige endringer: forventet levealder har økt og befolkningen er blitt eldre. Det betyr også at det er langt flere eldre. Dette blir aller tydeligst i mindre kommuner der påfyllet av barn er minst og der de unge flytter for å ta videre utdanning. Befolkningen de fleste steder blir eldre av «seg selv» – uten endring i flyttemønster eller fødselstall. Livsfasen man er pensjonist har følgelig blitt lenger for mange, og med bedre helse i store deler av befolkningen har også pensjonisttilværelsen gitt en rekke eldre muligheter for mer aktivitet og utfoldelse. Disse mulighetene inkluderer også flytting og bostedsvalg. Analysene så langt viser at det er relativt liten flytteaktivitet i disse aldersfasene, men det er spørsmål som skal studeres nærmere. Det empiriske spørsmålet er om «voksne barn» endrer sin flytteadferd på grunn av eldre foreldres livssituasjon, og om eldre foreldre flytter for å komme nærmere yngre medlemmer i sin familie. Teoretisk er utfordringen om flyttinger knyttet til den eldste livsfasen har særegne kjennetegn og må forstås på egne måter. I så fall er spørsmålet hva som kreves for å få grep om «eldres flyttinger». Disse flyttingene preges for eksempel ikke av lønnet arbeid på samme måte som for folk i yrkesaktiv alder. Samtidig kan vi ikke ta for gitt at økonomiske betraktninger, for eksempel knyttet til omsorgsbehov, ikke har betydning for eldre. I kapittel fire vil vi se at både bolig, sted og miljø og familie er motiv som preger denne aldersgruppen, men på ulike måter når det gjelder bofasthet og flytting.

Prosesser knyttet til aldring kan også utfordre betydningen og fortolkningen av livsfaser. Livsfaser har vært sentralt i flytteteorier (bl.a. Heggen et al 2001, Villa 2000, Grimsrud og Sørle 2004). Vi har likevel en hypotese om at disse perspektivene har vært benyttet mer i studier av unge voksne og folk i etableringsfasen, enn eldre. Spørsmålet om flerstedstilknytning¹ og betydningen av å eie flere boliger kan også berøres her. Selv om eksistensen av «second homes» (se Ericsson mfl. 2011 for en kunnskapsstatus) i noen tilfeller sammenfaller med norske fritidsboliger, kan eldres flyttinger, bruk av fritidsbolig og anskaffelse av «hytte i byen» nært barn eller barnebarn utfordre forståelsen av disse fenomenene. Flerstedstilknytning kan handle om det å eie, men også bruke flere boliger og ha identitetsmessig tilknytning til flere steder: arvede oppvekstboliger, bolig knyttet til arbeidsliv, fritidsliv og familieliv. Metodisk er dette en utfordring. Denne undersøkelsen har ikke tatt disse empiriske forholdene opp i seg, ei heller teoriene om dette som har vært en del omtalt og som kan forstås som begynnelsen på nye trender.

En annen side av endringer i alder og livsfase er at flere i dag får barn senere i livet. Kvinnens gjennomsnittsalder ved fødsel av både første og påfølgende barn er blitt høyere. Det betyr at småbarnsforeldrene stadig er blitt eldre og at etableringsfasen kan dekke et lengre tidsspenn. Samtidig er det fortsatt mange som får barn i ung alder og gjennomgår småbarnsfasen tidlig i 20-årene. Økonomisk etablering, husholdsetablering, valg av jobb og bolig sammenfaller ikke nødvendigvis (lenger) med omsorg for småbarn. På samme måte som med aldring, kan dette reise spørsmål og føre til utfordringer med hensyn til spesifiseringer, innhold og bruk av livsfasebegrepet, men også om det å begrunne flytting med familie og sted/miljø er rimelig å fortolke på samme måte for unge i etableringsfasen som 40-åringer som får barn. Dette kunne vært grundigere diskutert i denne studien.

Yngre mennesker flytter mer enn eldre, og Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008 viser at mange av disse flyttingene er motivert ut fra familieetablering, i tråd med etablert kunnskap. Samfunnsmessige endringer som endrede fødselsmønstre og andre empiriske endringer som kan knyttes til livsfase utfordrer livsfasebegrepet.

¹ som i litteraturen om internasjonal migrasjon betegnes translocal/transnasjonal tilhørighet

Det reiser også spørsmål om hvorvidt slike demografiske endringer også endrer de begrunnelser, motiver og meningsinnhold som knyttes til livsfasene.

Flytte- og bomotiv knyttet til livsfaseoverganger kan også handle om å få større bolig, og om å bosette seg i områder en mener egner seg som oppvekstssted for barn (faktorer knyttet til sted og miljø). Dette tematiserer betydningen av bolig og betydningen av størrelse, pris og beliggenhet, selv om kommunegrenser ikke nødvendigvis krysses og det dermed blir registrert som flytting i vår forstand. Ideer og tanker om hva som er gode oppvekststeder og attraktive bosteder i ulike livsfaser har også ført til at antall spørsmål om sted og miljø er omfattende i denne undersøkelsen. Likevel er det fortsatt slik at de fleste småbarnsfamilier flytter ut av områder i indre by og mange bosetter seg i storbyens omland. En økende andel begrunner likevel det å bo i bykjerner med sted og miljøfaktorer, også mens de har småbarn. Kanskje er det en endring på gang i de kulturelle verdiene omkring hva som representerer gode oppvekstvilkår for barn? Kanskje skjer dette også i samspill med at det i mange byer tilrettelegges bedre for småbarnsfamilier, og kanskje henger det sammen med at foreldre selv har vokst opp der og at besteforeldre derfor finnes der?

Norske kvinner føder fortsatt mange barn sammenliknet med kvinner i andre land. I tillegg bidrar også kvinner med innvandrerbakgrunn til høye barnetall. Foss (2006) viser for eksempel at 1 av 5 barn allerede i 2006 hadde foreldre som har innvandret, og det store flertallet av disse barna har innvandret sammen med foreldrene. Noen innvandrergrepper har høyere fruktbarhet enn gjennomsnittsnivået men effekten av dette har bare betydning for fødselstallene i Oslo, og betyr lite i landet som helhet (SSB 2012). Kristensen (2009) har vist at det å få mange barn verdsettes når det gjelder norske kvinner, men møtes til en viss grad med skepsis og mistenksomhet når det gjelder innvandrerkvinner. Etniske vurderinger kan også inngå i forståelsen av demografiske prosesser. Samtidig kan bosettingsmønsteret til enkelte grupper av innvandrerkvinner i enkelte livsfaser ha noe betydning for bosettingsmønster og kan utfordre flytteteorier og -modeller. Siden dette er en utvalgsundersøkelse med både bosatte og flyttere, blir antall innvandrere i undersøkelsen, ikke minst kvinner i fruktbar alder, for lite til at dette kan studeres videre.

3.2.3 Utvandring og innvandring fra utlandet

Innvandringen fra utlandet har økt betydelig og den er blitt mer mangfoldig. Frem til 1967 var Norge et utvandringsland: det var flere som flyttet fra enn til Norge (Brochmann og Kjelstadli 2008:13). I tråd med utviklingen internasjonalt (Castles og Miller 2009), kommer flere migranter fra flere ulike steder i verden, også til flere og dermed nye steder i Norge. De har ulike flyttebegrunnelse og bakgrunn og de får opphold på flere av flere grunner enn før. Den første arbeidsinnvandringen i Norge bidro i stor grad til økt vekst i Oslo og noen andre byer i Østlandsområdet. I dag bidrar mye av arbeids- så vel som familieinnvandringen til vekst også i distriktskommuner og byregioner i hele landet.

I dag er det innvandrere i alle landets kommuner, og ca to tredjedeler av befolkningsveksten i Norge skyldes innvandring fra utlandet. En tredjedel skyldes fødselsoverskudd. Antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge er mer enn tidoblet fra ca 60 000 i 1970 til 650 000 i 2012 (i tillegg kommer de som oppholder seg i landet men ikke er bosatt) (SSB 2012). I gjennomsnitt har litt over 12 prosent av den norske befolkningen innvandringsbakgrunn, men alle bydelene i Oslo har betydelig høyere andel innvandrere enn landsgjennomsnittet. Det betyr at det er lavere andel innvandrere i de fleste andre deler av landet. Situasjonen kan likevel best beskrives ved at variasjonen er stor. Innvandring fra utlandet bidrar altså til å opprettholde folketallet i en rekke distriktskommuner, i Oslo og en del kommuner rundt Oslo (Høydahl 2010). I andre kommuner har den ingen betydning.

Innvandringsbefolkningen er likevel såpass liten at Bo- og flyttemotivundersøkelsen ikke gir gode tall for denne gruppen med hensyn til bo- og flyttemotiver. Virkningen av innvandring fra utlandet på bosettingsmønsteret er dermed på grunn av datatilfanget ikke viet stor oppmerksomhet i denne undersøkelsen. Registerne inneholder data om denne gruppen. Det er gjort flere egne undersøkelser knyttet til innvandrerbefolkningens bo- og flyttemønster (Østby 2001, Blom 2006, Pettersen 2009, Thorshaug mfl. 2009, Høydahl 2011, Søholt et al 2012). Innvandrerbefolkningens fødsels- og flyttemønster vil likevel få betydning for bosettingsmønsteret i landet etter hvert som den øker i størrelse. Et spørsmål er om det vil vise seg å være etniske forskjelligheter i bo-

og flyttemønster. Så langt viser det seg at innvandrere i større grad enn andre flytter for å få arbeid, men også at de etter ti-tolv år ofte slår seg ned (Røed og Schøne 2012). Flyktningers flyttinger er også langt mer sentraliserende enn flyttingene til befolkningen for øvrig (Høydahl 2011).

3.2.4 Endringer i familiemønster, kjønn og likestilling

I skjæringsfeltet mellom demografi og andre samfunnsmessige endringer er familiemønster, betydningen som tillegges kjønn, og likestilling spesielt viktig. Dette feltet er preget av store endringer (Ellingsæter og Leira 2004, Noack 2006, Wærness 2000).

Endringer i relasjoner mellom kvinner og menn, og hva kvinner og menn kan, bør og faktisk gjør har påvirket familier og familieliv på mange måter. Endringene gir utslag i omsorg og arbeidsdeling (Haavind 1984, Gerrard 2009), deltakelse i politikk (Hernes 1982, Raaum 1995, Holst 2002) og arbeidsliv samt ført til mer komplekse familiemønster (Ellingsæter og Leira 2004, Gerrard 2008, Roness og Matthiesen 2006). Det er blitt flere samlivsbrudd og årsaken til samlivsbrudd er endret (Moxnes 1991). Det er også mer komplekse og sammensatte familier, og flere hushold med en voksen, enn før. For mange har nærhet til egen oppvekstfamilie stor betydning ved etablering av egen familie og bosetting. Undersøkelsen viser for eksempel at mer enn halvparten av alle voksne bor på eget oppvekststed når de er 40 år. Hele 70 prosent bor på eget eller partners oppvekststed (Sørli 2010).

Motiver og valg med hensyn til flytting og bosted i forbindelse med samlivsbrudd skal studeres spesielt senere i denne undersøkelsen. Det er nettopp fordi vi vil utforske om denne samfunnsendringen faktisk endrer flyttemønstrene. Vi vil spørre om familier med en voksen flytter eller velger bosted på andre måter enn hushold med to voksne, og hvordan stefamilier og bonusfamilier og det vi kan beskrive som sammenkjedede familier (med foreldre og barn i ulike hushold) flytter og bosetter seg. Har fedrenes generelt større og endrede involvering i barn og barns oppvekst betydning for flytting? Endringer i normer om kjønn og hva det innebærer å være kvinne og mann i mange deler av samfunnet reiser også nye spørsmål i fortolkning av flytte- og bosettingsprosesser. Det gjelder både kjønn som variabel, men også når kjønnete kategorier, som for eksempel hushold og familie, mønstre, ideologier og fortolkninger skal forstås og

forklares. Vi skal se at kvinner og menn for eksempel ser ut til å oppgi ulike bo- og flyttemotiver og fordeler seg litt ulikt på motivparene. Et annet spørsmål er om motivknippene betyr det samme for kvinner og menn og bør fortolkes på samme måte.

3.2.5 Endringer i arbeid og arbeidsmarkedet

Økonomiske faktorer og tilgang på ulike typer arbeid, og dermed arbeidsmarkedets utforming, samt høy- og lavkonjunktur påvirker bo- og flyttemønstrene på ulike måter og på ulike nivå.

Arbeidsmarkedenes bredde og variasjon varierer mellom steder og regioner. Likevel er det stor tilgang på arbeidsplasser de fleste steder i Norge i dag, selv om det ikke nødvendigvis er tilgang på ulike typer arbeid og mange alternative jobber for ulike arbeidstakere. Selv om konjunkturer fluktuerer kan en si at høykonjunkturen det siste tiåret har ført til at det nå er mangel på arbeidskraft i alle deler av landet. Det fører til et spørsmål om hva som skjer med arbeid som flyttemotiv hvis det ikke er et knapt gode. Hvis alle typer jobber finnes overalt, hvorfor flytter folk da og hvilke begrunnelser gir de for sine flytte- og bostedsvalg? På individnivå kan en både si at arbeidet for mange tar mindre tid og muligens har mindre betydning for arbeidstakerens identitet, som ofte formes like mye av andre faktorer. Samtidig synes arbeid for andre som mer altomfattende, arbeidslivet blir mer «grådig» og viktig som identitetsbygger (Torp 2005, Ellingsæter 2009). Hvordan slike endringer påvirker betydningen av arbeid som flyttemotiv skal studeres videre i prosjektet

I Norge er det høy deltakelse i arbeidsmarkedet, men det er også store grupper som står utenfor denne arenaen, inkludert en økende andel unge mennesker. Vil vi se spor av slike prosesser i forhold til flytting? Viser analysene at informanter som ikke deltar i arbeidsmarkedet systematisk oppgir andre bo- og flyttemotiv? Dette er problemstillinger som ikke er drøftet.

Kvinner yrkesaktivitet er høy i Norge og det har vært store endringer både med hensyn på andel kvinner i arbeidsstyrken og hva slags jobber de utfører. Arbeid har derfor sannsynligvis en annen betydning i kvinners liv i dag enn ved undersøkelsen på 1970-tallet. En utfordring for denne undersøkelsen er å forstå hvordan endring i kvinners yrkesaktivitet og forandringer i arbeidslivet for både kvinner og menn påvirker arbeid som bo- og

flyttemotiv. En teoretisk utfordring er å forstå hvorfor arbeid som bo- og flyttemotiv oppgis av færre kvinner i dag enn i 1972-undersøkelsen. Hvordan er dette knyttet til kjønnede samfunnsmessige endringer? Hvorfor oppgir ikke flere kvinner arbeid som motiv for flytting i dag når langt flere kvinner er i lønnet arbeid og også gjør egne karrierer, enn på begynnelsen av 70-tallet da færre var i lønnet arbeid? Hvis det er nok arbeid overalt og om en flytter for å få en ny jobb er det da slik at arbeid ikke blir brukt som begrunnelse? På den annen side, hvis det er selvsagt at en flytter på grunn av arbeid (doxisk i Bourdieus forstand) brukes det da som begrunnelse? Hvis husholdet flyttet på grunn av mannens arbeid i 1972-undersøkelsen, er det trolig at kjønnsrollemønster og normer bidro til at kvinnen så seg selv som en del av husholdet som flyttet på grunn av arbeid? En tilsvarende kvinne ville kanskje i dag begrunnet flyttingen med familieforhold, som i praksis også kan være et uttrykk for mannens arbeid.

3.2.6 Utdanningsrevolusjonen

De siste 40 årene har det foregått en utdanningsrevolusjon. Det finnes nå en rekke høyere utdanningsinstitusjoner og flere kvinner og menn tar oftere og høyere utdanning, i alle deler av landet. Likevel er det fortsatt sosiale ulikheter knyttet til utdanning (Utdanningsspeilet 2011). Unge menneskers flytting på grunn av utdanning ble før 2001 ikke registrert som flytting med mindre studenten også etablerte egen familie/hushold i forbindelse med flyttingen. Etter 2001 er dette blitt frivillig, og stadig flere melder flytting i forbindelse med utdanning. Det kan bidra til at disse tallene blir mer riktige.

Utdanningsflytting kan ha betydning for senere bosetting fordi flytting til et utdanningssted kan være den første av flere skrittvis flyttinger. Ofte henger utdanningsflytting også sammen med det å finne partner og etablere eget hushold. Utdanning har indirekte betydning for bosettingsmønsteret siden det er en formell kvalifisering av arbeidstakere for mange av de delene av arbeidslivet som foregår mange steder. Slike arbeidsplasser har større geografisk spredning og lokalisering enn de som i er tuftet på lokalkunnskap. Utdanning er derfor i mange tilfeller en bakenfor og mellomliggende variabel i forståelse av flytteprosesser. Det desentraliserte utdanningstilbudet både innenfor videregående og høyere utdanning har endret dette (Arbo et al 2000) så å si fra

innsiden. Flere kan i dag ta mer av utdanningen nærmere sine oppvekststeder enn tidligere, og samtidig er det betydelig flere i ungdomskullene som tar høyere utdanning. Teknologisk utvikling har også gjort utdanningstilbudene mer fleksible og til en viss grad stedsuavhengig, og vi ser også langt flere norske studenter ved utenlandske læresteder. Hva gjør dette med flyttemønstrene og med utdanning som flyttemotiv? Hvis en ikke trenger å flytte for å ta utdanning, men likevel flytter, begrunnes det da med andre faktorer? Er dette i så fall uttrykk for endringer i begrunnelser, flyttheadferd eller begge deler? Dette viser at situasjon og kontekst kan ha stor betydning for tolkningen av bo- og flyttemotiver. En implikasjon er at vi på bakgrunn av en slik undersøkelse må være forsiktige med å trekke vidtrekkende konklusjoner om endringer og stabilitet.

3.3 Hvordan påvirkes flytting og bofasthet av økonomisk vekst og velferdsøking?

I store deler av perioden fra 1970-tallet til i dag har Norge vært preget av økonomisk vekst. Dette har ført til en økonomisk utjevning og større økonomisk handlefrihet for mange hushold og individer, selv om økonomiske forskjeller spesielt mellom de rikeste og de fattigste igjen har økt de senere år. Velferdsstatens ytelser ved sykdom, funksjonsbegrensninger, arbeidsledighet og alderdom har også økt og gitt store deler av befolkningen større trygghet og dermed et antatt større handlingsrom. Dette kommer blant annet til uttrykk i tilgang på mer eiendom og høyere boligstandard, muligheter for flere boliger, fritids- og feriereiser, samt økt og endret forbruksmønster og en rekke andre faktorer.

Mange hevder at de valgmulighetene som følger av dette har ført både til andre handlinger, refleksjoner og begrunnelser (Giddens 1991, Beck 1996, Bauman 1998). Dette reiser teoretiske utfordringer også for flytteforskningen. Flere flytteforskere med fokus på ungdom har diskutert hvordan dette kan påvirke flyttepreferanser og meningstilskrivning (Karlsen 2001, Paulgård 2000, Fosso 2004). Som nevnt i innledningskapittelet skiller Holm et al (1989) mellom adferd preget av hva en må, hva en kan og hva en vil. Hvis flere primærbehov er dekket gjennom velstand og trygghet, slik vi allerede har diskutert for tilgang på arbeid og utdanning, er det da riktig å si at handlingsrommet er eller

oppleves som større? Opplever mennesker i Norge i dag større frihet i valg og bosted og flytting, i betydning flere muligheter, eller begrenses handlingsrommet i større grad av andre typer forventninger og betingelser enn tidligere, eller i andre samfunn? Sammenlikningen mellom flyttemotivene i 1972 og i 2008 kan si noe om dette.

3.3.1 Om begrunnelser, normer og selvsagtheter

Problemstillingene rundt arbeid, hushold og kvinners yrkesdeltakelse i forbindelse med at respondenter oppgir arbeid som begrunnelse tematiserer noen utfordringer knyttet til hva motiv og begrunnelser er og hvordan de fungerer. Hva får en svar på når en spør etter begrunnelser? Villa (2005) viser at arbeid kan være det siste som faller på plass i en flytteprosess, og være en utløsende faktor for at flytting oppstår. Likevel kan ønsket om flytting være begrunnet i helt andre faktorer. Slik sett kan arbeid være en nødvendig og utløsende faktor, og et basisbehov som må oppfylles, slik vi har snakket om det. Det trenger likevel ikke være tilstrekkelig for at flytting (eller bofasthet) blir resultatet.

Muligens gjør det likevel at en oppgir arbeid som flyttemotiv i en spørreundersøkelse som denne. Begrunnelser og talemåter knytter oss til grupper, det signaliserer og symboliserer, reflekterer og konstruerer og handler også om våre egne kulturelle forventninger og teorier om egne handlinger. Flere har påpekt at det å begrunne og reflektere, og ofte rasjonalisere gjøres på nye måter og i større grad nå enn før, at det er en del av moderniteten (Beck 1996, Giddens 1991, Bourdieu 1990). Normer, ideologier og begrunnelser har selvsagt endret seg til en viss grad, men hvis det er grunn til å tro at selve prosessene foregår og ”gjøres” på andre måter i dag enn på 1970-tallet, slik modernitetsteoretikerne går langt i å antyde, gjør det utfordringene knyttet til fortolkning, og særlig sammenlikninger av fortolkninger i ulike tidsperioder krevende. Dette er i så fall allmenne utfordringer i samfunnsvitenskapen. I denne undersøkelsen og rapporteringen av den, er det viktig å huske at det ikke er noen entydige sammenhenger mellom begrunnelser og adferd eller enkle årsaker og virkninger.

3.3.2 Kommunikasjon og informasjonsteknologi

Utviklingen og utbredelsen av informasjons- og kommunikasjons-teknologi på en rekke felt er kanskje den endringen som er mest iøynefallende fra 1970-tallets til dagens samfunn. Som en viktig forutsetning for bedre materiell infrastruktur som veier og flyplasser henger dette sammen med økt mobilitet, globalisering, pendling, flerstedstilhørighet og egentlig alle de samfunns- endringene som vi nå har berørt. Dette gir også nye muligheter og forventninger i arbeids- og familieliv om å overskrive avstander, slik det kommer til uttrykk i et begrep om stedsuavhengige arbeidsplasser. Det gir forventninger og muligheter til å kunne opprettholde sosiale, økonomiske og kulturelle relasjoner med flere steder og mennesker samtidig, over geografiske avstander. Teknologisk utvikling er et tema for seg, og inngår i de fleste samfunnsområder. Det skal ikke undersøkes spesielt i dette prosjektet. Vi er mest opptatt av implikasjonene for endringer i bo- og flytteeatferd, og for de begrunnelsene som folk gir for sin adferd.

Teknologiske endringer kan på samme tid både føre til økt mobilitet og til mindre behov for permanent geografisk forflytning, og slik sett også til færre arbeidsmotiv, som er en av de store endringene fra 1972 til 2008. Eksempler på dette er økt pendling, jobb og utdanning på distanse. I flytte- og bostedsvalganalyser, som i andre samfunnsanalyser, er det en utfordring å tenke de teknologiske endringene inn analyser og teoretiske perspektiv. Teknologiske, og dermed samfunnsmessige endringer har også ført til fremvekst av egne teoritradisjoner som Science and Technology Studies (STS), som blant annet legger vekt på å gi teknologier en egen aktiv rolle (Law 2004). Informasjons- og kommunikasjons-teknologi kan altså utfordre teorier om betydningen av arbeid, pendling, avstand og stedstilhørighet, og hvordan vurderinger av disse fenomenene veies opp mot hverandre.

Klimaendringer og forurensing er eksempler på pågående endringer som ikke har preget det norske samfunnet i nevneverdig grad foreløpig. Selv om deler av moturbaniseringen og innvandring fra utlandet delvis kan knyttes til slike forhold, som for eksempel nederlenderes og tyskeres livsstilsinnflytting til Norge, gjennom for eksempel rekrutteringsfirmaet Placement AS, er det lite som tyder på at bo- og flytteeatferden og motivene bak i særlig grad kan knyttes til disse prosessene.

I takt- og utakt med de samfunnsmessige endringer vi har nevnt her, pågår og inngår også kulturelle endringsprosesser som vi har viet liten selvstendig oppmerksomhet, selv om de er integrerte deler av de samfunnsendingene vi har beskrevet. Normer og idealer brytes, endres og videreføres. Vi vil ikke forsøke å beskrive mangfoldet og kompleksiteten i disse, men fremheve at det under og over disse enkle beskrivelsene foregår meningstilskrivninger og fortolkninger av mange slag. Det kommer til uttrykk i et mangfold av teoretiske perspektiver. I de neste avsnittene skal vi fokusere på hvordan utfordringer for flytteforskningen også kommer fra endringer i perspektiver og teorier på flytting, samt endringer i teoretiske perspektiver mer generelt.

3.4 Teoretiske forståelsesmåter og utfordringer i studier av bo- og flytteprosesser

Perspektiver og teorier bestemmer hva vi ser og hva som skal beskrives, forstås og forklares. Nye perspektiver og teorier innen en rekke felt utfordrer derfor også etablerte bo- og flytteteorier. Vi finner slike teorier i disipliner som sosiologi, antropologi, geografi, demografi, statsvitenskap og økonomi, innenfor internasjonal migrasjonsforskning, regionale studier, transport-, ungdoms-, rural-, og boligstudier, for å nevne noe. Vi har ingen ambisjoner om å gi noe overblikk over denne forskningen. Derimot vil vi hovedsakelig trekke på norske flyttstudier og teorier anvendt i disse, ofte med røtter i rural sosiologi og regionalgeografi. Vi vil også knytte an til litteratur om internasjonal migrasjon for å identifisere noen trender og nyere perspektiver.

Hovedtilnærminger i flytteforskningen kan sies å være ganske stabile. Flytteteorier og modeller påvirkes likevel også av mer overordnede trender og forskyvninger i samfunnsvitenskapene. Vi starter med å beskrive konkrete flytteteorier og tar utgangspunkt i undersøkelsen fra 1972, deretter ser vi på noen nyvinninger i flytte- og migrasjonsforskningen, før vi også nevner noen generelle teoretiske trender som har påvirket flyttefeltet.

Hovedtilnærmingene på feltet preges på den ene siden av strukturelle faktorer som økonomiske forklaringer og konjunkturedringer som treffer ulike kohorter på forskjellige måter og i ulike livsfaser. « Push-pull » -teorier, i stor grad basert

på Ravensteins (1885) gamle innsikter, vektlegger strukturelle egenskaper ved til- og fraflyttingssteder, men også individuelle flyttebehov eller flytteønske. Dette er begrep som i seg selv går langt i å indikere at flytting er individuelle valg. De inviterer også til diskusjon av hvilke situasjoner, kontekster og relasjoner som inngår i disse prosessene og hvilke sammenhenger som finnes mellom strukturer, aktører og handling. Vi snakker også om den «vanlige» flytteadferden – som indikerer at en type flytting anses som normalt, eller at det opptrer hyppig. Det kan for eksempel gjelde ungdoms flytting for å ta utdanning og flytting ut av oppvekstsbolig. Slike begrep fungerer som normative utgangspunkt for hva som skal eller bør forklares, også for forskere. Hva som er et vanlig nivå, kjennetegn ved retningen på flyttestrømmene mv. er det også ulike oppfatninger om. Tilnærmingene en velger vil likevel være preget slike forståelser. For eksempel vil en oppfatning om at tilbakeflytting til oppvekstkommune er vanlig eller ønskelig, føre til et behov for forklaringer hvis dette ikke skjer.

3.4.1 Teoretisk grunnlag for flyttemotivundersøkelsen i 1972

Flyttemotivundersøkelsen i 1972 var den første intervjuundersøkelsen om flytting som benyttet et landsomfattende utvalg av flyttere (Foss mfl. 1974). Et grunnleggende utgangspunkt i designet og analysen av undersøkelsen var en kritikk av en av Ravensteins (1885) lover om migrasjon som sier at en flyttestrøm har en motsatt rettet og omtrent like sterk motstrøm. I Flytteundersøkelsen 1972 påpekes det at fokuset på nettostrømmer som denne loven kan føre til, ikke bidrar til å forklare motstrømmene. Til det trengs data og teorier på individnivå og bruttostrømmer, som også forklarer hvorfor noen ikke følger hovedstrømmene. Populært har kritikken blitt formulert som at ingen noen sinne har sett en nettoflytter! Makroforklaringer er altså ikke i stand til å forklare flytting.

Foss og andre som jobbet med 1972-undersøkelsen tok blant annet utgangspunkt i likevektsteorier som sier at folk som opplever en ubalanse mellom faktisk og ønsket levestandard søker å flytte for å oppnå likevekt, og for at dette skal gjennomføres må visse betingelser være oppfylt. En må ha en viss «flyttekapasitet» og den er ulikt fordelt i befolkningen (Foss m.fl. 1974:13). Dermed ble

egenskaper ved flyttere en sentral forklaring, inkludert deres trivsel og mistrivsel. I en slik tankegang må det en oppnår ved flytting overstige kostnadene med flytting. Dette er en utvikling av mikrosiden av «push-pull»-teorien, også formulert av Ravenstein (1885). I kreftene – flyttekapasiteten, inngår kunnskap om alternativer bosteder, mens vurdering av nytte og kostnader får aktørene til å forlate en situasjon og bli dratt mot en annen. Flyttekapasiteten og egenskapene ved avreise- og ankomststed er dermed det virksomme i disse teoriene (Foss mfl. 1974: 14). I dag vil mange oppfatte begrepene og fokuset på nytte, kostnader og likevekt som rasjonalistiske, mekaniske og bygd på prinsipper om hydraulikk, lite sosialt og kulturelt orientert og kanskje i overkant individualistisk (Massey et al 2002). Det er mulig at dette handler mer om endringer i språkbruk enn tenkemåter. Til det kan innvendes at språk og tanke er sammenvevd, og nye formuleringer også kan innebære reelle teoretiske endringer.

1972- undersøkelsen deler flyttevurdering i fire grupper: faktorer knyttet til 1) fraflyttingssted, 2) tilflyttingssted, 3) kostnader knyttet til flyttingen og 4) personlige faktorer (Lee 1969 referert i Foss mfl. 1974:14). Til denne inndelingen kopler de begrepene lokalverdi og arbeidsverdi (med referanse til Eriksen 1971). Lokalverdi omhandler i stor grad det vi i undersøkelsen fra 2008 kaller steds- og miljøfaktorer, mens arbeidsverdi omfatter muligheter i det stedlige arbeidsmarkedet. Som begrepet muligheter antyder, legges det vekt på aktørenes opplevelser og oppfatninger, den verdi aktørene tilskriver faktorene. Også i 1972-undersøkelsen anerkjennes det at livsfase og egenskaper ved individene har betydning for hvordan disse faktorene og verdiene oppleves og vektlegges.

Til sist bygger undersøkelsen fra 1972 på det de kaller karriere-teorier (med referanse til Becker 1963). Disse er enda mer eksplisitte på at ulike livsfaser fører til ulike behov og muligheter, slik at «realisering av individuelle «livsprogram» ofte medfører forflytninger mellom stasjoner i rommet» slik Foss mfl. uttrykker det (1974:16). Flyttekarrierer utvikles ved at tidlige valg påvirker senere valg og inngår i valgsituasjonen, slik blant annet Brox (1969) har vist spesielt for yngre menn på Senja. Karrierene fremstår som resultater av valg i sosiale og geografiske mulighetsrom. Begrepene om flyttekarrierer har vært benyttet også i senere studier, blant annet av Grimsrud og Sørle (2004) og Heggen og Matland Olsen

(1995), og vektlegger betydningen av stier og mønstre i individuelle livsløp.

Den forrige flyttemotivundersøkelsen hadde et generelt fokus på individuelle beslutningsprosesser som innebærer «...en antakelse om at studier av flyttebeslutninger på individnivå kan bidra til forståelsen av årsaksfaktorene bak forandringene i bosettingsmønsteret» (Foss mfl 1974:11). De drøfter hvordan en slik tilnærming møter utfordringer med hensyn til at individuelle situasjonsoppfattelser oppfattes som bestemmende for hva som kan ses som faktorer. De diskuterer om og når stabile strukturelle forhold kan tas for gitt og ikke oppgis som årsaker, og at det alltid er snakk om etterrasjonaliseringer når informanter skal redegjøre for sine flyttevalg. Forutsetningen om den rasjonelle aktør, årsak-virkning og sammenhengen mellom såkalt individuelle valg og strukturelle forhold drøftes derimot i mindre grad.

Senere har andre i norsk flytteforskning lagt større vekt på strukturelle og politiske føringer. Seierstad (1991) presenterte for eksempel en teori om at det rasjonerte arbeidsmarkedet og omstillinger i distriktene bidro til økt fraflytting fra distriktene til mer åpne arbeidsmarked i byene og satte dermed fokus på den offentlige politikkens rolle for sentraliserende flytteprosesser (pull-teori). Når det gjelder Nord-Norge har Brox (1984) motsatt lansert hypotesen om at den statlige fiskeripolitikken som har bidratt til å lukke lokale arbeidsmarked for unge hushold bidro til utflytting (push-teori). De ulike variantene av push-, pull-, likevekt- og karriereteorier som ble brukt i den forrige flytteundersøkelsen kan sies å tilhøre en neoklassisk tradisjon som forstår handling som resultat av individuelle nyttekalkulasjoner (Massey et al 2002). Begrepene valg og vurderinger trenger ikke implisere en streng mål-middel rasjonalitet, selv om vårt inntrykk er at Foss mfl (1974) går langt i å beskrive og analysere materialet ut fra en slik tankegang.

3.4.2 Mot en praksisorientert tilnærming til flytting

Det vi beskriver som et mekanisk og rasjonalistisk fokus i teoriene bak 1972-undersøkelsen, har senere blitt utfordret av tilnærminger som på ulike vis forsøker å knytte aktør- og strukturorienterte forståelsesmåter sammen. Bourdieu (1990), Giddens (1984) og Berger og Luckman (1990) for å nevne noen, har på den måten

påvirket store deler av samfunnsforskningen. De kopler individ- og handlingsorienterte teorier med strukturelle forklaringer. De legger mindre vekt på rasjonelle valg, og forsøker å beholde en handlende, bevisst og sosialisert aktør, som orienterer seg i en strukturert verden. De unngår deterministiske, strukturstyrte forklaringer, samtidig som de gir mer vekt til meningstilskrivning og fortolkning.

Noen insisterer likevel på å skille mellom mikro og makro, subjektive og objektive faktorer. I norsk flytteforskning plasserer Rye (2011:174) for eksempel kjønn, alder og sivilstatus på mikronivå, mens han plasserer økonomiske strukturer på makronivå. Fosso (2004:120) skiller mellom det hun kaller subjektsforståelser som dreier seg om individ og deres biografi, og økonomiske og eksterne årsaksforklaringer. En kan bygge på Bourdieu (1990) og Giddens (1984), og argumentere med at mikro og makro, subjekt eller objektsforståelser ikke bidrar til økt forståelse: Individ som kvinne eller mann, i en alder og samlivsform er alltid formet i og inngår i strukturer. Erfaringen av dem vil alltid måtte være subjektiv og derfor kan de ikke beskrives som eksterne. Samtidig er disse betingelsene ikke prinsipielt forskjellige fra ens økonomiske situasjon, enten den skyldes såkalt strukturelle eller individuelle faktorer. Poenget er at det synes lite fruktbart å skille mellom interne og eksterne faktorer.

Stjerström (2004) argumenterer for en relativ streng strukturasjonstilnærming i forståelse av flytting basert på Giddens teorier (1984). Andre studier befinner seg innenfor en mer pragmatisk praksisteoretisk tradisjon (Munkejord 2009, Aure 2008, Villa 2004, Haugen og Villa 2006, Grimsrud og Sørlic 2004, Grimsrud 2011b, Heggen et al 2001, Paulgaard 2002, Karlsen 2001, Bæck 2004, Wiborg 2004 og 2005, Fosso 2004, Rye 2006a-d og 2011). Slike teorier vektlegger at de fleste flytte- eller *bohandlinger* er et resultat av aktørenes kunnskap, kjennskap og preferanser – slik de opplever dem og det mulighetsrom de utgjør. Det vil si slik de selv forstår den situasjonen og konteksten de står i. Denne er preget av strukturelle faktorer, som også individets preferanser er preget av (habitus – hos Bourdieu). De strukturerende faktorene kan da omfatte endringer i arbeidsmarkedet, teknologi og transport, nasjonale strategier og forventninger, et klasse- og kjønnsdelt utdannings- og arbeidsmarked, normer og kollektive

forestillinger, kulturelle konstruksjoner og bilder, for å nevne noe. De virker likevel i og gjennom den sosiale personen: flytteren.

Fra arbeider om internasjonal migrasjon har flere foreslått å introdusere et meso-nivå, et mellomnivå mellom individ og strukturelle faktorer, for å gripe og inkludere betydningen av hushold og flytteinstitusjoner og regimer for å få bedre forståelse av hvorfor mange ikke flytter (Kofman mfl. 2000, Wallace og Stola 2000). Dette tematiserer hvem og hvordan flyttebeslutninger tas. Innen *new economics of labour migration* tradisjonen ble for eksempel fokus på individuelle - rasjonelle aktører erstattet med en husholdstilnærming, der husholdet ble sett som beslutnings-enheten (Massey mfl. 2002). Andre kritiserer denne tilnærmingen og sier at en må spesifisere familie- og husholdsbegrepet og klargjøre maktforhold og studere forhandlinger om flytting som prosesser i hushold (Hondagneu-Sotelo 1994, Gerrard 2008, Gullestad 1984).

Paulgaard diskuterer myten om at nordnorsk ungdom må flytte for å være moderne (2002). Hun viser at det vi kan kalle en modernitetsdiskurs kan virke styrende på ungdoms valg. Ungdommene operer likevel med mer komplekse begreper om modernitet enn som så, og konstruerte seg selv som moderne i forhold til andre unge. Fosso (2004) tar utgangspunkt i at steder, men også historie inngår i den sosiale konstruksjonen av identitet. Dermed er det å være ungdom, og det å bo et sted eller flytte også identitetsmessige spørsmål preget av nettopp det hun tidligere kaller eksterne faktorer. Hun viser at ungdom som tar høyere utdanning og flytter fra mindre sentrale steder, konstruerer bygda som en kulturell periferi som tilhører dem uten ambisjoner i livet: som hun sier – den jeg ikke skal bli og der jeg ikke skal være (Fosso 2004:133). Det tematiserer skiller mellom oss og dem, det kjedelige her, men det spennende der, frihet og mangfold i motsetning til begrensninger (Fosso 2004). Flyttebeslutninger kobles altså med eksistensielle spørsmål om hvem en ønsker å være (identitet) og hva slags liv en ønsker å leve (livsstil).

Dette er ikke noe særtrekk ved ungdoms flytting til og fra distriktskommuner. Å bo i indre by med småbarn, eller flytte til rekkehusbebyggelse i forstedene rundt storbyer kan også forstås som livsstilsvalg. Fokuset på identitet kan tolkes inn i en modernitetsdiskurs, preget av refleksivitet som vi tidligere har vært

inne på (Giddens 1991, Bauman 1998). I en norsk kontekst er det fristende å spørre om ikke ungdoms handlinger fortolkes ut fra slike kategorier i overdreven grad, mens fortolkninger av voksne burde tematisere dette noe mer, også for andre enn utenlandske livsstilsflyttere. Disse dimensjonene inngår i tolkningsskjemaet som ligger til grunn for presentasjonene i kapittel fire og fem.

Fosso peker også på at ulike grupper ungdom ser ut til å ha en felles oppfatning som også kan sies å være hegemonisk i Norge; at bygda anses særlig som et trygt og godt oppvekststed som ivaretar tradisjonelle verdier (Villa 2000, Haugen og Villa 2006). Dette går også inn i internasjonale diskusjoner om den rurale idyll (Boyle og Halfacree 1998, Valentine 1997). På den måten representerer bygda noen tradisjonelle og etterstrebellesverdige verdier, i motsetning til det urbane og moderne. Skillet mellom urbanitet og ruralitet kan selv sies å være en del av selve moderniteten. En rekke norske ungdoms-flyttforskere har diskutert denne typen tema (Wiborg 2004 og 2005, Hansen 2004, Karlsen 2001, Bæck 2004, Heggen mfl. 2001, Rye 2006a-d, 2011, Almås et al 2008),

Disse har også tatt opp i seg påvirkninger fra teorier om dekonstruksjon og postmoderne strømninger på 1990-tallet samt poststrukturalistisk vitenskapsteori. For eksempel vektlegges at forskningen bare kan tilby delvise kunnskapsforslag (Haraway 1991), at det er makt i hvilke narrativer som fortelles, betydningen av usikkerhet og ambivalens, mangfold og kompleksitet, også i flyttestudier. Perpleksitet og ambivalens har for eksempel blitt diskutert i studier av internasjonal arbeidsmigrasjon (Ramamurthy 2003), og i norsk kontekst (Paulgård 2002 og Aure 2008).

Slike tilnærminger har igjen blitt utfordret av nye studier som viser at klasse og utdanning fortsatt har betydning for flytteprosesser, tilnærminger som legger mer vekt på det materielle om en vil. Det er for eksempel ikke tilfeldig at barns utdanningsnivå påvirkes av foreldrene, at høyere utdanning korrelerer sterkt med økt flytting (Karlsen 2001) og at dette igjen er tett knyttet til inntektsnivå, slik Pedersen og Moilanen (2011) nylig (igjen) har vist.

Praksistilnærmingerne i kvalitativt-orientert flyttforskning i dag prøver i stor grad å kople aktør og struktur, og altså se folks handlinger og strukturer og føringer som påvirker situasjonen og våre handlinger i sammenheng. Tilnærmingerne skiller ikke nødvendigvis mellom såkalt subjektive og objektive aspekter,

materielle og ideelle dimensjoner, men legger vekt på at vår forståelse av for eksempel arbeidsmarkedet, like mye og samtidig som hvordan det « faktisk og påviselig » kan beskrives, er det som inngår i våre forestillinger. Snarere er det slik at det materielle, det sosiale og kulturelle henger sammen og at natur, ressursgrunnlag, klima, boligstruktur og priser mv. inngår sammen med sosiale og kulturelle vurderinger i hvordan vi oppfatter verden rundt oss. Det betyr også at steder oppleves og fremstår som ulike for ulike mennesker. Det som gir gode muligheter for fremtiden for en, kan oppleves som uinteressant for en annen. En rekke faktorer og relasjoner til andre mennesker, ting og forståelsesformer inngår derfor i både flytte- og bostedsvurderinger og praksiser. Wiborg summerer opp utdanning, arbeid, sosialt miljø, parforhold, familie, livsfase, natur, tilgang på offentlige og private tjenester, og kultur- og fritidstilbud som viktige faktorer (2005:18). De kan gå inn i en situasjons-, kontekst- og praksisorientert forståelse som preger mye av den kvalitative norske flytteforskningen i dag og som er en del av bakgrunnen for bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008. Bo- og flyttemotivundersøkelsen står overfor de samme utfordringene som resten av norsk samfunnsvitenskap gjør.

Teorier om flytting, mobilitet og modernitet henger tett sammen fordi endring av sted også knyttes til andre endringsprosesser, og det moderne handler nettopp om transformasjoner og strømmer (Bauman 1998, Castells 1996). I følge Papastergiadis (2000:10) gjør dette at spenningen mellom bevegelse og bofasthet er en grunnleggende del av det moderne livet. Han mener likevel at forbindelsen mellom flytting og moderniteten forblir noe uklar, blant annet fordi vi tenderer til å begrepsfeste endring som en ekstern kraft (Papastergiadis 2000:11) og dermed lar kontinuitet fungere som norm. Slik har det tradisjonelt sett vært flytting som skulle forklares mens bofasthet av mange ble forstått som « naturlig » (Hammar et al 1997, Olwig og Sørensen 2002).

I innledningskapittelet reiste vi dette som et spørsmål om hvorvidt flytting, bofasthet og bosetting er del av samme fenomen og om det kan forklares ved samme type teorier. Både fokuset på sted i deler av samfunnsvitenskapen, som også gjelder denne undersøkelsen, og det som kalles det nye mobilitetsparadigmet (Sheller og Urry 2006) bidrar til å reise denne problemstillingen. I flytteforskningen har ønsket om å se flytting (bevegelse), bofasthet og bosetting i sammenheng et empirisk utgangspunkt, samtidig

som teoretiske trender (og globaliserende prosesser) gjør at vi nærmer oss disse problemstillingene på andre måter og med andre begreper enn det som kunne gjøres på begynnelsen av 1970-tallet.

I vår undersøkelse er det langt flere som svarer at de ikke har et spesielt motiv for å bli boende. De sier at flytting ikke har vært aktuelt, «annet» og «vet ikke». Det indikerer at det å bli boende faktisk kan oppleves som «naturlig og gitt». Det «å ikke flytte», må derfor ikke nødvendigvis begrunnes. Det utfordrer fokuset på mobilitet slik det blant annet kommer til uttrykk i det såkalte mobilitetsparadigmet (Sheller og Urry 2006, Cresswell 2006).

3.4.3 Mobilitetsparadigmer, flytting og bofasthet.

Til tross for navnet inkluderte flytteundersøkelsen i 1972 også en gruppe ikke-flyttere for komparasjonens skyld. Bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008 følger slik sett opp denne tilnærmingen som ser bofasthet og flytting i sammenheng. Dette har seinere blitt reist som mer eksplisitte spørsmål i studier av immigrasjon. For eksempel spurte Hammar og Tamas i ei bok fra 1997 om hva som skal forklares: flytting eller bofasthet? Å «måtte» begrunne både endringer og stabilitet, kan også sies å være et modernitetstrekk, nemlig det å reflektere over og begrunne alle sine handlinger (Giddens 1991). Samtidig kan vi altså knytte det til fremveksten av et mobilitetsparadigme.

Begrepet «mobile levemåter» ble introdusert av Olwig og Sørensen for å tematisere og inkludere også nomadiske og mobile livsformer (2002). I bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008 er fokuset på bofasthet større og en spør også etter motiver for å være bofast. Slik er undersøkelsen preget av det mobilitetsparadigmet som preger mye samfunnsvitenskap i dag (Massey 1994 og 2005, Urry 2000, Sheller og Urry 2006, Cresswell 2006, Uteng og Cresswell 2008).

Denne tilnærmingen har også gitt større rom for flerlokale tilknytninger (Gerrard 2008). Flerstedstilhørighet vektlegger at en ikke nødvendigvis bor eller opplever tilhørighet på kun ett sted (f.eks Kramvig 2006, Munkejord 2011, Aure 2008 for studier i Norge). Dette kan også knyttes til perspektiver fra transnasjonalismestudier som hos Vertovec (2004) som fokuserer på bifokalitet (blikk som metafor), bilokalitet og flerstedlige studier (Pries 2001). I familiesosiologien har dette blitt gjort relevant i studier av

familier som lever fra hverandre eller på flere steder og avfødt begreper som «living apart together» – LAT (Levin 2004).

Hondagneu-Sotelo og Avila (1997) har studert meksikanske mødre som jobber som barnepiker og hushjelper i California. De advarer mot å «feire» transnasjonale perspektiver og indirekte også fokus på flerstedstilhørighet som en positiv norm. De viser til kostnadene mobiliteten og flerstedstilknytningen medfører, slik også studier av globale omsorgskjeder gjør (Hochschild 2001, Parrenas 2001, Isaksen 2001). Kanskje ligger det også betydelig en tvang i og konflikter mellom husholdsmedlemmer eller identitetsmessige forhold bak slike praksiser også innenlands? Samtidig kan arbeidsmigrasjon også forsås ut fra individuelle valg (Aure 2008). Simonsen (2004) har på sin side vist til at fokuset på mobilitet ikke må tas for gitt, selv om det er nyttig for å utfordre bofastheten. Det kan lett føre til endimensjonalitet, fokus på det spektakulære mens det ordinære og vanlige overses. Data fra såvel bo- og flyttemotivundersøkelsen og registerdata viser for eksempel at en stor del av befolkningen flytter svært sjelden og kort (Pedersen og Moilanen 2011). Over 60 prosent av befolkningen har ikke flyttet de siste sju årene.

Sosialkonstruktivistiske teorier har påvirket norsk flytteforskning i betydelig grad. Her er snakk om konstruksjoner av landsbygda, om bilder med mer (Villa 2004, Kramvig 2006). Samtidig er det mange som etterspør mer oppmerksomhet mot materielle sider av tilværelsen, selv om det slett ikke trenger å være noen motsetning mellom konstruktivistiske perspektiv og materialitet.

I aktør-nettverk-teorier (ANT) utvides dette perspektivet til å inkludere natur og teknologi og andre faktorer som aktive aktører som ofte har blitt sett som bakgrunn. I ANT blir disse faktorene ikke bare sett som betingelser for handling (Law 2004). ANT er et perspektiv for å forstå mer av den materielle kompleksiteten til det sosiale sier Villa (2005) om anvendelse av slike perspektiver i flytteforskningen. Nyere flytteforskning har da også vist at økonomiske (materielle) forbindelser gjennom bedriftstilknytning, landbruks- eller annen eiendom bidrar til tilknytning, tilbakeflytting og bofasthet (Wiborg 2004, Rye 2011, Sørli 2009).

3.4.4 Steder og tilknytning i bo- og flyttevurderinger.

De senere år har fokuset på arbeidsmotivet i flytteundersøkelser og studier av ungdoms bosettingsmønster, og da kanskje særlig i tilflyttingsprosjekter, blitt supplert med studier av stedstilknytning (se f. eks Wiborg 2004, Almås mfl 2008). Stedstilknytning handler i stor grad om hvordan steder erfares og oppleves og dermed "sense of place" (Agnew 1987). Begreper som «place imagery» - stedsforestillinger (Finlay and Rogerson 1993) og stedsattraktivitet vektlegger betydningen – meningsinnholdet knyttet til sted. Florida (2002) koplet talent og kreativitet til steder, tilflytting, attraksjonskraft, sosial heterogenitet, kreativitet og økonomisk vekst. Han har inspirert til stedsutviklings- og omdømme-prosjekter, og studier av slike (Niedomysl 2004 og 2006). I ruralsosilogien henger dette blant annet sammen med oppmerksomhet mot hvordan folks forestillinger om steder og kategorier av steder, som distrikter, småsteder og storbyer, kan påvirke valg av bosted (Halfacree 1995, Rye 2006a-d, Munkejord 2009, Villa 2000). En retning er opptatt av hvordan ulike politiske ruralitetsdiskurser vokser frem, basert på en språklig vending og bruk av diskursteorier (f.eks Cruickshank m.fl. 2009).

Forholdet mellom *steder og mennesker* og hvordan denne relasjonen inngår i folks bosteds- og flyttepraksiser er knyttet til en «romlig vending» og teoretisk utvikling av denne i samfunnsvitenskapene (Berg m.fl. 2004). Mye nyere teoretisering på dette feltet har vært knyttet til Lefebvre (1991). Vi skal nøye oss med å peke på tre poeng fra hans arbeider som kan sies å gå inn i dagens forståelse av rom: Lefebvre ser rommet som produsert og konstruert, både sosialt, kulturelt og materielt. Det er altså ikke på forhånd gitt eller «naturlig», men involverer mennesker (og dyr – og andre aktører) som produsenter og konsumenter, som skaper rom, og blir påvirket av rommet. Vi kan altså ikke ta for gitt hva rom er eller hva det betyr, men må studere og analysere dette frem. For det andre: Det følger at rommet i alle sine former er i forandring. Verken bygda eller byen er hva de engang var, det har de nok heller aldri vært! Det handler om kommunikasjon, teknologi men også normer og bilder. For det tredje: Det følger også at rom og geografi, avstander og sentralitet er og oppleves ulikt for ulike mennesker og er preget av makt og underordning som alle andre sosiale systemer.

Dette kan koples til feministiske perspektiver på interseksjonalitet (Staunæs 2000, Søndergaard 2000). Her vektlegges det at likhets- og forskjellsskapende prosesser virker sammen, mot hverandre og overlapper hverandre også i samspill med stedlige prosesser. Fra flytteforskningen har for eksempel Grimsrud (2011a og b) vist hvordan kjønn, livsfase, og utdanning/yrke og flytting til rurale strøk konstrueres i samspill og skaper høyst konkrete resultater. Slike tilnærminger knytter an til bidrag fra norske og utenlandske analyser av kjønn og ruralitet (Berg 2002, Little 2002, Valentine 1997, McDowell 1999, Berg og Forsberg 2003, Forsberg mfl. 2007, Munkejord 2009). I denne undersøkelsen kan vi blant annet knytte problemstillingene om flytting og samlivsbrudd og eldre menneskers flyttemønster til slike forskjells- og variasjonssensitive perspektiver.

Poenget om ikke å ta rom eller sted for gitt, kan også knyttes til en faglig debatt på slutten av nittitallet om begrepet skala. Skala henspiller på et vis både til størrelse og til ulike geografiske nivå, over en dimensjon som går fra lokalt, via regionalt/fylkesnivå til stat/nasjonalt, og til globalt nivå. Brenner (2001: 592) oppsummerer debatten om skala og sier at en heller enn å se skala som en selvinnsynlig og gitt plattform for geografiske prosesser må en operere med et mer dynamisk konsept. Et slikt bidrag kan studere og avkle den uklare og tvilsomme rollen skala har fått som beholder, arena, «stativ» og hierarki i sosioromlige praksiser. Han mener altså at skalabegrepet må bli opptatt av prosess, utvikling og dynamikk.

3.5 Økende kompleksitet, bredere metodetilfang og teoretisk mangfold?

Mye teoretisk utvikling de senere år handler om å skape rom for, og være mer sensitiv med hensyn til, variasjoner, kompleksitet og makt. En tittel som *The Turbulence of Migration* (Papastergiadis 2000) gir uttrykk for det. Det er fordi flytting er innvevd i folks biografier (Boyle og Halfacree 1998), men også fordi flytting preges av at flere steder involveres og nye motstridende og overlappende strømmer oppstår (Castles og Miller 1998). Spesifisering av sentraliserende og desentraliserende flytteretninger mellom regioner av ulik sentralitet (storby, storbyomland, små og mellomstore byer og periferi), ulike typer strømmer (tilbake-,

intern- og regionflyttere), i sjuårige livsfaser, fordelt på kjønn, utdanning med mer og en rekke bo- og flyttemotiv, slik vi har gjort her, viser derfor et komplekst bilde. Vi er i godt selskap, kompleksiteten og nyansene utfordrer selvsagt hovedbildet og hovedtrendene.

3.5.1 Metodiske endringer

Mens folke- og boligtellinger gjerne var datagrunnlag for beskrivelser av årsaker, karakteristikker og konsekvenser av inn- og utflyttinger og påfølgende endringer i befolkningens sammensetning tidligere, har senere års flyttforskning sett flere casestudier (Milbourne 2007:381). Dette er i følge ham knyttet til at disse tallene fra 1970-tallet viste nye aggregerte bevegelser av folk, også *til* rurale områder, som blant annet krevde mer stedssensitive studier.

Vi vil også knytte dette til økt oppmerksomhet mot meningsaspektene i samfunnsvitenskapelig forskning. Både Milbourne (2007), Rye (2011: 173) og andre har vist at dette innebar en kulturell men også en metodisk *kvalitativ* vending. Meningsfokuset er i stor grad knyttet til fenomenologiske og aktørorienterte tilnærminger som er vanskeligere metodologisk håndterbar i kvantitative enn kvalitative studier. I kvantitative arbeider gjøres avgrensninger og kategoriseringer på forhånd, de er utgangspunkt for analysene, mens i kvalitative studier er det gjerne hva disse består i og hvordan de skapes en forsøker å forstå. Milbourne mener at dette har ført til mer sofistikerte forståelsesmåter i kvalitative analyser, samtidig som generaliseringer basert på dette kan bli direkte feilaktige fordi de ikke diskuterer utbredelsen av et fenomen. På den måten kan helt marginale fenomen få stor oppmerksomhet og ukritisk få styre forståelsen av andre prosesser. Et eksempel på dette er at den meget omskrevne og studerte livsstils- og middelklassepregede moturbaniseringen heller ikke i UK underbygges som viktig, i betydningen av et fenomen med et visst omfang statistisk sett, i følge Milbourne (2007:383). Mengden av kvalitative studier og generaliseringer basert på disse har likevel fått det til å fremstå som viktige trender. Milbourne (2007) påpeker at det er en ubalanse i flyttforskningen og at det er stor avstand og manglende samspill mellom et økende antall kvalitative stedsbaserte studier og statistiske studier med fokus på det større demografiske sosio-romlige bildet. Vi er ikke sikker på om dette er

en presis beskrivelse for norsk forskning. Vi har sett interessante studier der kvalitative og kvantitative tilnæringer og forståelsesformer kombineres (se f.eks Rye 2011, Grimsrud 2011a og b, Almås m.fl 2008, Niedomysl 2008 for et svensk eksempel). Vi tror uansett flytteforskningen ville tjene på mer samarbeid mellom ulike retninger, metodologier og tradisjoner, slik Milbourne etterlyser. Han argumenterer for at følgende strategier kan bidra til dette: 1) flere kvantitative studier, 2) bruk av flere metoder i de samme studiene og 3) det han kaller for hybride teoretiske tilnærminger som kan situere lokale studier i større sosio-romlige sammenhenger, og lokalisere større statistiske undersøkelser i spesifikke lokaliteter. Dette vil da i følge ham også bidra til mer teoretisk (såkalt – vårt forbehold) sofistikerte tilnærminger i kvantitative studier av befolkningsendringer, som han mener det er behov for (Milbourne 2007:382).

Prosjektet «Flyttemotiver og bostedsvalg» gir muligheter for å klarlegge utbredelsene av, og om vi våger, faktisiteten i flyttestrømmer og bostedsmønster, samtidig som vi er opptatt av begrunnelsene og motivene folk gir for sine handlinger, inspirert av et teoritilfang basert på kvalitative analyser. I denne rapporten er det likevel klart at det er vanskelig å kombinere dette teoritilfanget med presentasjonen og fortolkningen av det kvantitative materialet. Presentasjonen av mønstre og detaljer i bo- og flyttematerialet er derfor gjort med relativ liten grad av fortolkning og forklaring. Det er ut fra et forsøk på å beholde oversikten og samtidig vise kompleksiteten og nyansene. Det vi taper er forståelsen av hvilke større samfunnsmessige prosesser de er knyttet til. I kapittel 6 vil vi prøve å vise mer av dette.

3.5.2 Flytteforskningens analytiske utfordringer

Dette teorikapittelet, og som vi vil se i kapittel 4 og 5 som presenterer bo- og flyttematerialet i sammenheng, viser at bo- og flytteforskningen står overfor en rekke analytiske utfordringer. I dette kapittelet har vi presentert noen av dem ved å fokuseres på samfunnsmessige endringer, teoretiske innspill generelt og fra flytte- og migrasjonsfeltet spesielt. Vi har også pekt på noen metodiske og metodologiske endringer og utfordringer som følger av disse.

Innledningsvis spurte vi om nye flyttedata krever nye teorier. Denne gjennomgangen har ikke gitt noe entydig svar på det, men en oppsummering av sammenligningen mellom undersøkelsen fra 1972 og 2008 viser at nye data i hvert fall reiser noen teoretiske spørsmål som krever bedre svar.

De store endringene mellom resultatene fra undersøkelsene reiser mange problemstillinger. Arbeidsmotivene viser for eksempel en nedgang på hele 17 prosentpoeng, familiemotivene øker med 14 prosentpoeng, mens sted og miljø øker med 12 prosentpoeng. Hva betyr dette? Er det endringer i hva som 1) ses som selvsagt og eventuelt derfor ikke (lenger) trenger å bli forklart, 2) hva som ses som rammer og handlingsrom, 3) uttrykk for endring i flyttheadferd, 4) Endring i de økonomiske og kulturelle betydningene av arbeid, familie og sted og miljø, eller 5) knyttet til velferdsøkning? Hvis det betyr at arbeid har mindre betydning som flytteårsak, er det fordi det har mindre økonomisk betydning, finnes flere steder og derfor ikke krever flytting, mindre identitetsmessig betydning eller at diskursene om flytteårsaker tillater eller foreskriver at familie og sted og miljømessige spørsmål får større plass? Hvordan henger dette i så fall sammen med at mange trender peker i retning av at arbeidslivet har fått større betydning også identitetsmessig? Endringer i arbeidsmotiv er bare ett eksempel, men det tematiserer at endringer er krevende å analysere. Det er ikke bare å gå til kvalitative studier som kan peke på tolkningsmuligheter – vi ønsker også å forstå de store mønstrene og utbredelsene her.

Disse utfordringene knytter an til klassiske samfunnsvitenskapelige problemstillinger som aktør-struktur, ideelle og materielle tilnærminger, subjektive og objektive forhold, endring og gjendanning. Ikke minst tematiserer dette de utfordringene flytteforskningen står overfor – hva er begrunnelser og motiv, kan vi snakke om valg, hvem er i så fall enheten som velger å flytte og gir begrunnelser?

Utfordringen med endringer i arbeidsmotiv illustrerer også hvordan dette henger sammen med samfunnsmessige endringer knyttet til forståelse av kjønn og likestilling. Kvinners deltakelse i arbeidsmarkedet har økt, mens deres flyttemotivbegrunnelser har avtatt. Hva betyr det? Var meningsinnholdet i kategoriene annerledes for 40 år siden for kvinner, var de det for menn? Har meningsinnholdet i kategoriene utviklet seg i mer lik eller ulik

retning mellom kjønnene mellom undersøkelsene? I presentasjonene som kommer antyder vi tolkningsforslag, men erkjenner at dette er utfordringer materialet tematiserer.

De nye dataene reiser også mer avgrensede spørsmål, som likevel henger sammen med større diskusjoner. Vi kommer tilbake til disse i kapittel 6. Svaret på spørsmålet er derfor ja – data reiser – og gjenreiser teoretiske spørsmål. Samtidig er det mye av datamaterialet som også bekrefter det vi har kalt etablert kunnskap på feltet.

På den annen side viste gjennomgangen i dette kapittelet at de samfunnsmessige endringene reiser noen spørsmål som data-materialet og analysene så langt ikke gir svar på, og som derfor utfordrer materialet og undersøkelsen. Flerstedstilknnytning er ett slikt tema. Betydningen av bedre kommunikasjoner og forståelsen av pendling er et annet. Kritikken av motsetningen mellom tradisjonalitets- og modernitetsforståelser i flytteforskningen og dualistiske distinksjoner treffer det tolknings-skjemaet vi presenterte i kapittel 1. Betydningene av endrede fødselsmønster og flytteadferd i ulike livsfaser er heller ikke drøftet inngående.

For det tredje, vår korte teoretiske oppsummering viste også at ulike teoretiske perspektiver vektlegger ulike aspekter ved det å flytte og bo, og at tyngdepunkter og oppmerksomheten i forskningen dermed forskyves. Nye måter å snakke om fenomener på kan føre til endringer forskningsmessige fokus – og få frem nye og ukjente sider ved bo- og flytteprosesser. Til en viss grad ser vi det vi ser etter, vi stusser på det som skiller seg ut, er overveldende og overraskende, og danner tydelige mønster. Inkludering av nye teoretiske perspektiver i flytteforskningen vil derfor utfordre etablerte forståelser. Vi har antydnet at forholdet mellom diskurser og materialiteter, ANT, steds- og mobilitetsteorier, og f.eks performativitetsteorier, som for eksempel at tilhørighet er noe som ”gjøres”, så vel som andre teorier kan bidra i dette arbeidet.

Vi konkluderer med at empiriske mønstre i materialet har avdekket noen utfordringer, og at samfunnsmessige endringer og nye teoretiske perspektiv reiser nye spørsmål. Noen av de analytiske utfordringene vi har identifisert studeres nærmere i ulike arbeidspakker i dette prosjektet. Det er aspekter ved kjønn, familiemotiv og eldre folks flytting, flytting ved samlivsbrudd,

regionale sentras rolle, arbeidets betydning og pendling, nærmere om betydning av bolig og pendling, og hva som ligger i sted- og miljøfaktorer og stedstilknytning. Andre tema blir ikke adressert.

I de neste kapitlene presenterer vi empirien fra bo- og flyttemotivundersøkelsen. Kapittel 4 viser motivfordelinger for ulike grupper i sammenheng, mens kapittel 5 fokuserer på bo- og flyttemotivene hver for seg. Selv om kommentarene i disse kapitlene bygger på tolkningsrammen som ble presentert i kapittel 1, gir disse to kapitlene likevel først og fremst beskrivelser av materialet. Det presenteres imidlertid funn i kapittel 4 og 5 som reiser spørsmål som utfordrer de rammene vi har lagt.

I kapittel 6 skal vi vende tilbake til tolkingsskjemaet, presentere en metodikk for å bruke det og analysere empirien mer eksplisitt ved hjelp av det. Målet er å kople fortolkningene til samfunnsmessige og teoretiske endringer, vi har presentert i dette kapittelet. Om våre nye empiriske data aktualiserer behovet for nye teorier i bo- og flytteforskningen, vil da kunne diskuteres. Mye kan forstås ut fra det vi allerede vet.

4 Motivene sett i sammenheng

Undersøkelsen i 1972 satte ikke søkelys på bomotiv på samme måte som i 2008. Når vi skal sammenholde de to undersøkelsene gjort med 36 års mellomrom, er vi derfor henvist til bare å se på forskjeller i flyttemotivene. Før vi gjør det kommenterer vi motivene for å flytte og for å bli boende i undersøkelsen fra 2008.

4.1 Bomotiv og flyttemotiv i forening

Bomotiv og flyttemotiv blir av mange sett på som to konkurrerende fenomener. Dette kan skygge for en del innsikt. Riktignok er den motsetningen som ofte settes opp mellom ”røtter og føtter” reell, en avveining om man skal flytte eller bli boende er ofte et samspill mellom på den ene siden krefter som skyver og krefter som drar (i flytteteorien kalt ”push and pull”), og krefter som binder (i teorier ellers ofte kalt ”røtter”). En rekke undersøkelser har vist at utdanning antakelig er den sterkeste enkeltfaktoren bak flytting, mens vår undersøkelse viser at næringseiendom ser ut til å være den sterkeste enkeltfaktoren bak bofasthet. Av de bofaste har 19 prosent oppgitt at de har næringseiendom, mens det samme gjelder kun 7 prosent blant folk som har flyttet i løpet av sjuårsperioden. Blant de bofaste i de perifere regionene har 37 prosent næringseiendom. Blant disse oppgir svært mange, hele 63 prosent, arbeid som motiv for at de er blitt boende. Næringseiendom og stedstilhørighet blir i liten grad koblet sammen ved begrunnelsene for ikke å flytte. Sted og beliggenhet blir tydeligvis tatt for gitt av mange med næringseiendom.

Flytting og eller ikke flytting kan være to sider av samme sak, som to mulige utfall av beslutningene bak bostedsvalget. Mange av de faktorene som kan forårsake flytting er nemlig i stor grad de samme som kan føre til at folk ikke flytter. Små forskjeller i

situasjoner på de regionale arbeidsmarkedene og boligmarkedene kan resultere i beslutninger på hver sin side av et vippepunkt. Motivene knyttet til arbeid og bolig er forbundet med materielle basisbehov. I typen av beslutningsprosesser som tas ved valg av bosted, spesielt i tidlige livsfaser med yrkesvalg og etablering som deler av prosessene, bidrar disse basisbehovene ofte mye til å legge rammebetingelser for hvordan man vurderer andre forhold. Motivene som er knyttet til sted/miljø og familie springer i større grad ut fra preferanser knyttet til individ- og interessesfæren. Hvis basisbehovene er ivaretatt eller avklart, blir det mer spillerom for hensynet til denne type motiver. Begrepet bolyst er tuftet på en slik erkjennelse.

I bolystbegrepet ligger det en implisitt forståelse av at bostedsvalg skjer i samspill mellom plikter og lyster, mellom nødvendighet og interesser, og med materielle og økonomiske situasjoner som ramme. Det kan virke som en bakenforliggende regionalpolitisk tanke, kanskje oppstått under langvarig høykonjunktur, kan ha vært at når økende velstand skaper økende valgfrihet blir bostedsvalgene mer desentraliserte. Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008 gir imidlertid ikke støtte til dette. Motivene knyttet til individ- og interessesfæren ser i større grad ut til å samles i storbyomlandene når valgfriheten som kan oppstå i forbindelse med kombinasjoner av god økonomi og gode pendlingsmuligheter øker. Motiver knyttet til bolig og sted/miljø veier tungt ved disse beslutningene, bolig sterkest som flyttemotiv og sted/miljø sterkest som bomotiv.

I avsnitt 4.3 ser vi nærmere på hvordan disse hovedmønstrene fordeler seg på utdanning, yrke og familiesituasjon. I kapittel 5 går vi inn på hvordan de ulike motivene for å flytte og bo fordeler seg på kjønn, livsfaser, regioner etter sentralitet, og etter oppvekstbakgrunn.

Tabell 4.1 *Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå. Prosent.*

	Flyttemotiver	Bomotiver
ALLE MOTIVENE	100	100
Arbeid	20	19
Bolig	25	17
Sted/miljø	21	31
Familie	27	19
Helse	3	2
Utdanning	4	1
Uoppgitt	-	11

Her vises fordelingene på landsnivå (tabell 4.1). Først en kommentar til de 11 prosentene som har uoppgitte bomotiv: Ikke alle klarer å begrunne hvorfor de ikke har flyttet. De som ikke responderte på noen av hovedtemaene, fikk med en setning anledning til å formulere en begrunnelse til slutt. Blant de som ikke hadde flyttet i løpet av de siste sju årene, var det en del som da ga svar av typen ”har ikke vært aktuelt”, ”har aldri tenkt på det”, ”har ikke vært noe tema” eller lignende. Det er disse som her er kategorisert som uoppgitt.

Også blant de som hadde flyttet var det noen få som ikke responderte på noen av hovedtemaene. Ut fra deres formuleringer gikk det imidlertid an å plassere dem i en hovedgruppe. Som eksempel kan nevnes mannen i 20-årene som opplyste at ”mor vil jeg skulle flytte”. Han ble plassert under hovedtemaet ”familie” og undertemaet ”flytting ut fra foreldrehjemmet”. Også blant de som var blitt boende gikk det an å identifisere noen motiv ut fra uttalelser av denne type. For en god del av de med uoppgitt bomotiv finnes det relevante setninger knyttet til kombinasjoner av flere forhold. Der vi ikke uten videre kunne skille mellom betydning av bolig, familie eller sted lot vi det stå som uoppgitt. Det er ikke å vente at alle skal ha tenkt grundig gjennom hva som veier tyngst i en bosituasjon man er fornøyd med.

Blant bomotivene er det en klar overvekt av forhold knyttet til sted og miljø. Det er naturlig. Blant flyttemotivene er det begrunnelser knyttet til bolig og familie som i større grad florerer. Selv om mye av grunnen er knyttet til flytting i forbindelse med familieetablering for de unge, har det også mye å gjøre med endringer i

familiesammensetning og behov for å gi eller få omsorg med økende alder.

Arbeidsmotivet veier like tungt i begrunnelsene for å flytte som for å bli boende, når vi ser alle i undersøkelsen under ett. Det er imidlertid ikke så overraskende at arbeid som bomotiv teller mer for de middelaldrende som er etablert med en jobb, enn for de unge som skal ut i arbeidslivet. For de yngre ville vi ha trodd at arbeid skulle vært et sterkere motiv for å flytte enn for å bli boende, men her er forskjellen liten. Totalt sett er imidlertid gruppen av flyttere mye yngre enn av de boende. Korrigerer vi for forskjellen i alderssammensetning finner vi faktisk flere bomotiver enn flyttemotiver knyttet til arbeid. Dette kan sees i lys både av at det har vært høykonjunktur i undersøkelsesperioden og av mange pendlingsmuligheter i de områdene som det i størst grad flyttes til (storbyregionene).

Når det kommer til stykket har arbeidsmarkedet de fleste steder i undersøkelsesperioden vært godt nok til at svært få har vært nødt til å flytte på grunn av mangel på jobb. I dårlige økonomiske tider er mobiliteten lavere, men av de som flytter oppgir en større andel da arbeid som årsak til flyttingen. Slik sett har vi vært ”heldige” med undersøkelsen: I gode tider er det mer spillerom for andre mer subjektive faktorer. Begrunnelsene vil da i større grad være tuftet på egeninteresser, blant annet av den type som kan tolkes som bolyst eller som utslag av annen lystbetonhet.

Nødvendighetsfaktorene blir i mindre grad anført som motiv når behovene er dekket. Slik sett har vi fått en bedre mulighet til å undersøke mangfoldet og utbredelse av de individuelle motivene blant steder og personer enn om undersøkelsen hadde vært tatt opp under lavkonjunktur.

4.2 Flyttemotiver i 1972 og i 2008 – nye begrunnelser bak gamle mønstre

Flyttemotivenes svarfordeling i 1972 var ganske annerledes enn i 2008. Sett i forhold til hvordan flytting til stadighet og på nesten repeterende vis har hatt sentraliserende virkning på landets bosettingsmønster, kan det tilsynelatende virke merkelig at disse fordelingene er så ulike (tabell 4.2). Hvorfor blir tilnærmet like

atferdsmønstre i sum begrunnet så ulikt på individnivå? Spesielt bemerkelsesverdig er nedgangen i innslaget av arbeidsmotiver.

Tabell 4.2 *Fordeling av flyttemotiver i 1972 og 2008. Landet som belhet. Prosent*

	1972	2008	Forskjell
ALLE MOTIVENE	100	100	0
Arbeid	37	20	-17
Bolig	29	25	-4
Sted/miljø	9	21	+12
Familie	13	27	+14
Helse	2	3	+1
Utdanning	10	4	-6

Kanskje er ikke dette så merkelig likevel. Vi har diskutert det i en artikkel (Aure m.fl 2011), og oppsummert med at det skyldes tre typer årsaksforhold. Den ene er av metodisk art og som sådan selvforskyldt, siden vi har knyttet 2008-undersøkelsen opp mot bosetting og flytting over livsfaser i en sjuårsperiode for utvalgte årskull født med sju års mellomrom, mens man i 1972 trakk utvalget ut fra flytting gjort et enkelt år på alle alderstrinn. Betydningen av dette er diskutert i kapittel 2.

De to andre årsaksgruppene som er av samfunnsmessig og kulturell art, har nok likevel større betydning for forskjellene totalt sett. Den ene årsaksgruppen er knyttet til endrete geografiske utviklingstrekk, ved at bosettingsmønsteret er blitt mer sentralisert, ved at svært mange flere enn før bor i pendlingsområder, ved at kommunikasjonene er blitt bedre, reisetider kortet ned, og så videre. Den andre årsaksgruppen er knyttet til nye trekk ved den sosiale utviklingen. Økt individualisering har skapt nye kontekstuelle måter å betrakte og tolke egen agering og atferd. Med en ny generasjon mennesker i befolkningen, yngre enn barna til de som ble intervjuet i 1972, er mange kollektivistiske forståelsesmåter blitt skiftet ut med individualisme og subjektivitet.

Hva er egentlig et flyttemotiv? Når vi spør folk etter motiver for handlinger som de allerede har utført, får vi personenes egne begrunnelser som svar. Svarene er i stor grad subjektive. Dermed er det ingenting som hindrer at to relativt like beslutningsprosesser med likt resultat kan være begrunnet på to helt ulike måter. Det

kan gjelde selv om avgjørelsene er tatt på samme tidspunkt. Men det gjelder særlig sterkt, når vi sammenligner prosessforløp som har funnet sted med mer enn en generasjons mellomrom.

Hvorfor er det slik? Begrunnelsen for et handlingsforløp er som regel satt sammen av flere elementer. Noen faktorer framheves mens andre kan bli tatt for gitt. Noe kan også bli oppfattet som betingelser eller rammer. Det som noen velger å vektlegge i sin begrunnelse, kan andre betrakte som gitt, og omvendt. Et eksempel: Når man i 1972 flyttet til en større by for å ta **utdanning**, begrunnet de fleste naturlig nok flyttingen nettopp med utdanning. I 2008 er det imidlertid blitt så vanlig å ta utdanning at det av mange ses på som selvsagt. Dermed vil ikke alle nødvendigvis forklare en utdanningsflytting med et utdanningsmotiv. Noen vil heller legge mer vekt på egenskaper ved studiestedet. Man kan velge Tromsø i stedet for Oslo fordi man foretrekker Tromsø: Utdanning skulle man ha uansett, det er rammen bak, eller situasjonen som tas for gitt. Så velger man sted ut fra andre forhold.

Tabell 4.2 viser at det var færre utdanningsmotiver i 2008 enn i 1972. Dette kan delvis forklares som i eksemplet over. Jo flere som tar utdanning, jo sterkere vis denne kulturelle konteksten ved det i retning mot selvfølghet. Mye av den store forskjellen i tabell 2 skyldes imidlertid også de metodiske ulikhetene i undersøkelsene. Med søkelys på siste flytting i livsfaseperspektivet får vi færre unge tidlig i 20-årene enn ved å spørre personer representativt på alle alderstrinn. I 2008 har vi til forskjell fra dette latt alle som er i samme sjuårige livsfase være representativt fordelt.

En tilsvarende hypotese kan tenkes å gjelde også for **arbeidsmotivet**. Når de yngre på 20-årstrinnene er svakere representert blant de som er spurt i 2008 enn i 1972, vil kanskje noen som skulle inn i sin første jobb falle ut i perioden på 2000-tallet. Tallene fra 1972 viser imidlertid at det ikke er slik, arbeidsmotivene var ikke sterkere blant de yngre enn blant de eldre på 20-årstrinnene i 1972, j.fr Foss m.fl. (1974). For hele aldersgruppen var det omtrent like mange som i 2008.

Hovedforklaringen på den store forskjellen (20 mot 37 prosent) skyldes altså andre ting. En svært viktig forklaring av geografisk art er den økte pendlingen i kombinasjon med at flere bor i sentrale strøk. En større andel av de spurte bor i 2008 i slike områder, og

da spesielt omlandet til de store byene, hvor arbeidsmotivene kun utgjør 12 prosent av svarmengden.

I tillegg til kommer momenter av den type vi har nevnt ovenfor mer generelt. Jo lettere det er å skaffe seg arbeid, desto enklere er det å betrakte arbeid som en gitt faktor. For å sette det på spissen: Hvis alle typer arbeid fantes alle steder, ville ingen måtte begrunne en flytting med at de skulle inn i en jobb. Da ville de velge jobben ut fra andre forhold, ofte knyttet til sted, miljø og familie. I undersøkelsesperioden på 2000-tallet var det mye høykonjunktur. Valgmulighetene var ganske store, og denne effekten har slått inn.

Det finnes også noen andre sosialt sett mer generelle grunner til at arbeid ikke trekkes like sterkt fram som begrunnelser i dagens befolkning som for snart 40 år siden. La oss illustrere det ved en tilsynelatende merkverdighet: I 1972 var det mindre forskjell mellom kjønn enn i 2008 med hensyn til hvor mange som grunnga flytting med arbeid. Dette virker underlig ut fra det faktum at det var langt lavere yrkesdeltaking blant kvinner enn det er nå. Hva kan være grunnen til dette? Årsaken ligger på holdningsplanet: i 1972 oppga kvinner mannens arbeid som flyttegrunn når familien flyttet. I 2008 begrunner hun det ut fra egne preferanser og motiver. Arbeid betydde mer for familien som helhet når den var finansiert av en eneforsørger!

Her berører vi også en av grunnene til at der er langt flere **familiemotiver** i 2008 enn i 1972. Før den første store skilsmissebølgen midt på 1970-tallet oppsto, var familien en mye fastere ramme for mange aktiviteter enn i dag. Når spørsmål om flytting skulle avklares, fungerte familiesituasjonen i stor grad som et premiss for avgjørelsen. Pga skilsmisser og samboerskap har det senere vokst fram nye og mer kompliserte familieformer. Når barn og foreldre som ikke bor sammen ønsker å bo nærmere hverandre, skaper det motiver for flytting.

En annen faktor som vektlegges sterkere i dag enn på 1970-tallet, som også henger sammen med omfang og variasjon av nye familiestrukturer, er behovet for å flytte i forbindelse med å gi og få omsorg. Dette foregikk nok tidligere i større grad uten involvering av flytting. I 1972 kan det se ut som om det ekstremt lave innslaget av familiemotiver blant folk som flyttet nesten utelukkende handlet om familieetablering eller flytting ut av foreldrehjemmet.

I 2008 er mange familiemotiver koblet sammen med forhold knyttet til avstander, bolig og helse. Motivene er mer sammensatte, med mange "familiekomponenter" delvis innbakt. I tillegg kan det tenkes at økte krav til kommunikasjoner, med mer bilbruk og reising, kan ha økt befolkningens trang til å ville "overvinne" avstander mer generelt. Dette, som i utgangspunktet og definisjonsmessig er å anse som et styrket stedsmoment alene, kan også bidra til å stimulere flere familierelaterte begrunnelser (holdning: avstand ingen hindring). Motiver knyttet til avstander og kommunikasjoner er i undersøkelsen fra 2008 for øvrig ett av fem undertemaer tilknyttet sted og miljø.

Det er ikke så veldig overraskende at vi har fått mange flere sted/miljø-begrunnelser i 2008 enn i 1972. Det skyldes flere forhold. I 1972 var "miljø" fortsatt et snevert og lite brukt begrep, mest myntet på naturvern. Det er bare spørsmålene knyttet til fysisk nærmiljø som er tilnærmet sammenlignbare i de to undersøkelsene. Spørsmål knyttet til tilgjengelighet og kommunikasjoner i 2008 har tematiske egenskaper ved seg som i 1972 til en viss grad kunne oppfattes som relatert til arbeid eller arbeidssted. Spørsmål om pendling ble for eksempel både knyttet til arbeid og til sted. Tilgjengelighet til goder i nærheten av arbeidsstedet betydde også mer når det ikke var like lett å forflytte seg i dagliglivet.

Begrepet stedstilhørighet var den gang ikke bare knyttet til bosted som nå, men også noe til arbeidssted. Grunnen kan være at mange næringer og mannlige yrker var mer stedsbundne i 1972 enn de er i dag. Yrke, næring og arbeidssted bidro også til å skape stedsidentitet, som igjen kunne skape arbeidsmotivasjon. Derfor er det grunn til å tro at også vurderinger knyttet til steder i 1972 kunne omdannes til visse typer arbeidsmotiver. Arbeid og yrke var da også en større del av folks identitet mer generelt. Uten å være for sikre på dette kan vi litt forsiktig kanskje spørre om noen av de forhold som vi i dag uten videre definerer som stedsattraktiviteter, i 1972 ble oppfattet som førende for arbeidsmotivasjon. I så fall har vi et ganske artig eksempel på at samme type flytting begrunnes temmelig forskjellig.

Spørsmålene om nærmiljø knyttet til sted og miljø ble i 2008 også forelagt dem som oppga **boligmotiv** som årsak til flytting. I tillegg var det i begge undersøkelser en del spørsmål knyttet til fysisk

størrelse og utforming, eierforhold og spørsmål som indirekte grenser mot økonomi.

Når vi har fått litt færre boligmotiver i 2008 enn i 1972, henger grunnene sammen med mye av det vi allerede har diskutert. Stedet har fått større oppmerksomhet på bekostning av det boliginterne. Det ser ut som om kort reiseavstand mellom bolig og arbeid ble sterkere vektlagt som motiv av menn i 1972, og da både som boligmotiv og som arbeidsmotiv. Økt pendling har nok svekket dette innslaget i begge grupper.

Boligmotivene er de som blir skjevest regionalt fordelt, og mye skjevere i 2008 enn i 1972. Det har sin naturlige forklaring: Jo større mulighetene er for pendling, desto hyppigere framstår boligmotiver på bekostning av arbeidsmotiver. I områder hvor arbeidsmotivene er de viktigste, er motsatt boligmotivene de mest fraværende. Finner man ingen bolig, blir det ingen flytting. Når arbeidssituasjonen imidlertid er avklart, slik den har lettest for å bli i de større arbeidsmarkedsregionene, kommer bolig opp som neste faktor som skal avklares, og blir da til et motiv. Som de to viktigste nødvendighetsgodene fungerer arbeid og bolig som nødvendige (men ikke nødvendigvis tilstrekkelige) betingelser for flytting. Likevel kombineres de ikke ofte i en flyttebegrunnelse. Som motiver for flytting substituerer de to nødvendighetsfaktorene hverandre i ganske stor grad.

4.3 Nærmere om betydningen av utdanning, yrke og familiesituasjon

4.3.1 Utdanning

Vi har diskutert forholdet mellom bomotiver og flyttemotiver. For å oppsummere litt før vi begynner å se på sammenheng med andre sosiale faktorer: Flytting og ikke-flytting kan dels være to sider av samme sak, dels kan det være forskjellige fenomener. Grovt sett avhenger det av om det bak bosettingsresultatet har ligget en beslutningsprosess eller ikke. Ved en beslutningsprosess er det ofte de samme typer faktorer som framstår som motiver både for å flytte og ikke gjøre det. De flyttinger som skjer uten motforestillinger, for eksempel som ledd i en handlingsplan eller av tilnærmet nødvendighet, og på den annen side den type bofasthet

som aldri er blitt utfordret i en flyttediskusjon, er imidlertid av helt ulik karakter. Vi kan ha dette litt i minnet når vi nå skal se på bo- og flyttemotivene etter utdanning, yrke og familiesituasjon.

Tabell 4.3 viser hvordan bo- og flyttemotivfordelingene i 2008-undersøkelsen varierer med utdanningsnivå for landet som helhet.

Arbeidsmotivene er i sum like sterkt utbredt blant de som har flyttet som blant de boende. Dette gjelder kun middels og høyt utdannede. De med lav utdanning bruker arbeid i langt høyere grad som begrunnelse. Årsaken er antakelig den vi har påpekt tidligere: færre valgmuligheter og av den grunn sterke fokus på jobbsituasjon.

Tabell 4.3 *Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter utdanning. Prosent.*

	Flyttemotiver etter utdanning				Bomotiver etter utdanning			
	ALLE	Lav	Middels	Høy	ALLE	Lav	Middels	Høy
ALLE MOTIVENE	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	24	17	22	19	12	18	23
Bolig	25	19	27	25	17	19	17	17
Sted/miljø	21	21	21	20	31	35	31	29
Familie	27	29	29	25	19	17	20	20
Helse	3	5	3	2	2	2	2	1
Utdanning	4	2	3	6	1	1	1	2
Uoppgitt	-	-	-	-	11	14	11	8

Utdanningsnivå: Lav = grunnskole, Middels = videregående skole, Høy = mer enn videregående

Boligmotivene er mer utbredt som begrunnelse for flytting enn for å bli boende. De med lavest utdanning bidrar ikke til dette. De med middels utdanning begrunner flytting i større grad med boligmotiv, men det er ikke så veldig stor forskjell på de med høy og middels utdanning. De med lavest utdanning begrunner ikke-flytting i større grad med boligsituasjon enn de med utdanning. Som for arbeid ser vi at utdanning har en annen virkning på bomotivene enn på flyttemotivene.

Sted- og miljømotivene henger sammen med utdanning bak begrunnelsene for å bli boende, men ikke for å flytte. Jo høyere

utdanning, desto svakere vektlegges sted og miljø som årsak til å bli boende. Den sterkere arbeidsmotivasjonen for de høyest utdannede går på bekostning av sted og miljø. Vi har tidligere pekt på at de boende med næringsseiendom i stor grad begrunner sin atferd på denne måten.

Familiemotiv forekommer hyppigst som flyttebegrunnelse for lavt og middels utdannede, mens de opptrer sterkest som grunn for å bli boende for de med middels og høy utdanning. Dette henger sammen med at familiemotivene har svært ulike aldersprofiler. Mens de som begrunner flytting med familieforhold øker med alderen, avtar de som begrunnelser for å bli boende. Personer som flytter for å gi omsorg er yngre og lavere utdannet enn de i familien som mottar omsorgen. Dette kommer vi tilbake til når vi ser på flytting og bosetting i ulike livsfaser.

Når det gjelder **helse- og utdanningsmotivene** er det bare svake utslag av utdanning på motivene for å bli boende. For å flytte er profilen som vi kunne vente, de lavt utdannede begrunner litt oftere med helse, de høyt utdannede litt oftere med utdanning. Bomotivene peker i samme retning, bare svakere som sagt. Til slutt kan vi merke oss at jo mer utdanning de boende har, desto mer har de reflektert over hvorfor de ikke har flyttet.

4.3.2 Yrke

Vi ser vi på motivene etter yrke, og har valgt ut fire enkelte yrkesgrupper (tabell 4.4). Implisitt ligger det også en utdanningsdimensjon i dette utvalget. Ledelsesgruppen består stort sett bare av akademikere. I de tjenesteytende yrkene inngår både privat og offentlig tjenesteyting. Her er det også mange med lengre utdanning. I kontoryrkene har man personell med mer blandet utdanningsnivå, og jobbene er innenfor administrasjon i ulike typer næringer. Varehandel omfatter yrker som har med vareproduksjon, kjøp, salg og transport å gjøre, altså yrker i randsonen til handel.

I et slikt utvalg av personer etter yrke får vi overrepresentert den mest stabile delen av arbeidsstyrken, og de som er sterkest tilknyttet arbeidslivet. Det slår naturlig nok ut i flere arbeidsmotiver enn for befolkningen som helhet, både for å flytte og for å bli boende. Det slår imidlertid enda sterkere ut i overrepresentasjon av boligmotiver for å flytte. Grunnen er at mange av disse flyttingene har foregått innenfor arbeidsmarkeder

blant personer som allerede var etablert på arbeidsmarkedet. Som vi har vært inne på, og skal dokumentere tydeligere senere, hopes boligmotivene ved denne type flytting. Familiemotivene er litt svakere representert blant denne type flyttere. De som ikke har flyttet i disse yrkesgruppene har familie- og boligmotiver på linje med befolkningen ellers.

Tabell 4.4 *Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter yrke. Prosent.*

	Flyttemotiver etter yrke					Bomotiver etter yrke				
	ALLE	Ledelse	Tj. yting	Kontor	Varehand	ALLE	Ledelse	Tj. yting	Kontor	Varehand
ALLE MOTIV	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	27	22	17	25	19	23	24	19	25
Bolig	25	27	30	27	26	17	18	16	15	15
Sted/miljø	21	21	20	23	19	31	31	31	32	29
Familie	27	19	24	29	27	19	18	20	21	17
Helse	3	2	0	1	2	2	1	1	1	1
Utd.	4	4	4	3	1	1	1	0	1	0
Uoppgitt						11	8	8	11	13

Kontorgruppen er den eneste som ikke har flere arbeidsmotiver enn gjennomsnittet. Det gjelder både som motiv for å flytte og for å bli boende. Familieforhold og til dels sted og miljø blir i stedet anført litt sterkere av denne yrkesgruppen. I henhold til tidligere drøftinger kan dette tolkes som at denne yrkesgruppen har lett(ere) tilgang til jobb, og følgelig kan vektlegge andre forhold sterkere. Mye av flyttingene i denne gruppen har gått inn til administrasjons-sentrene fra omland og periferi. Blant de som ikke har flyttet siste sjuårsperiode er det mange som har kommet på samme måte tidligere. Som sagt er dette i stor grad personer som er vel etablert i yrkeslivet.

Utover dette ser det ikke ut som de ulike yrkesgruppene responderer forskjellig på faktorene knyttet til sted og miljø. For de fastboende skiller dette seg mye sterkere ut på utdanning. Familiebegrunnelsene er imidlertid ulike etter yrkesgruppe. Et hovedbudskap fra tabell 4.4 er at arbeids- og familiemotivene langt

på vei substituerer hverandre. Som vi skal se senere reflekterer dette en generell kjønnsforskjell i motivfordelingene, og er her et resultat av at kvinner og menn har ulik yrkesstruktur. Mens ledelsesyrkene har mange menn er det flest kvinner i kontoryrkene.

Summen av flyttemotiver relatert til arbeid og familie er høyest i varehandelsyrkene. Slik er det også for flyttere med lav utdanning. Flyttebegrunnelser relatert til arbeid og familie i kombinasjon kan tolkes som utslag av tradisjonaltet. Som for de med lavere utdanning er det folk i varehandelsyrkene som i størst grad ikke begrunner hvorfor de ikke har flyttet.

4.3.3 Familiesituasjon

Vi skal se på motivfordelingene etter familiesituasjon. Vi har fire husholdningstyper: enperson, familier uten barn, familier med barn, enslige forsørger. Tabell 4.5 viser fordelingen av bo- og flyttemotivene.

Tabell 4.5 *Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter familiesituasjon. Prosent.*

	Flyttemotiver etter familiesituasjon					Bomotiver etter familiesituasjon				
	ALLE	Enperson	Par u barn	Par m barn	Ensl. f ors.	ALLE	Enperson	Par u barn	Pr m barn	Ensl. fors.
ALLE MOTIV	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	26	22	18	11	19	17	17	21	16
Bolig	25	22	25	27	21	17	15	21	16	11
Sted/miljø	21	16	18	24	20	31	33	32	31	29
Familie	27	26	26	26	41	19	18	17	21	32
Helse	3	3	3	2	4	2	3	1	1	1
Utd.	4	7	6	3	3	1	1	0	1	2
Uppgitt	-					11	13	12	9	9

Personer uten barn som flytter, har naturlig nok flere **arbeidsmotiver** enn de som har barn. Mer overraskende er det at barnefamilier som ikke flytter i større grad begrunner det med arbeid enn de øvrige som ikke flytter. Familier som flytter har flest

boligmotiver. Også det er naturlig, siden endringer i familiestørrelse ofte genererer et **boligmotiv**. Også familier som ikke flytter begrunner det mye med bolig, men da bare familier som ikke har barn. Dette er stabile familier med uendret størrelse, altså motstykket til flytting av familier på grunn av at familiestørrelsen endres. Enslige forsørgere vektlegger verken arbeid eller bolig særlig mye, verken for å flytte eller bli boende.

Barnefamiliene vektlegger **steds- og miljømotivene** sterkest blant de som flytter. Deretter følger enslige forsørgere. Blant de som ikke flytter er tendensen den motsatte, de uten barn trekker fram steds- og miljøhensyn mest. Kontrasten mellom flytting og ikke-flytting er spesielt stor for aleneboende. Bor man alene og ikke vil flytte, er begrunnelsene dobbelt så mange som for å være aleneboende og flytte. Enslige forsørgere har et kraftig fokus på **familiemotivasjonene**, både for å flytte og bli boende. I tillegg begrunner barnefamilier som ikke flytter dette med familieforhold i noe større grad enn de som blir boende uten barn. Motivene for å flytte varierer imidlertid ikke på samme måte.

Personer uten barn begrunner naturlig nok flytting mer med utdanning enn de som har barn. Aleneboende begrunner i større grad ikke-flytting med helse enn de andre. Det er ikke overraskende, og heller ikke at folk med barn i større grad er i stand til å begrunne hvorfor de ikke har flyttet enn folk som ikke har barn. Hensyn til barn skaper bomotiver.

4.4 Variasjoner mellom kjønn og over livsfaser

I avsnittene under beskriver vi motivfordelinger etter hhv kjønn og kohort. Vi har valgt å utelate mer detaljerte tabeller for disse inndelingene etter husholdningstype og utdanning, men de viktigste resultatene er kommentert i teksten.

4.4.1 Fordelinger for kvinner og menn

Både for bo- og flyttemotivene viser hovedfordelingene et klart tradisjonelt mønster etter kjønn, ved at menn vektlegger arbeid sterkest og kvinner familie sterkest (tabell 4.6). Forskjellen utgjør 8-9 prosent for den delen av befolkningen som har flyttet, og 4-5 prosent for alle som har begrunnet hvorfor de i det lange løp er blitt boende. Det er mulig at forskjellen mellom flyttere og boende

delvis kan skyldes et generelt svakere bevissthetsnivå bak beslutningene om å flytte versus å bli boende.

Tabell 4.6 *Fordeling av bomotiver og flyttemotiver på landsnivå etter kjønn. Prosent.*

	Flyttemotiver			Bomotiver		
	Totalt	Menn	Kv.	Totalt	Menn	Kv.
ALLE MOTIVENE	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	25	16	19	21	17
Bolig	25	25	25	17	17	17
Sted/miljø	21	21	21	31	31	31
Familie	27	23	31	19	17	22
Helse	3	2	3	2	2	2
Utdanning	4	4	4	1	1	1
Uoppgitt	-	-	-	11	11	10

Forskjellene er ikke sterkest for kvinner og menn som er sammen i par. De største utslagene finner vi for aleneboende. Blant aleneboende menn er det 12 prosentpoeng flere enn for kvinner som har arbeid som flyttemotiv, og de har også noen flere stedsmotiver enn kvinner. Disse to hovedmotivene i kombinasjon kan vi tolke som kjennetegn ved karriereflytting. Det er derfor kanskje ikke så uventet at kjønnsforskjellen framtrer så klart for de aleneboende. Aleneboende kvinner relaterer i tillegg til familieforhold også boligforhold i større grad enn menn.

Blant enslige forsørgere finner vi svært mange familiemotiver både for kvinner og menn. Kjønnforskjellene mellom arbeids- og familiebegrunnelser er mye mindre enn for de øvrige. Også blant enslige forsørgere vektlegger menn stedsmomentene noe sterkere enn kvinner. Kvinner i denne gruppen begrunner i større grad flytting og bosetting med boligforhold. Kanskje eneforsørgende kvinner har en tendens til å tenke mer på økonomi i forbindelse med bolig enn menn i tilsvarende situasjon?

For familier, både med og uten barn, er kjønnforskjellen mellom arbeids- og familiebegrunnelser som for befolkningen totalt. Det er imidlertid en annen kjønnforskjell i tillegg i familiegruppene: Menn som er i en familiesituasjon begrunner i større grad både flytting og bosetting med bolig, mens kvinner i større grad

begrunner det med sted og miljø, altså det motsatte enn for de enslige. Dette kan kanskje bunne i at noen flere menn i en familiesituasjon ser økonomi og bolig i sammenheng, mens noen flere kvinner legger mer vekt på kvaliteter knyttet til sted og (nær)miljø. Uansett er dette en interessant forskjell mellom motivene for enslige kvinner og menn til forskjell fra fordelingene for kvinner og menn i familiekonstellasjoner.

Kjønnsforskjellene i flyttemotiv etter utdanning viser et lignende standardmønster, med flere arbeidsmotiver for menn og flere familiemotiver for kvinner. For de lavest utdannede er kjønnsforskjellen størst, for de høyest utdannede er den minst. Menn med lav utdanning er i tillegg lite opptatt av sted og miljø sammenlignet med kvinner. For middels og høyt utdannede er kun standardforskjellen å spore. Blant motivene for å bli boende er kjønnsforskjellene av samme type, bare med litt svakere utslag. Den eneste forskjellen fra flyttemotivene er at menn med høy utdanning i større grad enn kvinner begrunner hvorfor de ikke har flyttet med kvaliteter knyttet til sted og miljø.

Ser vi på sammenheng med yrke er hovedbildet for arbeids- og familiemotivasjonene det samme i alle grupper, men med noe mer variasjon for motiver knyttet til bolig og sted/miljø. Det gjelder både flytte- og bomotiv. Generelt er forskjellene minst i ledelsesyrkene, på samme måte som for høyt utdannede i sum. For de øvrige yrkesgruppene er det en tendens til at menn ikke bare vektlegger arbeid sterkere enn kvinner, men også bolig og sted/miljø. For kvinnene rendyrkes bildet av sterk familiemotivasjon mer når vi ser på de ulike yrkesgruppene. Kvinner i varehandel topper listen, nesten halvparten (47 prosent) av flyttemotivene for disse er knyttet til familieforhold.

Langs de sosiale dimensjonene som er knyttet til kjønn ser det ut til at vi har å gjøre med to grupper. De som sterkest vektlegger arbeid og familie befinner seg på en arena, mens de som vektlegger bolig, sted og miljø er på en annen. På den første finner vi det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret, på den andre summeres motivene til noe som ligner på likestilling.

Dette er en av de tre måtene å gruppere de fire hovedmotivene sammen i to par, j.fr tolkningsskjemaet i kapittel 1. De to andre, som går langs en økonomisk dimensjon og dimensjon som har med en opplevelse eller praktisk tilpasning å gjøre, kommer vi

tilbake til senere. Den sosiale dimensjonen vi her har nevnt, er den eneste som utkrystalliserer en klar kjønnsforskjell. Det kan imidlertid peke seg ut forskjeller langs andre dimensjoner når vi ser på de øvrige motivsammensetningene.

4.4.2 Fordelinger for sju livsfaser

Det finnes mye teori, hypoteser og kunnskap om hvordan flytte- og bomotiver varierer over livsfase. Deler av dette får vi bekreftet i vår undersøkelse (tabell 4.7 og 4.8), men mest når det gjelder flytting. Hvordan livsfase virker inn på å bli boende (ikke flytte), har det ikke vært så mye oppmerksomhet mot. Størst oppmerksomhet rettes gjerne mot de livsfasene hvor det flyttes mye. I den voksne befolkningen gjelder dette gjerne ungdomsfasen, etableringsfasen og familiefasen. Dette er de tre yngste fasene av de sju som vi har med i undersøkelsen.

Tabell 4.7 *Fordeling av flyttemotiver på landsnivå innenfor sju aldersfaser. Prosent.*

	Totalt	21- 28	28- 35	35- 42	42- 49	49- 56	56- 63	63- 70
ALLE MOTIVENE	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	23	19	16	24	24	13	6
Bolig	25	24	28	25	22	18	23	25
Sted/miljø	21	18	20	27	21	19	24	24
Familie	27	24	28	28	29	31	31	33
Helse	3	1	2	2	2	8	9	12
Utdanning	4	10	3	2	2	0	0	0

Hvem-hva-hvor?

For en ung person med voksenlivet foran seg er det tre sett av faktorer og spørsmål som reiser seg. Hva skal jeg gjøre her i livet? Hvem skal jeg gjøre det sammen med? Hvor skal det skje? Mange av tilpasningene som skjer i første del av voksenlivet finner sted ved at et nytt spørsmål aktualiseres når et foregående er blitt avklart. De som tar utdanning og arbeid før de stifter familie, får andre rammer for hvordan de vurderer flytting og bosetting enn de som allerede er etablert i par eller med familie før arbeids- og boligsituasjon er avklart.

Tabell 4.8 *Fordeling av bomotiver på landsnivå innenfor sju aldersfaser. Prosent.*

	Totalt	21- 28	28- 35	35- 42	42- 49	49- 56	56- 63	63- 70
ALLE MOTIVENE	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	19	24	21	20	24	21	13	7
Bolig	17	13	12	16	16	19	22	25
Sted/miljø	31	27	30	31	29	32	32	36
Familie	19	23	24	21	20	14	17	19
Helse	2	1	1	1	2	2	2	2
Utdanning	1	5	1	1	0	0	0	0
Uppgitt	11	7	11	10	9	12	14	11

Rekkefølgen av avklaringer og tilpasninger bestemmer mye av resultatet. For dem som arver eller overtar en næringseiendom er rammene annerledes enn for dem som tar utdanning med sikte på å gjøre yrkesmessig karriere. Dette er i utgangspunktet to ytterligheter med hensyn til hva resultatet for flytting og bosetting senere i livet kan tenkes å bli.

De resultatene vi har fått i Bo- og flyttemotivundersøkelsen etter livsfase reflekterer i sum hvordan begrunnelsene i de ulike fasene er fordelt. Fordelingene forteller noe om i hvilken grad det er ”hvem-, hva- eller hvor-faktorer” som har veid tyngst i de ulike fasene. Tabell 4.7 og 4.8 lest kolonne for kolonne reflekterer det. Ved motsatt å lese tabellene linje for linje i begge tabellene samtidig kan vi sammenligne bomotivene og flyttemotivene over livsfase tema for tema. Da kan vi få et innblikk i forholdet mellom hva som skyver og hva som virker bindende blant motivene. Mye av det vi finner stemmer med teorier og kjent kunnskap. Et eksempel på et funn som er mindre etablert, selv om det kanskje har en naturlig forklaring, er hvordan familiebegrunnelsene tiltar som flyttemotiv og avtar som bomotiv fra aldersfase til aldersfase.

I tråd med det vi har sett gjelde for kjønnsforskjeller og mellom sosiale grupper finner vi også sterkere utslag over livsfase for flyttemotivene enn for bomotivene. De to minste motivene, helse og utdanning, er aller sterkest preget av livsfase, spesielt som flyttemotiv. Dette er nok det som er enklest å tolke, her lar vi

tallene tale for seg. Nedenfor følger kommentarer for de andre fire hovedmotivene.

Arbeidsmotivene varierer med livsfase på samme måte for bomotivene og flyttemotivene. Ikke bare er omfanget i sum det samme, men også fasingen over alder. Både for å flytte og for å bli boende er det flest arbeidsbegrunnelser blant de aller yngste og blant middelaldrende i den fasen barn i størst grad har flyttet hjemmefra. I etableringsfasen og i fasene med hjemmeboende barn er arbeidsmotivene svakere representert. Her er utslaget litt større for flytting enn for å bli boende. Langt på vei bekrefter dette gammel kunnskap om sammenhenger mellom flytting, bosetting og sysselsetting i ulike livsfaser. At begrunnelsene også opptrer på samme måte for de som ikke flytter, er antakelig mindre kjent fra før. Det er imidlertid ikke overraskende at forholdet mellom bosetting og arbeid i ulike livsfaser er lite avhengig av om det innebærer en flytting eller ikke.

Det er i alt flere **boligmotiver** bak flyttingene enn i begrunnelsene for å bli boende. Dette gjelder alle aldersfaser opp mot 50-årsalderen. I fasene over 50 år har forhold knyttet til bolig like stor betydning både som bo- og flyttemotiv. Aldersprofilene ellers er imidlertid svært ulike. Bolig har økende betydning som bomotiv fra fase til fase, og blir aller sterkest i pensjoneringsfasen. Som motiv for flytting er bolig på sitt sterkeste i etableringsfasen, deretter avtar betydningen med alder fram mot 50/60-årsalderen. Dette er i tråd med etablert teori. I pensjoneringsfasen er det ikke så mange som flytter. Men blant de som gjør det øker boligbegrunnelsene, og kommer opp på nivå med begrunnelsene for å bli boende. At bolig ikke er et så vektig motiv for å bli boende som for å flytte i etableringsfasen, er ikke overraskende. Boligbegrunnelsene er i motsetning til arbeidsbegrunnelsene svært ulikt faset over alder som motiv for å flytte og for å bli boende. Forskjellene kan tolkes ut fra at bolig er en kapital som det investeres i når man er ung, og som spares opp og verdsettes stadig høyere over livsløpet. Gitt en økonomisk forståelsesramme av denne type er resultatene ikke så overraskende.

Det er naturlig at faktorer knyttet til **sted og miljø** opptrer hyppigere som bomotiv enn som flyttemotiv. Man flytter ikke fra et bosted man er fornøyd med uten en god grunn. Dette ser ut til å gjelde i alle aldersfaser, selv om utslaget er litt svakere for de yngste

enn for de øvrige. For de som har flyttet viser aldersprofilen derimot et klart og sterkt utslag i den fasen man i størst grad har barn i skolealder (fasen 35-42 år). I overgangen fra etablerings- og småbarnsfasen til skolebarnsfasen skyves begrunnelsene for å flytte gradvis over fra bolig til sted og miljø. I neste fase, når barn begynner å flytte ut, reduseres betydningen ned til utgangsnivået, før den mot pensjonsalder igjen begynner å øke. Både som flyttemotiv og som motiv for å bli boende har bolig, sted og miljø både hver for seg og til sammen økende betydning på de øverste alderssjiktene. Dette er felles både for kvinner og menn. En del av forklaringen på at det i sum ikke er forskjeller mellom kjønn i totalomfanget av disse to hovedmotivene for å flytte og for å bli boende, er knyttet til de relativt høye innslagene av dem i de øverste aldersfasene.

Med **familiemotivene** er forholdet mellom flytting og fastboenhet helt annerledes. Mens de totalt mange flere flyttemotivene som har med familie å gjøre øker med alderen, avtar motivene for å bli boende med alder nesten helt opp til pensjonsalder. For de i yngste fase (20-årene) betyr familieforhold like mye for å bli boende som for å flytte. Både nærhet til familie og familieetablering brukes som begrunnelse når man er ung. I neste fase skjer det enda flere familieetableringer, med klar økning i flyttebegrunnelsene som resultat. Videre oppover på aldersskalaen utvikler aldersprofilene seg i hver sin retning. Det er bare for familiemotivene som hovedgruppe at begrunnelsene for å flytte og for å bli boende forløper helt ulikt over livsfase. Mens flyttebegrunnelsene øker noe med alderen, reduseres begrunnelsene for å bli boende til dels betydelig over alder.

En mulig forklaring kan være at familiesituasjonen for dem som blir boende i økende alder alt i alt er mer stabilisert enn for de som flytter. Dermed kan familiesituasjon, på tilsvarende måte som ved tolkningen av familieflyttemotivene i 1972, i mange tilfelle være rammen som blir tatt for gitt bak begrunnelsene for å bli boende. Ulikhetene i de to aldersprofilene er større for kvinner enn for menn. Det er fordi kvinner i større grad enn menn bidrar til økningen i familie som flyttemotiv i de øverste alderfasene. Denne kjønnsforskjellen kan langt på vei tilskrives den økte betydningen omsorg har for flytting med økende alder.

De som **mangler begrunnelser** for å ha blitt boende fordeler seg nokså jevnt over alder. Unntaket er de yngste. Blant dem er det flere som kan forklare hvorfor de ikke har flyttet. Det er naturlig, siden spørsmålet om flytting vanligvis er mer aktuelt i denne fasen. Dermed blir refleksjonene ved å bli boende også mer aktualisert.

4.5 Motivprofiler for bo- og flyttegrupper og for regiontyper etter sentralitet

Før vi i neste kapittel går gjennom hovedmotivene enkeltvis for ulike grupper og regiontyper i større detalj, presenterer vi fordelingene for hver av dem for seg. Ulikhetene mellom grupper og regioner ved fordelingene av de fire store hovedmotivene (det vil si når vi holder helse og utdanning utenfor) er også utgangspunkt for tolkningsskjemaet som er presentert innledningsvis i kapittel 1 og som er brukt ved oppsummeringene i kapittel 6.

Alle tall som i tabell 4.9 og 4.10 viser motivresponsen for de flyttehistoriske og de geografiske gruppene i sum, danner utgangspunkt når vi i neste kapittel motiv for motiv skal se mer detaljert på hvordan responsen for de flyttehistoriske gruppene varierer langs sentralitetsaksen.

4.5.1 Fordelinger for flyttere og boende etter bo- og flyttebakgrunn

Arbeid blir i samme grad som brukt begrunnelse for å bo som for å flytte. Regionflyttere, både de som har flyttet i perioden og de som har gjort det tidligere og blitt boende i mer enn sju år, begrunner det i større grad med arbeid enn grupper i lokalbefolkningen i regionene. Internflyttere som er blitt boende begrunner det i større grad med arbeid enn internflyttere som er kommet nylig. Betydningen av flyttebakgrunn avtar med botid i lokalbefolkningen.

Som flyttemotiv betyr **bolig** langt mer for internflyttere enn for andre. Det reflekterer at de flytter innenfor et pendlingsomland. Tilbakeflytterne har færre boligmotiver enn de øvrige, og ligger på samme nivå som motivene for alle grupper etter bo- og flyttebakgrunn for å bli boende. En grunn kan være at noen

tilbakeflyttere har bolig på hjemstedet. Ellers begrunnes flytting i langt større grad med bolig enn ikke-flytting.

Tabell 4.9 *Fordeling av bo- og flyttemotiver for bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og regionflyttere. Prosent for hver gruppe.*

	Flyttemotiver				Bomotiver				
	ALLE	Tilbake- flyttere	Intern- flyttere	Region- flyttere	ALLE	Bofaste	Tilbake- flyttere	Intern- flyttere	Region- flyttere
MOTIV	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	19	13	22	19	18	18	18	21
Bolig	25	18	33	25	17	17	18	19	17
Sted/miljø	21	25	20	19	31	32	31	29	31
Familie	27	29	30	26	19	20	21	19	18
Helse	3	3	2	3	2	1	2	2	1
Utdanning	4	6	2	5	1	1	1	0	1
Uoppgitt	-	-	-	-	11	11	9	13	11

Sted og miljø betyr mer for å bli boende enn for å flytte. Naturlig oppgir tilbakeflytterne flere stedsrelaterte motiver enn de øvrige. Når man er blitt boende, homogeniseres forskjellene mellom gruppene. Motivkombinasjoner av sted/miljø og bolig utgjør mange av de begrunnelsene som vi kan tolke som bolyst eller søken mot ”det gode liv”. Mye av dette foregår som internflytting. For tilbakeflyttere og regionflyttere summerer slike begrunnelser seg til omtrent det samme, men med ulik vekt på steds- og boligrelaterte forhold.

Motivene knyttet til **familie** er jevnere fordelt mellom flyttegruppene. Naturlig nok er det litt flere familiemotiver blant tilbake- og internflyttere enn for de som kommer utenfra og langveis fra. Det er litt overraskende at ikke forskjellene er større. Som for de andre tre hovedmotivene avtar betydningen av bakgrunn med botid.

4.5.2 Fordelingen for flyttere og boende etter sentralitet

Arbeid brukes i større grad som begrunnelse for å flytte til storbyene enn til andre typer steder. Det har sammenheng med

livsfase. Korrigert for livsfase er arbeidsmotivene sterkest i flyttestrømmene til periferien. Slik er det også for bomotivene. Færre valgmuligheter på de lokale arbeidsmarkedene skjerper bevisstheten omkring arbeid som motivasjonsfaktor. I mer mellomsentrale strøk, spesielt i storbyomlandet, er det færre arbeidsmotiver både fordi mulighetene for å pendle er store, og fordi valgmulighetene er flere.

Tabell 4.10 *Fordeling av bo- og tilflyttingsmotiver i storbyer, omland til storbyer, små og mellomstore byregioner og periferi. Prosent for hver gruppe.*

	Flyttemotiver etter familiesituasjon					Bomotiver etter familiesituasjon				
	ALLE	Storbyer	Omland	By ellers	Periferi	ALLE	Storbyer	Omland	By ellers	Periferi
ALLE	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Arbeid	20	29	12	20	25	19	21	13	19	25
Bolig	25	17	39	19	17	17	16	20	18	17
Sted/miljø	21	15	23	22	21	31	31	35	30	27
Familie	27	26	23	32	30	19	18	21	19	20
Helse	3	2	2	3	5	2	1	1	2	2
Utdanning	4	11	1	4	2	1	2	0	1	0
Uoppgitt	-	-	-	-	-	11	11	10	11	9

I pendlingsområder er det **bolig** bevisstheten i større grad kretser om. Utslaget er svært sterkt i storbyomlandet. Utenfor storbyomlandet er boligmotivene omtrent på samme nivå som begrunnelse for å flytte som for begrunnelse for vedvarende å bli boende. Forskjellen i boligmotiver mellom storbyer og omland reduseres ned til under en femdel når man har bodd i kommunene på hver sin side av bygrensen i mer enn sju år.

Med unntak av at svært få begrunner flytting til storby med **sted og miljø** er det større regional variasjon mellom bomotivene enn mellom flyttemotivene relatert til sted og miljø. Spesielt de som bor eller blir boende i storbyomlandet får økt bevissthet for steds-kvaliteter. Til tross for at de som blir boende i periferien har sterkere lokal og regional tilknytning enn de øvrige (se kapittel 5.3), er steds- og miljømotivene i sum svakere benyttet som begrunnelse

for å bli boende der enn i mer sentrale strøk. Den største delen av forklaringen er som vi skal se forskjell i vektlegging på betydningen av forhold knyttet til avstander, kommunikasjoner og kulturtilbud. Men: Hvorfor opptrer det da så få stedsmotiver blant de som flytter til storbyene? Det har både å gjøre med forskjell i aldersstruktur for de som flytter og de som blir boende, og det har å gjøre med at urbanitet for dem det gjelder oppleves som en selvfølge, spesielt når man flytter i forbindelse med jobb. Kombinasjonen av arbeids- og stedsmotiver er hovedkennetegnet ved karriereflytting, jf tolkningsskjemaet i kapittel 1. Fordelingene mellom arbeid og sted varierer imidlertid med utdanning, alder og flyttestrøm.

Familie som motivasjonsgrunnlag er det sterkere bevissthet omkring utenfor enn i storbyområdene. Det er spesielt kvinner som flytter mot strømmen som bidrar til den store regionale forskjellen. På samme måte som for boligmotivene homogeniseres langt på vei det regionale bildet av familieforhold som begrunnelse for å bli boende. Den lille forskjellen som blir værende igjen etter sju års botid er for begge disse hovedmotivene en liten hopning i storbyomlandet på bekostning av innslagene i storbyene. Dette er motsatsen til ”karrierejegernes” forkjærlighet for sted og miljø.

Vi nevnte ikke **helse og utdanning** ved omtalen av de ulike flyttetyperne eller bo- og flyttebakgrunn. Forskjellene mellom gruppene er små. De regionale forskjellene er selvnlysende: Utdanning slår i stor grad ut som et storbymotiv. Helse er et klart desentraliserende motiv. Men i kraft av sitt beskjedne omfang har ikke flytting begrunnet med helse likevel noen stor betydning for bosettingsutviklingen. Det skal vi antakelig være fornøyd med.

5 Motivene enkeltvis

I dette kapittelet presenterer vi resultater for hvert hovedmotiv for seg. Det kan for oversiktens skyld være greit å ha klart for seg når man begynner å grave seg inn i detaljene at presentasjonen i de fire hovedmotivene (kapittel 5.1 – 5.4) følger følgende eksersis:

I første underavsnitt presenteres motivresponsen **for å flytte** etter en geografisk og en historisk innretning (fire regiontyper og tre flyttetyper).

I det andre underavsnittet presenteres motivresponsen **for å ha blitt boende** i hele sjuårsperioden etter den samme inndelingen geografisk og etter tidligere bo- og flyttebakgrunn (fire kategorier for flytting før siste sjuårsperiode).

I tredje underavsnitt presenteres undermotiv tilknyttet hovedmotivet **for å flytte**. Også disse presenteres etter regiontype og flyttetype. I tillegg skilles det mellom om motivene er knyttet til situasjonen før eller etter flytting. På den måten kan vi tolke fordelingene i lys av teori om push- og pull-effekter. Hvordan dette gjøres, varierer litt fra hovedmotiv til hovedmotiv.

Under kapittelet om sted og miljø presenteres detaljerte undermotiver også for å ha blitt boende. Dette er faktorer det er vanskelig å finne tall for andre steder. Derfor har vi prioritert å gå grundig inn på det her.

De fire **regiontypene** følger som tidligere sentralitetsaksen: storbyene, regioner i storbyomland, regioner i små og mellomstore byområder, og regioner i periferien. Disse fire utgjør til sammen de 24 regionene etter sentralitet og landsdel som ble lagt til grunn ved stratifiseringen (kapittel 2).

De tre **flyttetyperne** tilknyttet flyttemotivene er tilbakeflytting til oppvekstkommuner, internflytting i oppvekstregioner, og

regionflyttere som har flyttet til en annen region enn den man vokste opp i. For bomotivene, det vil si motivene for å ha blitt boende i samme kommune gjennom sjuårsperioden, er tilsvarende historiske kategorier spesifisert etter **tidligere bo- og flyttebakgrunn**: bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og regionflyttere. For flyttegruppene av denne type har siste flytting altså skjedd før sjuårsperioden begynte (før 1999). Av de som ikke har flyttet i siste sjuårsperiode er det kun de bofaste som aldri har meldt flytting som voksen (etter fylte 15 år).

Når man leser kommentarene til de tabellene som for hvert motiv viser responser etter region- og flyttetype (for å flytte) og etter regiontype og bo- og flyttebakgrunn (for å bli boende), vil vi gi et lesetips: De regionale forskjellene i respons leses alltid langs linjene i tabellene, mens forskjeller i respons mellom de ulike flyttetypene eller mellom bo- og flyttegrupper for de som ikke har flyttet siste sjuårsperiode, alltid gjenfinnes i kolonnene. Når hovedtrekkene refereres og det pekes på tolkninger, faller det ofte naturlig å veksle litt mellom det som observeres vannrett og det som kan verifiseres loddrett. Vi anbefaler at man bruker denne påminnelsen hvis man synes noe i teksten ikke rimer med tall man ser i tabellene.

5.1 Arbeidsmotiver

5.1.1 Arbeidsmotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype

På landsbasis utgjør arbeidsmotivene 20 prosent av alle begrunnelsene. Splittet opp på region- og flyttetype faller responsen i to nivågrupper, den ene godt under 20 prosent, den andre godt over 20 prosent (tabell 5.1). Tabellen forteller med stor tydelighet mye om sammenhengene mellom arbeidsmotivasjon og flytting. Det mest overraskende er kanskje den regionale profilen for tilbakeflytterne.

Sterkest arbeidsmotivert tilflytting finner vi i strømmen inn til storbyene (29 prosent). Det er i stor grad mange yngre personer som bidrar til dette. Også til periferiregionene er det mye arbeidsmotivert tilflytting. Bak flytting mot strømmen ligger det ofte svært bevisste beslutninger foretatt i konkrete valgsituasjoner. Arbeid er da ofte den helt konkrete begrunnelsen. Færrest

arbeidsbegrunnelser finner vi naturlig nok der mulighetene for pendling er størst, altså i storbyomlandene.

Tabell 5.1 *Arbeidsmotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.*

	For hele landet	Til storby	Til storby-omland	Til små/mellom-storbyreg.	Til periferi
I alt	20	29	12	20	25
Tilbakeflyttere	19	23	16	15	26
Internflyttere	13	-	6	16	17
Regionflyttere	22	31	12	25	26

Aller flest arbeidsbegrunnelser blant de som flytter til storbyene har de som har vokst opp i en annen region (31 prosent). Tilbakeflyttere til storbyene har også flere arbeidsbegrunnelser enn flyttere flest, men likevel færre enn det vi finner for tilbakeflyttere til periferiregionene. Det antyder at arbeid er en nødvendig og utløsende faktor for tilbakeflytting der valgmulighetene er færrest. Tilgang på arbeid og trekk ved arbeidsmarkedet er viktige forklaringsfaktorer for innflyttingen til storbyene, men også som betingelse for tilbakeflytting både til storby og periferi. Også de som flytter til små og mellomstore byregioner og til periferien som kommer fra andre regioner, har mange arbeidsbegrunnelser. Tidligere analyser har vist at innslaget av arbeidsmotiver faktisk er større i strømmen inn enn i strømmen ut av periferien (Stordahl 1982). Hans analyse bygger på Flyttemotivundersøkelsen fra 1972, der utflytting som vi har vært inne på i større grad ble begrunnet med utdanning.

Det går et klart skille mellom internflyttere og andre flyttere. Spesielt har internflytterne i storbyomlandene få arbeidsmotiver. Disse vil i stor grad kunne beholde den jobben de har. Flytter man for å ta en jobb der det lett kan pendles, veier valget av arbeid tydeligvis litt tyngre for tilbakeflyttere også i storbyomland enn for andre som flytter inn. Folk som velger storbyomlandet, som har vokst opp andre steder, har mange flere sammensatte begrunnelser bak flyttingene sine, noe som trekker responsen på arbeid ned.

I de små og mellomstore byregionene er det imidlertid ingen stor forskjell mellom internflyttere og tilbakeflyttere. Det er det heller ikke mellom internflyttere i småbyregioner og internflyttere i

periferi. Blant disse er omtrent hver sjette flytting arbeidsmotivert, mens det altså gjelder hver fjerde blant de kommer utenfra.

5.1.2 Arbeidsmotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn

Bomotivene viser enda litt tydeligere enn flyttemotivene at arbeid er vektige motiver for bosettingen i periferiregionene (tabell 5.2). På landbasis er arbeidsbegrunnelsene for å bli boende på samme nivå som for å flytte (19 prosent), men det regionale mønsteret er altså annerledes.

De som skiller seg aller klarest ut er internflytterne som er blitt boende i mer enn sju år i en periferikommune. Også bofaste og tilbakeflyttere begrunner i periferiregionene ikke-flytting i større grad med arbeid enn i andre regioner. Folk med næringseiendom oppgir arbeid oftere som motiv enn andre. De bofaste i denne type regioner er de som har mest eiendom. Næringseiendom er i seg selv motiverende for å bli boende, og slik eiendom er også forklaringen på at arbeid er et mye større bomotiv enn flyttemotiv for lokalbefolkningen i periferien. Også i forhold til lokalbefolkningen i de andre regiontypene er det klart mange flere arbeidsbegrunnelser for å ha blitt boende i periferien.

Tabell 5.2 *Arbeidsmotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.*

	Hele landet	Storby	Storby-omland	Små og mellomsto byregioner	Periferi
I alt	19	20	13	19	25
Bofaste	18	16	14	18	25
Tilbakeflyttere	18	18	15	18	25
Internflyttere	18	-	9	19	32
Regionflyttere	21	26	13	22	22

Generelt har folk som har flyttet og blitt boende i andre regioner enn der de vokste opp noen flere arbeidsbegrunnelser enn gruppene i lokalbefolkningene (21 mot 18 prosent). Det er imidlertid bare de som er blitt boende i byene, både i de store og de mindre, som bidrar til å danne et slikt mønster. Skillet er litt

større i storbybefolkningen enn i de små og mellomstore byregionene.

I storbyområdet spiller bo- og flyttebakgrunnen ingen rolle, bortsett fra at internflytterne som er blitt boende i enda mindre grad enn de andre har begrunnet ikke-flytting med arbeid. Både internflytterne som er blitt boende og de som er kommet i sjuårsperioden har i større grad enn andre oppgitt andre motiver for å bo og flytte enn arbeid. Det er også disse som i størst grad pendler, viser analyser fra SSBs flyttehistoriemateriale.

Regionflyttere som er blitt boende har samme regionale responsprofil som de som har flyttet inn til regionene i sjuårsperioden, bare med litt svakere utslag. For begge grupper er det ingen forskjell mellom småbyregioner og periferi. Arbeid har tydeligvis like stor respons som faktor for å rekruttere innflyttere i begge typer av områder utenfor storbyregionene, både som grunn for å bli boende og for å flytte inn. Kanskje skyldes det markeds-tilpasning, det vil si at størrelsen på strømmene inn og på gruppene som blir værende er formet av tilsvarende ulike størrelsesforhold på arbeidsmarkedene i de to typene av områder?

5.1.3 Undermotiver for å flytte relatert til arbeid

Arbeidsmotivene relatert til flytting er av fire ulike typer. Man kan i forbindelse med flyttingen ha gått inn i en jobb (begynt å jobbe), ut av en jobb (sluttet å jobbe), man kan ha skiftet jobb, og man kan også ha beholdt den jobben man hadde før flytting. Alt dette kan også skje uten at man oppgir arbeid som begrunnelse for flyttingen. Er valgmulighetene mange, kan motivet for å velge bosted bero på andre faktorer enn at man skulle ha eller bytte jobb. Hvis den siste av de fire situasjonene, at man flytter og samtidig beholder jobben, blir begrunnet med arbeid, kan forklaringen være at man flytter nærmere jobben eller at man tar jobben med seg til et sted som det av ulike grunner (for eksempel teknologiske) er lettere å utføre den.

Det er kun for flyttemotivene det er problematisert undermotiver. Bomotivene kan være mer vage, men samtidig mer konsentrert omkring eksistensen av den jobben man har. Om flyttemotivene har vi spurt om det var situasjonen før eller etter flyttingen, eller begge deler, som ga støtet til flytting. Vi har også spurt om flyttingen skjedde av egen vilje. Det er 91 prosent som sier de

flyttet av egen vilje, i like mange tilfelle i sammenheng med situasjonen før flytting som situasjonen etter flytting. Omtrent halvparten sier at situasjonen både før og etter flytting bidro til å forme flyttebegrunnelsen. I de følgende tabellene som er spesifisert på ”situasjon før og etter flytting” inngår disse i begge gruppene.

I alt er 10 prosent av arbeidsmotivene relatert til at man sluttet i jobben. Av disse var det bare 2 prosent som oppga at de hadde blitt tvunget ut av jobb (ikke sluttet etter eget ønske). Det at man ville ut av jobb (situasjonen før flytting) veier naturlig nok tyngre enn at man flyttet for å bli boende på et sted uten jobb. Det siste gjelder nesten bare ved pensjonering. De lave tallene knyttet til avgang fra jobb henger nok sammen med at undersøkelsen ble tatt opp i en periode med høykonjunktur.

Svært mange (42 prosent) begrunnet flytting med skifte av jobb. Under lavkonjunktur finner man mye lavere tall for dette (ned mot 10-15 prosent, Stambøl 1997 og 1999). Nesten 30 prosent hadde beholdt den jobben de hadde selv når arbeid var anført som flytttemotivet. Som tabellene viser gjør fenomenet seg sterkest gjeldende i pendlingsområder.

Inntreden på arbeidsmarkedet utgjorde en mindre del av flyttebegrunnelsene enn vi hadde ventet, 14 prosent flyttet fordi de manglet en jobb (push), mens 25 prosent flyttet fordi de fikk en jobb (pull). Når nesten dobbelt så mange av de som kom inn i jobb, begrunner det med situasjonen etter flytting i forhold til de som oppga jobbmangel før flytting, kan det tolkes som at situasjonen på arbeidsmarkedet har vært grei. I en del andre tilfelle har det nok skjedd jobbinntredener i forbindelse med flytting som er blitt begrunnet med andre forhold enn arbeid, da antakelig knyttet til at det har foreligget flere valgmuligheter, og at man derfor har kunnet vurdere hvilken jobb man ville ha ut fra andre forhold. Denne tolkningen støttes av at det er spesielt få som har relatert jobbinntreden til situasjonen før flytting og dermed før valget foretas. En tidligere analyse av jobbrekruttering for kvinner ved bruk av SSBs flyttehistoriemateriale viser at det på 1980- og 90-tallet kom flere inn i arbeid i forbindelse med flytting enn det våre tall for arbeidsmotivert jobbinntreden tilsier (27 prosent ved flytting over en kommunegrense, Sørli 2002). På den tiden var det imidlertid mindre vanlig å beholde samme jobb ved flytting.

Det er mulig dette kan tolkes som at sammenhengen mellom flytting og jobbtrekkruttering generelt er blitt svakere de siste tiårene. Det føyer seg i så fall til et utviklingstrekk som tenderer mot svekket binding mellom arbeid og arbeidssted. En slik utvikling har vært ventet, men har vist seg vanskelig å påvise empirisk. Det kan dreie seg om både at mer arbeid pågår over distanse, at det er blitt mer pendling, og nye tankemønstre slik vi diskuterte i kapittel 4.2. Alle disse tre hypotesene kan skyldes at økende andeler av all flytting foregår i pendlingsområder, rett og slett fordi stadig flere personer generelt vokser opp og bor i pendlingsområdene.

De følgende tre tabellene, tabell 5.3-tabell 5.5, viser hvordan arbeidsmotivene fordeler seg på flytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb relatert til situasjonen før og etter flytting henholdsvis etter kjønn, etter regiontype og etter type av flytting. Vi begynner med å se på fordelingene for hvert **kjønn** i tabell 5.3.

Tabell 5.3 *Arbeidsmotiver for flytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb, etter kjønn. Prosent for hver gruppe.*

	Relatert til situasjonen før flytting			Relatert til situasjonen etter flytting		
	Alle	Menn	Kvinner	Alle	Menn	Kvinner
I alt	100	100	100	100	100	100
Inntreden	14	16	12	25	25	26
Avgang	12	11	12	8	7	9
Skifte	45	45	45	39	39	38
Medbrakt	29	28	31	28	29	27

Selv om det som påvist tidligere er langt flere menn enn kvinner som oppgir arbeid som flyttemotiv (25 og 16 prosent, kapittel 4.4), er fordelingene på undermotiver for kvinner og menn ikke så ulike. Den mest betydelige forskjellen består i at det er lavere andel kvinner som begrunner flytting ved jobbinntreden med situasjonen før flytting, altså at de da var uten jobb. For menn uten jobb er situasjonen da oftere litt mer presserende? Kvinner uten jobb finner kanskje også i større grad andre begrunnelser for flyttingen når de samtidig med å flytte går inn i ny jobb? Hvis begge i et par skal ha ny jobb, kan det tenkes at noen kvinner relaterer det til familie. På den annen side tenderer kvinner til å begrunne det litt

hyppigere enn menn med arbeidssituasjon, når de går ut av jobb i forbindelse med flytting.

Skifte av jobb relateres for begge kjønn i større grad til situasjonen før enn etter flytting. Det kan tolkes som at det er noen flere som ønsker seg bort fra den jobben man har enn det i sum er ønsket om en konkret jobb på et nytt sted. Kanskje er det helt naturlig at flere i utgangspunktet har bedre oversikt over situasjonen man er i enn den man kommer til. I mange av tilfellene er det som sagt også et samspill. Eventuell etterrasjonalisering skulle man imidlertid tro ville favorisere situasjonen etter flytting. Siden man har fått spørsmål om situasjonen før flytting først, har vi kanskje klart å minimere denne type etterrasjonalisering et stykke på vei.

For de som bringer jobb med seg ved flytting er det små forskjeller knyttet til situasjonene før og etter. Det er imidlertid noen små kjønnsforskjeller som her går i motsatte retninger, tolket som push og pull. Det er kvinnene som har det mest avvikende mønsteret i forhold til hovedtrenden, ved at disse i større grad relaterer motivet når de bringer jobb med seg til situasjonen de flyttet fra. Motivet for menn er mer relatert til situasjonen de går inn i. Et underliggende fenomen kan være en generelt svakere orientering mot arbeid blant kvinner enn blant menn, og at arbeidssituasjonen etter flytting av den grunn blir litt svakere fokusert hos kvinnene som tar med seg en jobb. I så fall slår dette litt sterkere inn enn den lavere arbeidsmotivasjonen for kvinner totalt tilsier.

Vi går nå over til å se på fordelingene for **de ulike regiontypene** (sentralitet, tabell 5.4). Motiver knyttet til **inntreden i jobb** er sterkest relatert til jobbsituasjonen etter flytting for de som flytter til storbyene og til periferien, altså til de områdene hvor det er flest arbeidsmotiver i flyttestrømmene. Det er mange unge som får sin første jobb i storbyene. Dette dominerer bildet, naturlig nok. Like naturlig er den lave inntredenen i storbyomlandet. De som flytter dit har i stor grad kommet som videreflyttere fra storbyene, og en større andel av disse er allerede i jobb.

Av samme grunn finner vi også langt flere flyttere med **medbrakt jobb** til storbyomlandet enn ved flytting til andre steder. En del av det er forbundet med pendling. Utover dette er det ingen flere regionale forskjeller for disse. Det er litt interessant, tatt i betraktning at man skulle tro det er andre grunner for at man tar

med seg jobben sin til en storby enn til et sted i periferien. Kanskje er det ikke slik likevel, når grunnene kun er knyttet til arbeid.

Tabell 5.4 *Arbeidsmotiver for tilflytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb etter regiontype. Prosent for hver gruppe.*

	Relatert til situasjonen før flytting					Relatert til situasjonen etter flytting				
	Landet	Storbyer	Storbyoml.	Sma/mell by	Periferi	Landet	Storbyer	Storbyoml.	Sma/mell by	Periferi
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Inntreden	14	21	6	15	10	25	34	15	20	23
Avgang	12	12	8	14	11	8	10	4	11	0
Skifte	45	42	42	46	55	39	30	45	43	50
Medbrakt	29	25	44	25	24	28	26	36	26	27

De regionale forskjellene i motivene knyttet til **skifte av jobb** har to klart desentrale profiler, men de er innbyrdes forskjellige når vi skiller mellom effekter av push og pull. De som flytter fordi de i sterkeste grad vil ut av den jobben de har, flytter i større grad til områder utenfor storbyregionene og aller flest til periferien. Er dette overraskende eller er det utslag av noe naturlig? Det kan være utslag av preferanse for rurale jobber, men også at man bare måtte finne seg en jobb som var ledig. En mer positiv tolkning er at oppfatter jobben de fikk som mer meningsfull. Dette burde gi tilsvarende store utslag for situasjonen etter flytting også, noe det da også gjør, men med mindre forskjell til små og mellomstore byregioner og storbyomland.

De som flytter til storbyene og omlandet i forbindelse med **jobbskifte** har litt lavere motivasjon for å forlate den jobben de hadde enn de som flytter til små og mellomstore byregioner i samme ærend. Hovedskillet går som sagt mellom periferien og landet for øvrig. For de som i større grad begrunner flyttingen med den jobben man går inn i, går hovedskillet mellom flytting til storbyene og til landet for øvrig. De som bytter til en jobb i storbyene har kanskje ikke på forhånd sett seg ut akkurat den jobben, sammenlignet med de som flytter andre steder? Eller

kanskje det fremstår som mindre viktig fordi tilgangen på arbeid er så mye større der? Denne regionale profilen antyder at bytting av jobb i forbindelse med flytting til by er mindre forhåndsplanlagt enn annen flytting som begrunnes med jobbskifte.

Også for de som går **ut av jobb** finner vi tilsvarende regionale mønstre. Uavhengig av om det knyttes til situasjon før eller etter flytting blir det i størst grad anført som et arbeidsmotiv i byene, det gjelder ved flytting både til store og små byer. Grunnene til at det er færre motiver knyttet til situasjonen etter flytting, altså til den situasjonen hvor man ikke lenger i jobb, må søkes i strømmene til periferi og storbyomland. Disse har tydeligvis funnet andre begrunnelser for sine flyttinger enn at man sluttet i en jobb.

Til slutt ser vi på disse fordelingene etter **flyttetype**, dvs etter personenes flyttehistoriske bakgrunn (tabell 5.5). Her framkommer det ytterligere noen flere nyanser, spesielt hva angår forskjellen mellom betydningene av push og pull i de ulike flyttestrømmene. Om man ønsket å forlate noe, eller om man i utgangspunktet ønsket og hadde noe nytt å gå til, varierer klart med flyttetype.

De største nyansene gjelder egenskaper ved internflytterne, spesielt utenfor storbyregionene blant folk som går inn og ut av jobb, og i storbyområdet for de som skifter eller bringer med seg jobb.

Når det gjelder **inntreden** i arbeidsmarkedet betyr ikke typen av flytting så mye for variasjonene i begrunnelsene for å ta jobben. Her ville vi ha trodd at regionflytterne, de som i størst grad flytter langt, ville hatt en sterkere dominans. De som vektlegger sterkest at de mangler jobb før flytting, finner vi overraskende sterkt representert blant internflytterne. Dette gjelder imidlertid ikke internflyttere i storbyområdet (jf. det svært lave tallet i tabell 5.4). Dette dreier seg om internflyttere utenfor storbyregionene, og gjelder i stor grad internflyttere til regionale sentra. Blant disse er det en del tilbakeflyttere til andre kommuner i oppvekstregionen. Tilbakeflyttere til oppvekstkommunene legger mindre vekt på at de ikke hadde jobb fra før. For dem var det de flyttet til viktigere.

Når det gjelder flytting i forbindelse med **avgang fra jobb** er det ingen forskjeller mellom typer av flytting for dem som ønsker å slutte (situasjonen før flytting). De som sterkest vektlegger situasjonen utenfor jobb etter flytting, fant vi tidligere at de i størst grad har flyttet til byene (tabell 5.4). Siden fenomenet i stor grad

gjelder internflyttere, må det dreie seg om internflyttere i de små og mellomstore byregionene. Flytting til byer og regionale sentra som begrunnes med avgang fra jobb, kan springe ut fra en urban preferanse som ikke gjenspeiles i form av respondering på sted. Dette gjelder i stor grad eldre som går ut av jobb.

Tabell 5.5 *Arbeidsmotiver for flytting i forbindelse med inntreden i jobb, avgang fra jobb, skifte av jobb og medbringelse av jobb etter flyttetype. Prosent for hver gruppe.*

	Relatert til situasjonen før flytting				Relatert til situasjonen etter flytting			
	Landet	Tilbakeflyttere	Internflyttere	Regionflyttere	Landet	Tilbakeflyttere	Internflyttere	Regionflyttere
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
Inntreden	14	12	17	15	25	23	23	26
Avgang	12	13	13	11	8	7	15	7
Skifte	45	48	31	45	39	41	35	38
Medbrakt	29	27	39	29	28	29	27	29

Også for de som har **skiftet jobb** i forbindelse med flyttingen finner vi avvikende trekk ved internflytterne sammenlignet med de andre. Mens de som skifter jobb generelt ønsker seg i størst grad ut av en jobb (push), har internflytterne sterkere oppmerksomhet mot den jobben de flytter til. Dette så vi også gjelde for alle som flytter inn til storbyomlandet (tabell 5.4). Det er de mange internflytterne i storbyomlandet som altså bidrar til dette. Kanskje er det naturlig at de som flytter over kort avstand og innenfor et pendlingsområde, for eksempel over til en nabokommune, har mer informasjon om den jobben de flytter til, enn de som flytter langt. På den annen side har de som flytter langt i større grad jobbskifte som motiv, og tilbakeflytterne faktisk i enda sterkere grad enn regionflytterne. Tilbakeflyttere som skifter jobb, legger svært mye større vekt på jobben de forlater enn jobben de flytter til. Her kan vi ha et element av eterrasjonalisering, forbundet med at tilbakeflyttingen i seg selv var sterkt ønsket.

Siste nyanse knyttet til internflytting gjelder de som **bringer jobb** med seg ved flytting. Til tross for at det ser ut til at situasjonene før eller etter flytting i sum ikke betyr noe for de som tar med seg

jobben ved flytting, konsentreres det en kraftig forskjell for internflyttere som gruppe: Flyttingen er sterkt forbundet med arbeidssituasjonen før flytting. For tilbakeflyttere og regionflyttere er det ikke noe utslag av denne type.

Igien må vi se på det tilsvarende fenomenet for storbyomlandet for å forstå grunnen (tabell 5.4). Vi skjønner at det er de mange internflytterne i storbyomlandet som vil ut av den situasjon de er i. Ved å flytte til en nabokommune eller kommune som ligger nærmere arbeidsplassen, løses dette problemet for mange: De får en lettere pendlingssituasjon.

For internflyttere i storbyomlandet og i en del andre sentrumsnære strøk vil en del slike arbeidsbegrunnelser knyttet til pendling være kombinert med stedsmotiver knyttet til reiseavstand. En del av motivkombinasjonene med arbeid og sted er karriereorienterte, og faller klart inn i den ene av de to sosiale motgruppene i tolkningsskjemaet vi presenterte innledningsvis. Folk som flytter for å bytte jobb er sterkt representert i denne gruppen. Overraskende er det imidlertid ikke.

5.2 Boligmotiver

Vi begynner med å minne om at undersøkelsen kun omfatter flytting over kommunegrense. Det er mye boligmotivert flytting innefor samme kommune. Flytting over korte avstander er ofte boligmotivert. Men selv uten de kommuneinterne flyttingene reflekteres dette poenget tydelig i kapittelet.

5.2.1 Boligmotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype

Boligmotivene hopes kraftig sammen i **storbyomlandene**. Mens 25 prosent av alle motiver på landsnivå er knyttet til bolig, gjelder det så mange som 39 prosent i storbyomlandene og hele 52 prosent for internflyttere i storbyomlandene (tabell 5.6). For de tre øvrige regiontypene er det bare små forskjeller i sum.

Innenfor arbeidsmarkedsregioner hvor det er lett å pendle, blir boligvalg i stor grad flyttmotiv. Det ligger en mekanisme under: Arbeid og bolig er basisgoder som i stor grad fungerer som nødvendige betingelser for at andre begrunnelser brukes (jf.

tolkingsskjemaet). Den samme mekanismen som er førende for at valg av arbeid i stor grad fungerer som hovedmotiv for flytting **mellom** arbeidsmarkedsregioner, legger tilsvarende føringer for at valg av bolig blir hovedmotiv **innenfor** arbeidsmarkedsregionene. Når første nødvendige betingelse er sikret, trer den neste inn. Når begge er sikret og basisbehovene dekket, trer de andre motivene sterkere fram.

Tabell 5.6 *Boligmotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byreg	Periferi-regioner
I alt	25	17	39	19	17
Tilbakeflyttere	18	18	26	15	15
Internflyttere	33	-	52	26	15
Regionflyttere	25	16	40	19	20

I storbyomlandet er kommunikasjons- og pendlingsmulighetene størst, samtidig som det er mye flytting der fordi det er store befolkningskonsentrasjoner. Dette er grunnen til at vi finner de sterkeste utslagene av boligmotivasjoner der.

Internflyttingen i storbyomlandet er altså aller mest boligmotivert (52 prosent av alle motiver). Her befinner man seg i store arbeidsmarkedsregioner, og flytting handler om å finne en annen type bolig, større, mindre, bedre, mer egnet, eller en man synes har bedre beliggenhet. Også internflytterne i de små og mellomstore byregionene har flere boligmotiver enn de andre som flytter til denne type områder. For internflytterne i periferien gjelder ikke dette. Betydningen av pendling er der ikke lenger utslagsgivende.

Regionflyttere som kommer utenfra begrunner flyttingen hyppigere med boligmotiv enn de som flytter tilbake til sine oppvekstkommuner. Også for regionflytterne er det de som velger å flytte til storbyomlandene som trekker boligmotivene opp (40 prosent). I storbyene har bolig imidlertid svakest motiverende betydning for regionflytterne (16 prosent). For de som kommer til storbyene vil boligspørsmålet i større grad fungere som ramme for arbeid eller andre interesser, og i mindre grad være motivet for flyttingen.

Tilbakeflytterne har i større grad andre motiver enn bolig for å flytte hjem. Nivået er nesten som på landsbasis (26 prosent). Når de har funnet grunn til å flytte hjem igjen, er boligen i større grad en rammebetingelse som må oppfylles for disse. Likevel: Den regionale variasjonen for tilbakeflytterne har samme tendens som for de andre flyttetypene, bare svakere. Vi kan også merke oss at i motsetning til regionflytterne er det generelt flere boligmotiver for tilbakeflytterne i storbyene enn i småbyer og periferi. Dette kan tyde på at en del tilbakeflyttere i større grad har en bolig de vil tilbake til i storbyene enn utenfor storbystrøkene.

Periferiregionene skiller seg ut ved at det er regionflytterne, og ikke internflytterne, som i størst grad begrunner tilflytting med bolig. Både for tilbakeflyttere og internflyttere, som begge kun har 15 prosent boligmotiver (mot 25 på landsnivå), betrakter antakelig bolig som nødvendig betingelse for flyttingene. Regionflytterne som har mindre forhåndskjennskap til regionen de vil til, må antakelig i noe større grad lete opp en bolig, noe som styrker oppmerksomheten mot boligvalgene. Vi tror imidlertid ikke det noe høyere tallet (20 prosent) skyldes at flere flytter til periferien utelukkende på grunn av boligen de velger. Det kan imidlertid skyldes litt lavere tilgjengelighet til bolig i ønsket avstand fra tettsted eller arbeidssted. Kombinasjoner av motiver knyttet til bolig og sted tolker vi for øvrig som utslag av modernitet i tolkingsmodellen vår. Boligkomponenten trekker litt mer opp i retning av "bolyst" for regionflytterne til periferien enn for flyttere med lokal bakgrunn i periferien.

5.2.2 Boligmotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn

De som begrunner at de er blitt boende med bolig, er jevnere fordelt regionalt enn de som begrunner flytting med skifte av bolig. Hovedmønsteret er at 17-19 prosent oppgir bolig som et motiv for å bli boende. I storbyomlandene er det i gjennomsnitt 20 prosent.

Det er to tallmessige unntak når vi går ned og ser på regiontype i kombinasjon med bo- og flyttebakgrunn (tabell 5.7): Internflyttere i storbyomlandene som er blitt boende mer enn sju år, setter kanskje litt større pris på boligen de har investert i (23 prosent boligmotiver). Dette er i tråd med at motivene for å flytte internt i storbyområdet også er svært boligorienterte. Motivasjonene blir til

dels hengende ved over tid. Også for de bofaste i storbyomlandene er det en tendens i samme retning (20 prosent).

Det andre unntaket er tilbakeflyttere til oppvekstkommuner i periferien som er blitt boende (21 prosent boligmotiver). Selv om boligen ikke var noe hovedmotiv for å flytte tilbake (jf tabell 5.6), ser det ut som om bolig over tid har fått økende betydning for å bli værende. Kanskje har det å gjøre med at boligen opprinnelig kan ha tilhørt familie eller slekt. De som kommer tilbake til boligeiendom av den type, blir i større grad værende enn andre tilbakeflyttere. Dette kan derfor også være utslag av en seleksjon: Folk med svakere forankring til bolig som flytter tilbake, kan ha lettere for å flytte ut på nytt(?)

Tabell 5.7 *Boligmotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byregioner	Periferiregioner
I alt	18	16	20	18	17
Bofaste	17	16	20	18	16
Tilbakeflyttere	18	16	18	18	21
Internflyttere	19	-	23	18	17
Regionflyttere	17	15	19	17	16

De færreste begrunnelsene for å bli boende knyttet til bolig finner vi for alle grupper i storbyene, for de bofaste i periferien, og for de som har flyttet mot strømmen til periferien og blitt boende (16 prosent). Dette er stort sett utslag av at disse gruppene i litt større grad i stedet begrunner ikke-flytting med arbeid. Dette er i tråd med at arbeid er en nødvendig betingelse også for å bo, og at boligmotivet for disse i litt mindre grad enn i storbyomland og små og mellomstore byregioner er blitt utløst som begrunnelse. Men forskjellene er små, og med mindre geografiske og historiske variasjoner enn for de andre motivene.

Som for arbeidsmotivene viser vi i fortsettelsen kun undermotiver for å flytte. Boligmotiver knyttet til å bli boende er ikke spesifisert i undersøkelsen. Slike motiver tolker vi rett og slett som et uttrykk for at man er så fornøyd med boligen sin, at man ikke vil forlate

den. Det kan også ha med økonomiske grunner å gjøre, ikke ulike de vi diskuterer i forbindelse med flyttemotivene i fortsettelsen.

5.2.3 Undermotiver for å flytte relatert til bolig

De som oppga bolig som flyttemotiv fikk først spørsmål om flyttingen hadde med forhold til selve boligen å gjøre, eller om det kun hadde med boligområdet eller strøket å gjøre, eller om forhold til begge deler var medvirkende. Nær halvparten (48 prosent) oppgir at det kun er forhold ved boligen, det kan være både den man flytter ut av eller den man flytter inn i, eller begge, som har ligget til grunn for flyttingen. Langt færre (12 prosent) oppgir at det kun er område eller strøk som er årsak. De øvrige (40 prosent) oppgir begge deler, altså både forhold ved boligen og ved området og strøket.

De som oppga at det kun var forhold ved boligen, fikk i tillegg et spørsmål om flyttingen av en eller annen grunn var **ufrivillig**. Det var drøye 9 prosent som svarte bekreftende på det. De fordeler seg nokså jevnt på typer av tilflyttingssted, men er noe overraskende litt sterkere representert blant de som har skiftet region enn blant de som har flyttet internt og blant de som har flyttet tilbake til oppvekstkommunen.

De som flytter til storbyene oppgir i størst grad at årsaken kun er knyttet til selve boligen. De som flytter til periferien er de som i størst grad oppgir at flyttingen er knyttet både til bolig og strøk. De som i størst grad bare oppgir strøk, flytter til små og mellomstore byregioner og storbyomland, altså til en region i et mellomsentralt område. Det er også i disse vi finner flest boligmotiver totalt (tabell 5.6).

Alle de tre typene av flytting bidrar til å forme dette mønsteret. Det eneste som avviker litt, er at internflytterne i litt større grad enn de andre vektlegger både boligen og strøket, på bekostning av å knytte flyttingen til forhold bare ved boligen alene. Dette er forståelig, tatt i betraktning av at internflyttinger ofte foregår innenfor de samme områder eller strøk.

Spørsmålene om boligmotiver knyttet til situasjonen før flytting ble foretatt slik at man kunne respondere på flere av årsakskomponentene. Med hensyn til situasjonen etter flytting fikk man spørsmål om å oppgi viktigste grunn. På den måten fikk man

da bare lov til å respondere bare på en faktor for resultatet av flyttingen. I tabell 5.8 (flyttetype) og 5.9 (regiontype) har vi for situasjonen før flytting fordelingen av alle motiver som det er blitt respondert på, for situasjonen etter flytting kun fordelingen av responsen på de viktigste motivene.

Siden spørsmålet om flyttingen ble gjort av økonomiske grunner ikke har å gjøre med en egenskap ved selve boligen, ble ikke dette gitt som svaralternativ for situasjonen før flytting. Ved kun å legge det til situasjonen etter flytting har vi kanskje mistet noen svar av typen ”måtte flytte fordi vi ikke hadde råd til å bli boende”. Siden svarkategorien ”Annet” er like store i de to fordelingene på landsnivå, tror vi likevel det meste også av denne type er fanget opp. Hvis noen motiver av denne type ikke er blitt fanget opp, tror vi det må gjelde tilbakeflyttere generelt i tillegg til folk som flytter i eller til en periferiregion. Blant disse er det nemlig flere som svarer ”Annet” ved situasjonen før flytting enn ved situasjonen etter flytting. På den annen side er det tilbakeflytterne som i størst grad sier at boligen de flytter fra er for liten. Denne begrunnelsen blir vel neppe brukt hvis man måtte flytte fordi man ikke hadde råd til å beholde boligen(?)

Boligstørrelse er det viktigste enkeltmotivet. Det er nesten ingen forskjeller i respons mellom flyttetyperne. Som viktigste grunn etter flytting utgjør størrelse 34 prosent for alle de tre flyttetyperne (tabell 5.8).

Det er imidlertid store regionale forskjeller (tabell 5.9). Størrelse teller klart minst ved flytting i eller til periferi. Selv om boliger i periferien kan være store, blir ikke størrelse nødvendigvis en del av motivet. Kanskje oppfattes det som mer selvfølgelig at man får en større bolig for prisen når man flytter til periferien. Ved flytting i eller til store byer og til små og mellomstore byregioner teller størrelsen like mye. Ved flytting i eller til omlandet til de store byene betyr ønske om større bolig ikke uventet aller mest. Spesielt betyr det mye for familier som har flyttet ut eller videre fra de store byene.

Flytting på grunn av **feil eller annen type bolig** gjelder i større grad for internflytterne enn for de andre. Det kan i tabell 5.8 tyde på at disse til en viss grad har oppgitt dette som viktigste grunn i stedet for å knytte det til økonomi. Fra de som intervjuet fikk vi

høre at noen kviet seg for å begrunne motivet med økonomiske hensyn.

Siden mye av internflyttingen foregår i storbyområdet, og motivene her i større grad enn i andre regioner er å skaffe seg en større bolig, vil det også ligge element av økonomisk investering bak denne type flytting. Men de som flytter i eller til storbylandet er imidlertid de som i minst grad oppgir økonomi som viktigste grunn. Hvis de som flytter over korte avstander kvier seg for å nevne økonomi, skjer det altså utenfor storbyområdene. I så fall kan det ha sammenheng med større oversiktighet lokalt.

Ønsket om å eie bolig oppgis hyppigere av de som flytter til en annen region enn de øvrige. Det gjelder både når det oppgis som delmotiv og viktigste motiv. Dette er det motivet som folk som flytter til byer, både til de større og mindre, i størst grad oppgir som delmotiv. Som viktigste motiv framstår ønsket om å eie derimot med en klar desentral profil. Responsen spenner fra 18 prosent for de som flytter til storby, til 29 prosent for de som flytter til en periferiregion. Hvorfor dette motivet står såpass svakt for flytting i eller til et storbyomland, både som delmotiv og viktigste motiv, er ikke lett å tolke. Det kan skyldes at størrelsen på boligen vektlegges på bekostning av eller i stedet for hensynet til å ville eie. Når hovedmotivet er ønske om større bolig, kan det være underforstått at man også vil eie den. Hvis man eide en (mindre) bolig før flytting, kan det bidra til å forsterke en slik effekt.

De økonomiske grunnene vever seg antakelig som antydning en del inn blant de andre delmotivene. Vi har nevnt muligheten av at noen internflyttere skyver økonomiske grunner inn i motivet for ønske om annen type bolig. På samme måte later det også til at noen av de som flytter til en by redefinerer et økonomisk delmotiv før flytting til at de ville skaffe seg en bolig de ville eie etter flytting. Når viktigste grunn oppgis etter flytting, anføres nemlig økonomi sterkere blant de som flyttet både til større og mindre byer (tabell 5.9). Når tilbakeflytterne oppgir økonomi som grunn i større grad enn de andre flyttetyperne (tabell 5.8), tolker vi det som utslag av et annet fenomen, nemlig at de enten har hatt en bolig å flytte tilbake til i oppvekstkommunen, eller har hatt kontakter i familie eller slekt som har hjulpet til med å skaffe en bolig. I slike tilfelle oppgis gjerne både bolig og familie som motiv for flyttingen

Tabell 5.8 *Boligmotiver for de ulike typene av flytting knyttet til situasjonen før og etter flyttingen. Prosent av alle boligmotiver for hver gruppe.*

Tilknyttet situasjonen før flytting	Alle flyttere	Tilbakeflyttere	Internflyttere	Regionflyttere
Alle boligmotiv	100	100	100	100
For liten bolig	35	39	37	34
For stor bolig	9	8	9	9
Feil type bolig	14	13	16	13
Vil eie bolig	28	25	26	30
Annet	14	15	12	14

Tilknyttet situasjonen etter flytting	Alle flyttere	Tilbakeflyttere	Internflyttere	Regionflyttere
Viktigste boligmotiv	100	100	100	100
Ønsket annen størrelse	34	34	34	34
Ønsket annen type bolig	18	17	28	16
Ønsket å eie bolig	21	20	18	23
Av økonomiske grunner	13	18	6	13
Annet	14	11	14	14

Hver sjuende person av de som har sagt at de har et boligmotiv, har ikke spesifisert hva motivet består i, se kategorien **”annet”**. De som flytter til en periferiregion er de som i minst grad oppgir spesifikke grunner. Når det i så stor grad ikke har passet å oppgi boligstørrelse som eget motiv for å flytte til periferien, kan årsaksbildet være mer komplisert og vanskeligere å konkretisere. Spesielle forhold knyttet til sted, eiendom, familie og økonomi i kombinasjon kan som før antydnet ligge under.

Tabell 5.9 *Boligmotiver ved tilflytting til ulike typer regioner knyttet til situasjonen før og etter flyttingen. Prosent av alle boligmotiver for hver gruppe.*

Tilknyttet situasjonen før flytting	Alle flyttere	Stor-byene	Stor-byom-land	Små/mellst.-byreg	Peri-feri-reg
ALLE boligmotiv	100	100	100	100	100
For liten bolig	35	34	39	35	18
For stor bolig	9	9	7	11	13
Feil type bolig	14	9	18	9	13
Vil eie bolig	28	34	23	33	28
Annet	14	14	13	12	28

Tilknyttet situasjonen etter flytting	Alle flyttere	Stor-byene	Stor-byom-land	Små/mellst.-byreg	Peri-feri-reg
ALLE viktigste boligmotiv	100	100	100	100	100
Ønsket størrelse på bolig	34	37	37	28	23
Ønsket annen type bolig	18	17	18	21	15
Ønsket å eie bolig	21	18	20	24	29
Av økonomiske grunner	13	17	11	13	15
Annet	14	11	14	14	18

5.2.4 Undermotiver for å flytte knyttet til boligens nærmiljø

Både de som har oppgitt bolig som flyttemotiv og de som har oppgitt sted og miljø som flyttemotiv har fått spørsmål om betydningen av fysisk og sosialt nærmiljø. De som har oppgitt bolig som motiv, begrunner flyttingen i større grad med fysisk enn med sosialt nærmiljø. For de som har oppgitt sted og miljø som flyttemotiv er det omtrent like mange som oppgir fysisk som sosialt miljø. De siste kommer vi mer tilbake til i neste avsnitt.

Vi vil likevel foregripe litt, ved å gi noen kommentarer til forskjellene i nærmiljørespons mellom de som oppgir boligmotiver og de som oppgir sted og miljømotiver (tabell 5.10). Flyttemotiver knyttet til bolig er sterkere geografisk avgrenset enn flyttemotivene

knyttet til sted og miljø. Slik sett er det naturlig at de bolig-motiverte flytterne er mest orientert mot de fysiske sidene ved nærmiljøet. Det sosiale nærmiljøet er i større grad knyttet til forhold utenfor boligen og dens aller nærmeste omgivelser, altså i større grad til stedet. Likevel er ikke bildet som tabellen viser helt entydig.

Tabell 5.10 *Nærmiljørespons for de som har oppgitt bolig og sted/ miljø som flyttemotiv. Responsandeler for fysisk og sosialt nærmiljø, knyttet til situasjonene før og etter flytting.*

	Boligmotiver		Sted- og miljømotiver	
	Fysisk nærmiljø	Sosialt nærmiljø	Fysisk nærmiljø	Sosialt nærmiljø
Misnøye før flytting	40	24	32	33
Bedring etter flytting	51	41	56	53

De forskjellene det er lettest å tolke er situasjonen i utgangspunktet, altså før flytting. Her er forskjellene i respons på fysisk og sosialt nærmiljø klare. I alle fire tilfelle oppnås det en forbedring av situasjonen gjennom flytting, og sterkere for dem som har oppgitt sted og miljø enn bolig som hovedmotiv. Forbedringen med hensyn til sosialt miljø er omtrent den samme for begge gruppene, og med litt mer forsterket respons for de med sted og miljø som hovedmotiv. Dette er som ventet. Men forbedringene med hensyn til det fysiske nærmiljøet for de som kun har oppgitt bolig som motiv er ikke like lett å tolke.

Den svakere økningen i respons for de boligmotiverte, fra 40 til 51 prosent, mot økningen fra 32 til 56 prosent for de steds- og miljømotiverte, kan ikke være tilfeldig. Hva kan det skyldes? En teori kan være at de som oppgir bolig som hovedmotiv er mer kritiske enn de som oppgir sted og miljø, når de verdsetter de fysiske kvalitetene i bomiljøet. Det at de er så mye mer misfornøyde før flytting, kan også gi støtte til dette.

De som i større grad er opptatt av mer generelle steds-kvaliteter enn av rene boligkvaliteter har et større område å søke kvaliteter i. Dette støttes av at det er internflyttere med sted og miljø som hovedmotiv som i størst grad står for den økte responsen på fysisk

nærmiljø fra situasjonen før til situasjonen etter flytting. Det er naturlig at de som kjenner sin egen region godt finner det de leter etter av fysiske kvaliteter når de flytter. En tilsvarende effekt finner vi ikke for internflyttere med bolig som hovedmotiv. De har også svakere forbedring av respons på sosialt nærmiljø enn andre.

Tilbakeflyttere, uavhengig av hovedmotiv, har klart mye sterkere responsforbedring på sosialt nærmiljø enn de andre. Det er naturlig, de har kommet hjem og er en del av det sosiale miljøet. Responsforbedringen på fysisk nærmiljø er mer på linje med de andres, både for de med bolig og de med sted og miljø som hovedmotiv.

Til slutt litt om responsforbedringenes regionale profiler for de fire gruppene i tabellen over. Klarest mønster finner vi for **det sosiale nærmiljøet**. For personer med begge hovedmotiv er det større forbedring i responsen utenfor enn i storbyregionene, altså en desentral vridning i mønstrene. Utslaget er størst for dem med sted og miljø som hovedmotiv. Spesielt har stedsmotivert flytting i eller til små og mellomstore byregioner gitt en sterk forbedring.

De som flytter til storbyer er minst fornøyd med det sosiale nærmiljøet i utgangspunktet. Det gjelder begge hovedmotiv, men sterkest de som oppgir sted og miljø. Dette kommer vi tilbake til når vi i neste kapittel ser mer på steds- og miljømotivene. Der kommenterer vi hvordan et sentralisert profil før flytting blir svekket av responsforbedringen etter flytting.

De regionale vridningene i responsforbedringen for **det fysiske nærmiljøet** er forskjellig for flyttere med bolig og flyttere med sted og miljø som hovedmotiv. For de med bolig som hovedmotiv er vridningene sterkt sentraliserende. Det er spesielt de som flytter til storbyene med bolig som hovedmotiv som i større grad løfter fram positive trekk ved det fysiske nærmiljøet etter flytting. Dette er ikke så framtrедende blant dem med sted og miljø som hovedmotiv. Responsforbedringen på fysisk nærmiljø etter flytting er sterkest for de som flyttet til storbyer og for de som flytter til periferi, altså i hver sin ende av sentralitetsaksen.

De som flytter til storbyomland og små og mellomstore byregioner sier i mindre grad at de har fått bedret det fysiske nærmiljøet. I storbyomlandet er responsen på fysisk nærmiljø imidlertid høy både før og etter flytting, uansett hovedmotiv. For de som har

bolig som hovedmotiv er det ingen forbedring å spore i responsen til fysisk nærmiljø, verken for flytting til små og mellomstore byregioner eller til periferi.

I analysene av flyttemotivundersøkelsen har vi på ulike punkter lett etter hva som kan kjennetegne urbanistene. Vi lette blant steds- og miljømotivene i flyttestrømmene mot storby, men fant ikke noe som peket seg ut. Her blant boligmotivene finner vi imidlertid noe: Den som har bolig som hovedmotiv og som har flyttet til en storby, vektlegger kvaliteter ved det fysiske nærmiljøet mye sterkere enn de gjorde på fraflyttingsstedet.

Kan det være kjennetegnet på en urbanist: en som har flyttet til storby og som mener at det fysiske nærmiljøet er blitt bedre? Siden disse kun har bolig (og ikke sted) som hovedmotiv, kan de ha fått utløst urbanisten i seg først etter flytting til storby? Vi har et inntrykk av at når urbanitet i seg selv i så liten grad blir brukt som flyttemotiv, kan det ha å gjøre med noe som er underforstått. Kanskje de mest urbane personene er så urbane at de ikke vet om det selv? Med dette spørsmålet stilt passer det å gå dypere inn på motivene knyttet til sted og miljø i neste kapittel.

5.3 Steds- og miljømotiver

5.3.1 Steds- og miljømotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype

Det går et hovedskille mellom storbyene og andre typer regioner med hensyn til å begrunne innflytting med faktorer knyttet til sted og miljø. Innflytting til storbyomland, små og mellomstore byregioner og periferiregioner begrunnes i større grad med steds- og miljøfaktorer enn innflytting til storbyer. Dette er for oss litt overraskende. Vi hadde ventet å finne utslag av urban tilhørighet blant begrunnelsene her. Hva kan grunnen være til at det er færre steds- og miljømotiver i strømmene inn til de store byene enn i de øvrige strømmene? Kan det være at mange som flytter til storbyer tar sin urbane holdning som en selvfølge? For innflytting til de andre regiontypene er det ingen store forskjeller i flyttestrømmene.

Tabell 5.11 *Steds- og miljømotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mellomstore byregioner	Periferi region
I alt	21	15	23	22	21
Tilbakeflyttere	25	20	29	29	17
Internflyttere	20	-	26	17	21
Regionflyttere	19	14	21	21	24

Bak hovedmønsteret skjuler det seg imidlertid mange nyanser (tabell 5.11). Begrunnelsene knyttet til sted og miljø har nemlig svært ulike regionale profiler for de ulike typene av flytting. Faktisk er det ingen av de tre regionale profilene etter flyttetype som reflekterer den regionale fordelingen som vi ser i sum.

Tilbakeflyttere er ikke uventet de som legger mest vekt på egenskaper knyttet til sted og miljø. Totalt hvert fjerde tilbakeflyttingsmotiv er av denne type. Sterkest gjelder det tilbakeflyttere til kommuner i storbyomland og til kommuner i små og mellomstore byregioner, altså til kommuner som befinner seg på de midtre delene av sentralitetsskalaen. Litt overraskende er det at tilbakeflyttere til storbyer legger mer vekt på sted og miljø enn tilbakeflyttere til periferikommuner, selv om begge er mye svakere vektlagt enn for storbyomland og små og mellomstore byregioner. Det kan umiddelbart også virke overraskende at tilbakeflyttere til periferikommunene legger mindre vekt på sted og miljø enn de som flytter internt i periferien. De som kommer til periferien utenfra legger imidlertid aller mest vekt på steds- og miljøfaktorer når de skal begrunne hvorfor de valgte periferi. Det ligger nok en høy grad av stedsbevissthet bak disse flyttingene. Dette er kanskje også grunnen til at de som flytter mellom regioner generelt, har en klarere desentralisert profil med hensyn til å begrunne flytting med sted og miljø enn tilbakeflyttere og internflyttere, som i større grad har bredere kjennskap til regionen sin.

Tilbakeflytterne til storbyene har klart sterkere tendens til å vektlegge sted og miljø enn de som kommer utenfra til storbyene. Kanskje slike tilbakeflyttere er sin urbanitet i større grad bevisst? Regionflytterne til storbyen er på sin side de som har klart færrest steds- og miljømotiver totalt. Samme tendens gjelder også for

flytting til storbyomlandet, tilbakeflytterne og internflytterne legger mer vekt på stedsfaktorer enn de som er vokst opp andre steder. Kjennskap til egenskapene både ved oppvekstkommunen og nabokommunene i storbyomlandene har antakelig betydning her.

For internflyttere i de små og mellomstore byregionene går tendensen i motsatt retning, de legger mye mindre vekt på sted og miljø enn de andre. Mens både tilbakeflyttere og regionflyttere utenfra har like høy respons på sted og miljø i storbyomland og i små og mellomstore byregioner (henholdsvis 29 og 21 prosent), er det en svært stor forskjell for internflytterne i de to områdetypene (26 og 17 prosent). Dette reflekterer et sosiokulturelt skille, som skriver seg fra at mens bolig og familie trekkes mye fram som motiver ved familieetablering i egen småbyregion, pekes det i langt større grad på steds kvaliteter for de som velger en annen kommune i sitt eget storbyomland. Hensyn til avstander og kommunikasjoner ligger i stor grad bak disse begrunnelsene.

5.3.2 Steds- og miljømotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn

Hensyn til sted og miljø brukes generelt sterkere som begrunnelse for å bli boende enn for å flytte (henholdsvis 31 og 21 prosent). Bomotivene har imidlertid en mer sentralisert profil enn flyttemotivene. Spesielt finner vi mange momenter knyttet til sted og miljø i storbyomlandene som taler for at man er blitt boende der. Færrest bomotiver knyttet til sted og miljø ser vi i periferien (tabell 5.12).

Det er omtrent ingen forskjeller mellom de ulike gruppene etter bo- og flyttebakgrunn **på landsbasis** i sum. Når man har bodd i en kommune i sju år, jevner det seg tydeligvis ut. Ser vi på de ulike regiontypene kommer det imidlertid flere nyanser fram.

Internflyttere som er blitt boende i **periferien** skiller seg ut ved å ha svært svak respons for å begrunne med sted og miljø. Faktisk har ikke disse noen flere steds- og miljømotiver i sine begrunnelser for å bli boende enn for de som har flyttet (21 prosent, altså lik det gjennomsnittlige som flyttemotiv). Bofaste og regionflyttere er de i periferien som har flest begrunnelser for å bli boende knyttet til sted og miljø.

Tabell 5.12 *Motiver knyttet til sted og miljø for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mellst. byregion	Periferi regio
I alt	31	31	35	30	27
Bofaste	32	34	33	31	28
Tilbakeflyttere	31	32	36	31	23
Internflyttere	29	-	35	29	21
Regionflyttere	31	29	36	29	29

For tilbakeflytterne til kommuner i **de små og mellomstore byregionene** er det også liten forskjell i tallet på begrunnelser for å bli boende og flytte (31 og 29 prosent, nær det gjennomsnittlige som bomotiv). I motsetning til i periferien betyr ikke bo- og flyttebakgrunn så mye for stedsbegrunnelsene for å ha blitt boende i de små og mellomstore byregionene. Tilbakeflytterne og internflytterne som er blitt boende, er de som i størst grad bidrar til sterkere respons på stedsmotiver i småbyregioner enn i periferi.

Størst forskjell mellom bo- og flyttemotiv finner vi for dem som er flyttet til storbyregionene, både i by og omland. Forskjellen er aller størst i storbyene (31 og 15 prosent i storbyene, 35 og 23 prosent i omlandet).

I **storbyomlandet** er det altså aller flest begrunnelser for å bli boende, knyttet til sted og miljø. Selv om det ikke er så stor forskjeller etter bo- og flyttebakgrunn er det en svak tendens til et annerledes mønster her enn i de andre regiontypene, ved at det er de bofaste i omlandskommunene som i svakest grad begrunner at de er blitt boende med steds kvalitet.

Bofaste i **storbyene** begrunner sin bofasthet like sterkt eller sterkere med sted og miljø enn de bofaste i omlandskommunene. Også storbyene har sitt eget mønster etter bo- og flyttebakgrunn, de bofaste har flest begrunnelser, tilbakeflytterne litt færre, og regionflytterne som er blitt boende i en storby færrest. Blant de siste er nivået det samme som i småbyregionene og periferi (29 prosent). Dette nivået gir antakelig uttrykk for hvor mye sted og miljø i det lange løp og nokså generelt betyr for store deler av

befolkningen. Det langt høyere tallet for storbyområdet (36 prosent) gir uttrykk for en opphopning av ytterligere bevissthet om steds kvalitet, knyttet til de stedene som folk på varig basis har valgt å bli boende.

Vi skal i det følgende gå ned på ulike elementene blant steds- og miljømotivene. Da får vi ytterligere innblikk og litt mer forklaring på en del av de regionale og flyttehistoriske trekkene som er blitt beskrevet ovenfor.

5.3.3 Undermotiver for å flytte og for å bli boende knyttet til sted og miljø

Sted og miljømotivene består i alt av 22 underspørsmål, organisert i fem temabolker. Disse skiller mellom begrunnelser knyttet til ”tilgjengelighet til varer, tjenester og andre goder”, ”avstander og kommunikasjoner”, ”fysisk nærmiljø”, ”sosialt nærmiljø” og ”identitet og stedstilhørighet”.

Teksten i rutene i tabell 5.13 angir de 22 temaene som underspørsmålene dekker. Rutene som er farget blått har sentraliserende profiler, rutene farget grønn har desentraliserende profiler. Med unntak av spørsmålet om bebyggelse/strøk har begrunnelser knyttet til tilgjengelighet og kommunikasjon sentraliserende virkning på bosettingsmønsteret, mens begrunnelser knyttet til nærmiljø og tilhørighet virker desentraliserende. Et slikt oppsummerende bilde skjuler naturligvis mange nyanser. Som vi senere skal se faller begrunnelsene knyttet til tilgang butikker og forretninger for eksempel mer i spann med momentene under sosialt nærmiljø enn med de andre momentene som har å gjøre med tilgang til varer og tjenester.

Dette oppsummerer bildet for bo- og flyttemotivene samlet. Siden det er langt flere bomotiv enn flyttemotiv knyttet til sted og miljø, veier bomotivene tyngst i bildet. Flyttemotivene og bomotivene har sammenfallende regional betydning for noen av momentene, men ikke alle: For nærmiljøtemaene har flyttemotivene en svak sentraliserende effekt mens bomotivene er svakt desentraliserende. Ellers er det sammenfallenhet i retning.

Tabell 5.13 *Steds- og miljømotiver. Oversikt over 22 undermotiver knyttet til sted og miljø i fem bolker. Blått felt indikerer sentraliserende profil, grønt desentraliserende profil.*

Tilgang på varer, tjenester, aktiviteter	God kommunikasjon og korte avstander	Fysiske forhold ved nærmiljøet	Sosiale forhold ved nærmiljøet	Stedstilhørighet og stedsidentitet
Butikker, forretninger	Rask reise til arbeid	Fornøyd med bebygg/strøk	Sosial kontroll	Eiendom i slekt / familie
Offentlige tjenester	Kort avstand venner/slekt	Barnevennlighet	God kontakt nabo / venner	Erfaringer, opplevelser
Kulturtilbud, kafeer	Gode kollektivtilbud	Frisk luft, sol, lys, utsikt	Lett å bli akseptert	Liker type sted og natur
Tilgang til friluftsliv	Vekt på nærhet til stor by	Lite støy, lav forurensing	Trafikksikkert, lite kriminalitet	Identitet sted, fylke/landsdel
Kunne dyrke særinteresser		Godt klima		

Sted og miljø: flyttemotiver

Vi starter med å se på flyttemotivene. Ved siden av å beskrive hovedmønstrene for de fem bolkene tar vi med underspørsmålene knyttet til stedstilhørighet og identitet. Dette er faktorer som er grunnleggende for manges vurderinger av flytting, samtidig som det er forhold det er vanskelig å kartlegge ved hjelp av andre datakilder.

Vi har spurt nokså inngående om dette, blant annet ved at vi har forskjellige spørsmål, avhengig av om motivet for flyttingen var knyttet til situasjonen før eller etter flytting. Manglet det tilhørighet eller fant man tilhørighet? Manglende tilhørighet kan være knyttet til ulike regionale nivå (nærmiljø, kommune/region eller fylke/landsdel). Oppnåelse av tilhørighet kan være knyttet til eiendom i slekt/familie, aktiviteter/opplevelser på stedet, preferanse for type sted, og følelsesmessig tilknytning. De siste fire undermotivene er også de det kan velges blant, når man oppgir stedstilhørighet som motiv for ikke å flytte (bli boende gjennom hele sjuårsperioden). Som for de andre hovedspørsmålene har vi på hvert punkt spurt om det var situasjonen før eller etter flytting, eller begge deler, som var avgjørende for svaret. Dermed kan vi også her tolke flyttemotivene som utslag av push og/eller pull.

Tabell 5.14 og 5.15 viser svarhyppigheter for hver av de fem motivbolkene og for underspørsmål tilknyttet stedstilhørighet og identitet. Svarhyppighetene er fordelt etter betydning av push og pull, og de som har oppgitt betydning av situasjonen både før og etter flytting er med i begge kategorier. Den første tabellen viser dette for ulik type flytting, den andre tabellen for innflytting til de ulike regiontypene.

Når det gjelder disse to tabellene bør vi først nevne et fenomen som vi ikke før har sett vært belyst: Mens det er flere personer som oppgir rendyrkede push- enn pull-begrunnelser blant alle som har respondert på noe tilknyttet sted og miljø, er det i sum færre push- enn pull-begrunnelser i svarmengden. Hva kan det skyldes?

Grunnen er at de som responderer på noe ved situasjonen etter flytting, oppgir betydning av flere momenter enn de som oppgir at det kun hadde med situasjonen før flytting å gjøre. Dette er forståelig, mens fraflytting på grunn av sted eller miljø ofte er knyttet til en konkret sak, oppnår man ved tilflytting å kunne finne forbedringer på flere områder samtidig. Når vi regner med alle, også de som har sagt at motivene var knyttet til situasjonen både før og etter flytting, finner vi 2,2 motiver bak hver pull-begrunnelse, mens det bare var 1,2 motiver bak hver push-begrunnelse. Av alle personene som oppga begrunnelser knyttet til sted og miljø, hadde 40 prosent utelukkende push-begrunnelser (de fleste bare en), 22 prosent utelukkende pull-begrunnelser (de fleste mer enn en), og 38 prosent begge deler (nødvendigvis mer enn en).

Den sterkere responsen på motiver knyttet til situasjonen etter enn før flytting gjelder i størst grad faktorene knyttet til nærmiljø og stedstilhørighet. Det er tydeligvis slike forhold som lettest kan vurderes sammen i et knippe. Også som fraflyttingsgrunn kommer disse temabolkene høyst. Momentene knyttet til tilgjengelighet til varer, tjenester, kulturtilbud og friluftsinnteresser, og momentene knyttet til avstander og kommunikasjoner har lavere respons både som fra- og tilflyttingsmotiver. Disse temaene har også mindre betydning (fått lavere respons) enn de øvrige begrunnelsene for å bli boende (ikke flytte). Regionalpolitisk er det kanskje litt lite motiverende å se at de forholdene som i størst grad kan påvirkes politisk vurderes som mindre betydelig for bo- og flyttemotivasjon enn de faktorene som har med identitet og individualitet å gjøre (?)

Tabell 5.14 *Andel med flyttemotiv knyttet til fem temaer og til tilhørighets-spørsmål, og til relasjon til situasjon før og etter flytting, etter flyttetype. Prosent av alle med motiv knyttet til sted og miljø.*

Tilknyttet situasjonen før flytting	Alle	Tilbake-flytter	Intern-flytter	Region flytter
Dårlig tilgang på varer/tjenester	14	8	10	17
Dårlige kommunikasjoner	18	18	14	19
Dårlig fysisk nærmiljø	32	25	37	35
Dårlig sosialt nærmiljø	33	36	22	33
Manglende stedstilhørighet	36	35	33	37
til nærmiljøet	20	18	18	21
til kommune/region	9	9	8	9
til fylke/landsdel	21	29	14	18

Tilknyttet situasjonen etter flytting	Alle	Tilbake-flyttere	Intern-flyttere	Region flytter
Bedre tilgang på varer/tjenester	26	16	25	31
Bedre kommunikasjoner	28	18	25	33
Bedre fysisk nærmiljø	56	49	57	59
Bedre sosialt nærmiljø	53	63	42	51
Sterkere stedstilhørighet	54	82	53	41
bolig/eiendom i slekta	13	24	11	8
aktiviteter/opplevelser	45	72	42	33
preferanse for stedstype	47	71	42	36
tilhørighet fylke/landsdel	44	74	42	30

La oss se på de ulike flyttegruppene:

Tilbakeflytterne er den gruppen flyttere som sterkest promoterer sosial og regional tilhørighet. Spesielt framstår stedstilhørighet som en svært sterk pullfaktor. Fire av fem tilbakeflyttere oppgir noe ved stedstilhørighet som medvirkende for at de flyttet tilbake. Både aktiviteter/opplevelser, preferanse for stedstype og følelsesmessig tilhørighet vektlegges sterkt.

Tilbakeflyttere legger mer vekt på det sosiale enn det fysiske ved nærmiljøet. Det gjelder også svakhetene ved det nærmiljøet de forlater. De er generelt mindre opptatt av tilgjengelighet til varer og tjenester enn andre, og mindre opptatt av kommunikasjoner på tilflyttingsstedet. Misnøye med kommunikasjonene på fraflyttingsstedet er imidlertid omtrent som for de andre flytterne. Vi tror det

har å gjøre med at infrastrukturene på oppvekststedet til dels blir tatt for gitt av en del tilbakeflyttere, fordi de har god kjennskap til kommunen de flytter til.

Internflyttere skiller seg tydelig fra tilbakeflyttere med hensyn til hva som vektlegges ved nærmiljøet. Mens internflyttere er langt mer opptatt av de fysiske forholdene, er tilbakeflytterne mer opptatt av det sosiale ved miljøet. Det gjelder både det nærmiljøet de forlater og det de flytter til. Også dette kan tolkes ut fra kjennskap til miljøforhold, også internflyttere har oppvekststed og barndomsmiljø i regionen. Vi tolker denne forskjell i begrunnelse mellom internflyttere og tilbakeflyttere slik at mens fysiske forhold har utbredelse på hele regionnivået, oppfattes det sosiale miljøet som tettere, med større nærhet til kommunen og kanskje boligen.

Regionflyttere legger mer vekt på tilgang/tilgjengelighet og på kommunikasjoner enn de øvrige. Mens lokalbefolkningen i større grad kjenner forholdene på tilflyttingsstedet, er dette viktigere å vurdere for de som kommer utenfra. Dårlig tilgang til goder på fraflyttingsstedet betyr også mer for de som kommer utenfra.

Tilbakeflyttere begrunner også fraflytting med lange avstander til arbeid og familie. For dem er det imidlertid avstandene og ikke kommunikasjonene som er ankepunktet. Tilbakeflytterne er faktisk de eneste som ikke legger større vekt på korte avstander og gode kommunikasjoner etter flytting enn de gjorde før de flyttet. Det er naturlig antakelig, røttene som trekker en tilbake har lite å gjøre med avstander og kommunikasjoner.

Forskjellene i pusheffekter mellom tilbakeflyttere, internflyttere og regionflyttere er mye mindre enn mellom gruppenes pulleffekter. Situasjonen man ønsker seg bort fra er antakelig mindre avhengig av oppvekstbakgrunn enn situasjonen man ønsker seg til. Vi kan kanskje tolke det som at begreper som stedsattraktivitet eller stedsidentitet neppe er personuavhengige, men heller at innholdet blir formet i samspill med menneskelig identitet knyttet til oppvekst og tidligere bo- og flytteeatferd. Tydeligst ser vi det når det gjelder tilhørighet: Det er omtrent ingen forskjell mellom tilbakeflyttere, internflyttere og regionflyttere når det gjelder å begrunne utflytting med manglende stedstilhørighet (i øvre del av tabell 4.14). Som grunn for å flytte inn slår det imidlertid sterkere ut enn noe annet (på tilsvarende linje i nedre del av tabellen). Vi ser imidlertid at for regionflytterne er forskjellen mellom push- og

pullbegrunnelsene liten, 41 og 37 prosent av sted- og miljømotivene. Det er helt plausibelt. Nivået på nær 40 prosent representerer etter vår tolkning ”grunnfjellet” for hvor mange som vektlegger stedstilknytning som generelt viktig av alle som er opptatt av sted og miljø, uten at de nødvendigvis knytter det til et spesielt sted.

En mulig regionalpolitisk implikasjon: Motivene knyttet til de fysiske nærmiljøforholdene som kan påvirkes politisk, som har med sosial og fysisk infrastruktur å gjøre, varierer sterkere blant pullfaktorene enn blant pushfaktorene. Tilflyttingsmotivene differensieres altså sterkere, og det er nokså naturlig. Både når det gjelder tilgang til varer, tjenester og kultur, og til gode kommunikasjoner er det langt flere innflyttingsbegrunnelser blant regionflytterne enn blant de som flytter tilbake eller internt i en region. En tolkning er da at disse faktorene faktisk betyr mer som rekrutteringsmekanismer for å få tilflyttere langveis fra enn for omlokaliseringer internt i en region.

Nå kan vi imidlertid se av tabell 5.15 at det er de som flytter til storby som i størst grad vektlegger disse momentene sterkere på tilflyttingsstedet. Det forhindrer imidlertid ikke at økt tilgang og tilgjengelighet til varer, tjenester og andre goder, eller til bedrete kommunikasjoner, kan gi tilsvarende effekt også i andre typer regioner. Forskjellene mellom storbyene og de øvrige for situasjonen etter flytting kan antakelig tolkes som et ”forbedringspotensial” i så måte.

Når vi videre nå kommenterer hvordan de samme steds- og miljømotivene varierer mellom de fire regiontypene, går vi mer tematisk til verks, og behandler tema og temagrupper fortløpende (tabell 5.15).

Flyttemotivene knyttet til **tilgjengelighet og kommunikasjoner** har sentraliserende virkning på to måter. Det ene er at de er sterkt dominerende i tilflyttingsstrømmene til storbyene, det andre er at de også er mer dominerende i strømmene til små og mellomstore byregioner enn til periferi og storbyomland. Disse motivene er generelt mest orientert mot byer, og inntrykket forsterkes av at forskjellen mellom vurderinger av god tilgjengelighet og gode kommunikasjoner på tilflyttingsstedet og de dårligere tilbudene på fraflyttingsstedet, er større for de som har flyttet til byer enn for de som har flyttet til storbyomland og periferi.

Tabell 5.15 *Andel med flyttemotiv knyttet til temaer og til tilhørighetsspørsmål, og til relasjon til situasjon før og etter flytting, etter type av tilflyttingsregion. Prosent av alle med motiv knyttet til sted og miljø.*

Tilknyttet situasjonen før flytting	Alle	Storbyene	Storbyomland	Små/mbyreg	Periferi
Dårlig tilgang på varer/tjenester	14	19	12	12	11
Dårlige kommunikasjoner	18	23	14	21	11
Dårlig fysisk nærmiljø	32	19	47	31	22
Dårlig sosialt nærmiljø	33	45	33	27	22
Manglende stedstilhørighet	36	35	33	34	51
- til nærmiljøet	20	14	23	19	23
- til kommune/region	9	6	10	9	9
- til fylke/landsdel	21	23	14	23	30

Tilknyttet situasjonen etter flytting	Alle	Storbyene	Storbyoml.	Små/mbyreg	Periferi
Bedre tilgang på varer/tjenester	26	40	21	25	16
Bedre kommunikasjoner	28	38	25	29	13
Bedre fysisk nærmiljø	56	53	65	47	53
Bedre sosialt nærmiljø	53	61	48	56	45
Sterkere stedstilhørighet	54	55	40	64	69
- bolig/eiendom tilhørt slekt	13	7	6	16	36
- aktiviteter/opplevelser	45	47	34	53	56
- preferanse for stedstype	47	45	34	56	62
- tilhørighet til fylke/landsdel	44	47	28	52	64

Også flyttemotivene knyttet til **sosialt nærmiljø** har en sentraliserende profil. Som for tilgjengelighet og kommunikasjoner har også disse motivene sterkere dominans som tilflyttingsmotiv i mindre og større byer enn i storbyomland og periferi. Dette står i en viss motsetning til den regionale profilen for de tilsvarende motivene for ikke å flytte. Som bomotiv dominerer disse motivene litt sterkere utenfor enn i storbyregionene. Til forskjell fra flyttemotivene knyttet til tilgjengelighet og kommunikasjoner legges det imidlertid klart mer vekt på situasjonen etter flytting sett i forhold til situasjonen før flytting for de som flytter til regioner utenfor storbyer og omland. Dette kan tolkes som at betydning av sosialt nærmiljø for disse bærer i seg en kime som taler for at man

vil bli boende, noe som igjen fører til at bomotivene framstår som mer desentraliserende for de som ikke har blitt boende i løpet av sjuårsperioden.

For flyttemotivene knyttet til **fysisk nærmiljø** er bildet litt annerledes. Effekten av disse er utelukkende sentraliserende fordi disse motivene svært sterkt domineres av de som flytter til storbyomlandet. Det gjelder både motivene knyttet til fraflyttings- og tilflyttingssituasjon. For andre typer av områder er forskjellene mindre. Det er imidlertid de som flytter til storby og til periferi som i størst grad legger vekt på situasjonen etter flytting sett i forhold til det de var misfornøyd med før flytting. Som for de sosiale nærmiljømotivene tolker vi disse forskjellene ved det fysiske miljøet som en iboende kime til å bli boende, med et så vidt desentraliserende mønster som resultat for de som ikke har flyttet.

Flyttemotivene knyttet til **stedstilhørighet og identitet** er klart desentraliserende. De som flytter til periferien begrunner det med manglende stedsfølelse på fraflyttingsstedet i større grad enn de andre. Det har i størst grad å gjøre med manglende tilhørighet til fylke eller landsdel. De som flytter til storbyomlandet begrunner tilflyttingen i mindre grad med stedstilhørighet enn de som flytter til byer. Det er ikke internflytterne, men den delen av befolkningen som har kommet til storbyene og flyttet videre, som i stor grad mangler stedstilhørighet i storbyomlandet. Når de har blitt boende i mer enn sju år, er det fortsatt rester igjen i storbyomlandet av dette (svakere tilhørighet) å spore også i bomotivene.

Sted og miljø: motiver for å bli boende

Vi skal nå ta for oss undermotivene i alle de fem motivbolkene, og starter med å gi en oversikt over de **regionale** tilbøyelighetene til å begrunne at man siste sjuårsperiode ikke har flyttet (tabell 5.16). Tallet for hvert motiv og regiontype viser hvor mange (andel i prosent) av alle de som har oppgitt sted og miljø som begrunnelse for ikke å ha flyttet fra en kommune i den aktuelle regiontypen, som responderte på det aktuelle undermotivet. Ikke noe undermotiv i noen regiontype kan få høyere respons enn det bolken totalt har fått. Det er fordi man i undersøkelsen først måtte respondere på noe i bolken for å få underspørsmålene. Tallet for hver bolk i sum sier derfor hvor mange som har respondert på minst ett av undermotivene i bolken i den aktuelle typen av region.

Til høyre i tabellen vises en indikator for hvor sterkt sentraliserende eller desentraliserende hvert av undermotivene er. Vi bruker skalaen S1-S10 for de sentraliserende motivene og skalaen D1-D12 for de desentraliserende (S1 og D1 sterkest). Skalaene nyanserer altså introduksjonsbildet for bomotivene av de blå og grønne rutene i tabell 5.13.

De fire motivene under avstander og kommunikasjoner er alle blant de fem mest sentraliserende bomotivene. Tilgang til kultur og kafeer sniker seg i mellom og inn på en annenplass. Alle de andre undermotivene under tilgang og tilgjengelighet er sentraliserende, men svakere enn de som gjelder kommunikasjoner og avstander. Svakest av de sentraliserende undermotivene er det som er knyttet til å kunne dyrke spesielle interesser og det som gjelder opptatthet av utseende på bebyggelse/strøk under fysisk nærmiljø.

På den andre siden av skalaen er alle de fire identitets- og tilhørighetsmotivene de fire mest desentraliserende undermotivene. Deretter følger nærmiljømotiver i rekkefølgen vennekontakt, lite støy og forurensing, godt klima og trygghet/lite kriminalitet, og ønske om å bli akseptert. De tre undermotivene med svakest desentraliserende profil er redsel for sosial kontroll (aller svakest), ønske om lys, sol og utsikt, og barnevennlighet. De fleste av disse er nokså universelle. Det gjelder også det såkalte ”bygdedyret”, som er blitt brukt som uttrykk for negativ sosial kontroll i gjennomsluktige samfunn. Det opptrer etter dette å dømme i nesten samme grad over alt (D12).

Vi har registrert en viss overraskelse fra distriktshold over at tilgang til natur og friluftsliv i størst grad slår ut som et bomotiv for storbybefolkningen. En tolkning er, som vi har vært inne på før, når det gjelder andre goder: Jo mer natur det er, desto mer tas naturen og bruken av den for gitt. Jo mindre natur det er, desto mer blir den verdsatt. I tillegg kommer det faktum at folk med høy utdanning og folk med stillesittende arbeid (i mange tilfelle de samme), er de som bruker naturen mest i fritiden. Natur- og skogområdene i nærheten av de store byene i Norge er i bruk som fritidssyssele hele året. Selv beboere i indre bydeler har i de fleste

Tabell 5.16 *Begrunnelser for å bli boende. Respons i prosent blant alle som har oppgitt sted og miljø som bomotiv på landsbasis og i fire typer av regioner. Regionale profiler rangert.*

	Landet	Storbyer	Storby- omland	Små/m byreg	Periferi- regioner	RANG
Tilgang til varer/tjenester/aktiviteter	53	65	47	48	45	
-butikker og forretninger	34	44	30	31	25	S 6
-offentlige tjenester	38	45	36	36	35	S 8
-kulturtilbud og kafeer	30	46	22	26	20	S 2
-natur, friluftsliv	47	55	43	45	44	S 7
-dyrke spesielle interesser	34	38	30	34	34	S 10
Korte avstander, gode kommunikasjoner	54	67	53	50	37	
-kort reise til arbeid	36	47	30	34	25	S 4
-kort avstand til fam./venner	44	51	45	43	31	S 5
-godt kollektivtilbud	29	44	31	22	8	S 1
-nærhet til senter, større sted	25	34	23	23	11	S 3
Fysiske forhold ved strøk, nærmiljø eller bosted	62	62	60	62	64	
-fornøyd med strøk	47	49	49	47	42	S 9
-barnevennlighet	46	44	47	46	49	D 10
-bra med lys, sol, utsikt	51	49	49	51	53	D 11
-lite støy og forurensing	44	39	45	45	51	D 6
-godt klima	41	35	41	44	45	D 7
Forhold ved det sosiale nærmiljøet	70	71	64	72	71	
-slippe innsyn, sosial kontroll	29	27	28	31	31	D 12
-lett å finne venner, kontakt	58	54	55	62	66	D 5
-lett å bli akseptert	57	54	52	60	61	D 9
-trygghet, lite kriminalitet	65	62	61	68	70	D 8
Følelsesmessig stedstilhørighet og identitet	81	77	76	84	89	
-bolig/eiendom tilhørt slekten	23	13	23	26	40	D 1
-opplevelses skapt tilknytning	63	58	60	66	72	D 3
-preferanse for type sted	73	68	68	75	85	D 2
-sterk regional tilknytning	61	58	53	66	71	D 4

byene kort vei til naturen og kanskje også til kollektivtransport ut til den. I distriktene brukes naturen mer til jakt og fiske, og det skjer i visse perioder. Delvis kan dette oppfattes som arbeid og ikke fritidssysse, og delvis kan det være like mye forankret til eiendomsforvaltning som i fritidsinteresser.

Det er en observasjon fra tabell 5.16 som det kan være verdt å merke seg, knyttet til den svake desentraliseringen av de sosiale nærmiljømotivene: Folk i storbyområdet responderer på færre av de sosiale undermotivene enn andre. I de andre regionene er responsen i sum på samme nivå. For hvert undermotiv trer imidlertid bildet av desentralisering fram. Hva skyldes dette? Vi ser at for hvert av de fire undermotivene er responsen i storbyer og storbyomland tilnærmet den samme. Forskjellen i sum skyldes da at hvis folk i storbyområdet først responderer på overskriften ”sosialt nærmiljø”, responderer de på flere undermotiver enn folk i storbyene gjør. Der har imidlertid de som har respondert på overskriften i større grad kun respondert på ett av undermotivene. Sammenligner de små og mellomstore byregionene og periferien med storbyene på samme måte (hvor responsen på overskriftsnivå er like), ser vi en tilsvarende effekt: Jo mer desentral regionen er, desto flere undermotiver responderes det på. Dette kan tolkes som at jo mer gjennomsliktig et samfunn er, desto sterkere veves ulike sosiale fenomener sammen.

Vi har nå kommentert undermotivenes regionale nedslagsfelt, og går over til å se på hvordan personer med ulike **bo- og flyttebakgrunn** responderer. Tabell 5.17 viser hvilke motiver de fire ulike gruppene **sterkest** har respondert på. Ved å ta utgangspunkt i de fire gruppene sterkeste respons, og kommentere rangen for de øvrige, finner vi noen interessante mønstre. Vi kommenterer for gruppene fortløpende.

De som har vært **bofaste** i oppvekstkommune fra de var 15 år (de lysegrønne rutene) responderer aller sterkest på forhold som har å gjøre med sosialt nærmiljø, videre er det de som i størst grad ønsker god tilgang til butikker, til kollektivtilbud og til nærhet til større sted. Regionalt faller responsen fra de bofaste i to grupper. For alle fire undermotiv under sosialt nærmiljø, som vi ovenfor har vist har svakt desentrale profiler, og også for motivet tilgang til butikker, som har en svakt sentralisert profil, er det en felles og klar preferanseforskjell mellom de ulike bo- og flyttegruppene. De

bofaste responderer sterkest på disse i alle regioner, deretter følger regionflyttere som er blitt boende, så tilbakeflytterne som er blitt boende, og med klar lavest respons internflytterne som er blitt boende. Det siste virker naturlig, siden mange internflyttere har sine sosiale nettverk i nærheten, og ofte vil være kjent med butikktilbudene i andre kommuner i regionen. Det samme gjelder i mindre grad tilbakeflytterne, og i enda mindre grad regionflytterne som kom mer langveis fra. De siste har ved å bli boende utviklet nye nettverk i nærmiljøet. Tilbakeflyttere har som regel også sosiale nettverk nær seg, men tar de kanskje i litt større grad for gitt?

Tabell 5.17 *Steds- og miljømotiver. Oversikt over 22 undermotiver knyttet til sted og miljø relatert til flyttetyper. Lysegrønt – bofaste, mørkegrønt – tilbakeflyttere, blått - internflyttere, og rødt - regionflyttere.*

Tilgang på varer, tjenester, aktiviteter	God kommunikasjon og korte avstander	Fysiske forhold ved nærmiljøet	Sosiale forhold ved nærmiljøet	Stedstilhørighet og stedsidentitet
Butikker, forretninger	Rask reise til arbeid	Fornøyd med bebygg/strøk	Sosial kontroll	Eiendom i slekt/familie
Offentlige tjenester	Kort avstand venner/slekt	Barnevennlighet	God kontakt nabo /venner	Erfaringer, opplevelser
Kulturtilbud, kafeer	Gode kollektivtilbud	Frisk luft, sol, lys, utsikt	Lett å bli akseptert	Liker type sted og natur
Tilgang til friluftsliv	Vekt på nærhet til stor by	Lite støy, lav forurensing	Trafikksikkert, lite kriminalitet	Identitet sted, fylke/landsdel
Kunne dyrke særinteresser		Godt klima		

Vi synes følgende observasjon er interessant: Når tilgangen til butikker opptrer med samme mønster etter bo- og flyttebakgrunn som alle undermotivene knyttet til sosialt nærmiljø, tolker vi dette som at også daglighandel også kan være et sosialt nærmiljømotiv. Det er mulig at likhetstrekket oppstår fordi butikker er en sosial møteplass for naboer og venner. Men hvorfor er butikkmotivet så klart sentraliserende, når hvert av de sosiale nærmiljømotivene er desentraliserende? Kan det være en kjøpesentereffekt? Storbyfolk som handler på kjøpesentre betrakter ofte selve ærendet som en sosial utflukt i tillegg.

Dette leder over til de to siste motivene som de bofaste i sterkest grad responderer på, nemlig kollektivtilbud og nærhet til senter: Ønske om nærhet til senter er delvis overlappende med ønske om god tilgang til butikker. Bofaste i storbyene responderer aller sterkest på dette. Nærhet til senter rangeres av de andre etter bo- og flyttebakgrunn slik: Etter de bofaste kommer tilbakeflytterne, deretter internflytterne og til slutt de som opprinnelig kom lenger borte fra. Vi kan oppsummere dette med at jo mer lokalt forankret befolkningen som ikke har flyttet er, desto sterkere responderer de på nærhet til et bysenter. Responsen på gode kollektivtilbud rangeres litt annerledes. Etter de bofaste følger også her tilbakeflytterne, mens behovet for å reise kollektivt settes høyere for regionflyttere som er blitt boende enn for internflyttere som er blitt boende. De siste er mer vant til å bruke bil, i tråd med at de i større grad pendler i regionene de bor i.

For **tilbakeflyttere** som er blitt boende i oppvekstkommunen som de flyttet tilbake til mer enn sju år før (de mørkegrønne rutene) finner vi sterkest respons for mange av de mest desentrale undermotivene. Alle motivene som har med tilhørighet og identitet å gjøre har sterkest respons blant tilbakeflyttere. Det gjelder i alle regiontyper, og klarere jo mer desentral regionen er. For disse undermotivene er rangeringen for de andre bo- og flyttegruppene også klar, entydig og forståelig: Etter tilbakeflytterne responderer de bofaste sterkt på tilhørighetsmotivene, deretter internflytterne og til slutt regionflytterne som er blitt boende. Tilbakeflytterne har tatt bevisste valg for å flytte tilbake, det er antakelig derfor de har enda sterkere respons på tilhørighet enn de bofaste. For de andre avtar følelsen av stedsidentitet, jo lenger borte fra oppvekststedet man har flyttet. Noe annet ville også ha vært merkelig.

Tilbakeflyttere responderer i tillegg også sterkere enn andre på de nærmiljømotivene som klarest er knyttet til fysiske forhold, det vil si de kvalitetene som ligger aller nærmest boligen (lys, sol, lite støy, barnevennlighet). Interessant er det å se at rangeringen videre ikke går mellom lokalbefolkningsgrupper og de øvrige. Sterkest respons på slike fysiske momenter ellers finner vi for regionflytterne som er blitt boende. Med tanke på lokalpolitisk relevans ligger det her både en god en dårlig nyhet: Den gode nyheten er at vi her finner et svar på hva som skal til for at både innflyttere og tilbakeflyttere skal bli boende. Den dårlige er at dette er blant de forhold man ikke kan gjøre noe med. Da gjør det kanskje ikke så mye at det er

tilbakeflyttere i de sentrale strøkene som vektlegger disse fysiske nærmiljømomentene aller sterkest.

Responsen for de bofaste er for disse fysiske motivene litt høyere enn for internflytterne som er blitt boende. Verken fysiske eller sosiale nærmiljøforhold opptrer som viktige for internflytterne, de responder svakest på det meste av dette. De har antakelig oppmerksomheten rettet lenger ut enn til det helt nære, men som vi skal se, ikke så veldig langt ut.

Før vi ser mer på internflytterne merker vi oss at tilbakeflytterne også responderer sterkest på avstandsmotivene. De har sterkest vekt både på avstander til arbeid og på avstander til venner og familie. Som for de fysiske motivene gjelder dette sterkest i de sentrale strøk. Etter tilbakeflytterne er det internflyttere som i størst grad responderer på avstand, deretter de bofaste og til slutt regionflytterne mer langveis fra. De siste avfinner seg tydeligvis best med avstandene på de stedene de kommer. De bofaste er noe mindre opptatt av avstand enn internflytterne, som på sin side har nettverk og gjøremål spredd litt mer ut i regionene. Tilbakeflyttere er altså de som er aller mest kresne med hensyn til å ville godta avstander. Mange har kanskje vært vant til noe annet en stund, siden det store flertallet av tilbakeflyttere utenfor byene har bodd i en by.

Det er logisk at når **internflyttere** responderer relativt sterkt på avstand, så er de også opptatt av tilgjengeligheten til ulike typer goder (de blå rutene). Selv om de responderer svakest av gruppene på butikktilbud, har de sterkest respons av alle både på tilgang til offentlige tjenester, kulturtilbud og kafeer, muligheter for friluftsliv, og til dyrking av spesielle interesser. Denne type tilgjengelighet retter seg ut over det aller nærmeste nærmiljøet, men det er goder som man i stor grad har behov for å ha innenfor regionene. Tilgangen til butikker er kanskje et gode som i større grad befinner seg nærmere, og som vi har tolket inn som en del av det sosiale nærmiljøet. De mange internflytterne i storbyområdet responderer bare svakt på butikkmotivet, kanskje de bor så nær de store kjøpesentrene at de rett og slett tar dem for gitt?

Etter internflytterne er det de bofaste som responderer mest på tilgang og tilgjengelighet til de andre typene av goder. Deretter går det et skille. Mens tilbakeflytterne responderer sterkere på kafe- og kulturtilbud enn regionflytterne, er det omvendt for de tre andre

godene. At interesse for friluftsliv og hobbydyrking skulle gå i spann (det vil si i samme rekkefølge etter bo- og flyttebakgrunn) med behovet for offentlige tjenester, var vel ingen hypotese i utgangspunktet. Men de alle tre representerer allmenne behov, og i tråd med det har de alle også samlet seg i en gruppe på fire motiver med svak sentralisert profil i det regionale bildet (tabell 5.16, det fjerde undermotivet er sans for bebyggelse/strøk).

Det kan virke litt overraskende at tilbakeflyttere mer enn andre er opptatt av korte avstander, når de samtidig er minst opptatt av tilgjengelighet til goder i regionen. Forklaringen kan være at avstandene de er mest opptatt av, er svært konkret knyttet til arbeid og familie. Internflytternes vekt på avstand, som er litt svakere enn for tilbakeflytterne, er antakelig av mer generell art. De farter nok også mer rundt.

Responser på steds- og miljømotivene for **regionflytterne**, altså de som er kommet utenfra eller langveis fra og blitt boende i mer enn sju år, er naturlig nok jevnere fordelt. I forhold til de andre gruppene er det mindre tendens til at visse temaer og interesser på generell basis blir spisset. Siden de i mindre grad har tilhørighet, kjennskap og slektskap til regionen de er kommet til på forhånd, har de kanskje hatt færre stedspreferanser i utgangspunktet. Det er dermed ikke unaturlig at de to undermotivene som de faktisk responderer sterkest på, er de som er mest generelle av dem alle, nemlig bebyggelse/strøk og klima. De andre undermotivene under fysisk nærmiljø er tettere koblet til boligplasseringen, og dermed mindre generelle enn det som har å gjøre med klima og strøk.

Klima og strøk er også innbyrdes to svært forskjellige momenter. Det er derfor ikke så overraskende at rekkefølgen videre for disse er ulike. Hvis vi ser bort fra regionflytternes topp-plasseringer, er rekkefølgen videre for de andre gruppene som følger. For bebyggelse/strøk ser vi et mønster som mest er å sammenligne med motivene for nærhet til bysenter og til gode kollektivtilbud, altså to av de mest sentraliserende motivene. Denne slektskapen disse motivene i mellom bidrar til at bebyggelse/strøk også har en sentraliserende effekt, bare svakere enn de to nevnte. Egentlig er det nesten bare den svake responsen på bebyggelse og strøk i periferiregionene som skaper sentraliseringseffekten (tabell 5.16). Type bebyggelse/strøk kan muligens spille rolle som et lett urbant

bakteppe for de som er opptatt av nærhet til sentrum og gode kollektivtilbud(?)

Klima er moment som ofte er blitt trukket fram av mediene. De klarer ofte også å finne noen som påstår at de har flyttet på grunn av klimaet. I undersøkelsen i 2008 er det imidlertid ingen som har nevnt klima som flyttemotiv, og blant de fysiske nærmiljømotivene for å bli boende er det klima som har fått lavest respons (tabell 5.16). Kanskje har det å gjøre med at mange av de andre motivene er mer konkrete. Klima er også en faktor som på forhånd er kjent, og dermed ingenting å gjøre med. Det er imidlertid ikke underlig at de som har flyttet langt, er de som i størst grad trekker fram klima som motiv. Hvis vi som for bebyggelse/strøk ser bort fra regionflytternes topp-plassering, finner vi et mønster for de andre etter bo- og flyttebakgrunn som er å sammenligne med mønsteret for de fire tilgjengelighetsmotivene, hvor rekkefølgen etter respons er internflyttere, bofaste og tilbakeflyttere. Det er antakelig naturlig at tilbakeflytterne er de som i størst grad har andre årsaker enn klimaet for å flytte hjem.

Avsluttende kommentarer

Det er grunn til å tro at spørsmålene om påvirkning av steds- og miljøfaktorer før og etter flytting, og for de som har blitt boende, også fanger opp folks ønske om at deres handlinger har ført til positive endringer. Denne type spørsmål tematiserer behovet for å tolke en eventuell tendens til eterrasjonalisering, både med hensyn til å huske misnøye med situasjonen før flytting og hvor fornøyd man ble etter flytting. Vi har likevel valgt å ta respondentenes svar som uttrykk for deres vurderinger uten å tolke noe på denne måten. Vi minner likevel om at både holdninger, vurderinger og begrunnelser er sosiale konstruksjoner som er i endring, langs mange dimensjoner!

I innledningen tok vi opp spørsmålet om hvordan begrunnelsene for å flytte og bli boende kan brukes politisk, sett i forhold til den samfunnsmessige konteksten de inngår i. Blant annet argumenterte vi for at arbeidsplasser er viktig uansett, uavhengig av om arbeid brukes som bo- og flyttebegrunnelser eller ikke. Innenfor arbeidsmarkedsområder kan man argumentere tilsvarende for at det er viktig med god tilgang på boliger. Om det er få eller mange begrunnelser knyttet til nødvendighetsgoder påvirker ikke i samme grad behovet for politisk oppmerksomhet mot at godene finnes.

Med hensyn til sted og miljø forholder det seg litt annerledes. For noen av de fem temabolkene er de politiske implikasjonene imidlertid åpenbare, for andre er det like klart at de ikke er det. Fra byråkrater har vi fått spørsmål av typen: hvilken regionalpolitisk rolle spiller det at folk er interessert i sol, lys og utsikt?

Vi mener at det har vært viktig å kartlegge også slike ting. Et annet eksempel: Stedstilhørighet blir ofte nevnt som et svært viktig moment. Forskere får kritikk fra mange hold om at man vet for lite om effekten av identitet og tilhørighet, underforstått hadde vi bare visst! Likevel er også dette et eksempel på noe som regionalpolitisk er vanskelig å påvirke. Men det er riktig at det kan ha en helt grunnleggende betydning for hvordan folk tenker og handler. De fleste av spørsmålene både under denne bolken og en del av de som har med fysisk og sosialt nærmiljø, og kanskje også noe av det som har med avstander å gjøre, har karakter av å være kontekst eller rammer for hvordan man tenker og agerer. Det som i størst grad kan påvirkes politisk av de temaene som er presentert i dette kapittelet, er det som har å gjøre med tilgjengelighet og kommunikasjoner, og det som har å gjøre med trafikksikkerhet, barnevennlighet og skjerming mot kriminalitet.

5.4 Familiemotiver

5.4.1 Familiemotiver for å flytte etter regiontype og flyttetype

Flyttebegrunnelser knyttet til familie florerer sterkest utenfor storbyregionene, og aller mest flytting i eller til de små og mellomstore byregionene. På landsbasis utgjør familiemotivene 27 prosent av alle begrunnelser, i små og mellom store byregioner gjelder det 32 prosent (tabell 5.24). Storbyomlandene, som er de områdene i landet hvor det vokser opp flest barn, har faktisk færrest motiver knyttet til familie. Dette skyldes at de mange internflytterne i storbyomland finner andre begrunnelser. Familien er for mange av disse en ramme.

Internflytterne er likevel i sum de som har flest familiemotiver, 30 prosent. Det er imidlertid internflytterne utenfor storbyregionene som begrunner flytting over til nabokommuner med familie. Hele 45 prosent av all internflytting i periferien begrunnes med familie,

det være seg både familieetablering og ulike grunner for å komme nærmere noen i familien. I de små og mellomstore byregionene gjelder det for 39 prosent av all internflytting. Til sammenligning er det kun 13 prosent av internflytterne i storbyomlandet som anfører et familiemotiv. Ved denne type flytting er familiene i større grad dannet før flytting, og flyttingene foregår over kortere avstander.

Tilbakeflytterne har også mange familiebegrunnelser, 29 prosent, altså omtrent det samme som for internflytterne, men med en mye jevnere regional spredning. Det går likevel et klart skille mellom storbyer og omland på den ene siden (25 prosent), og små og mellom store byregioner og periferi på den annen side (31-32 prosent). Tilbakeflytterne gir her en god indikasjon på hvor mye sterkere familiehensyn veier utenfor enn i storbyregionene i landet.

Kvinner bidrar positivt og menn negativt til å skape dette bildet. På landsbasis er det 31 prosent familiemotiver for kvinner og 23 prosent for menn. For tilbakeflyttere til kommuner i små og mellomstore byregioner gjelder 26 prosent for menn og hele 40 prosent for kvinner. Tilsvarende for kommuner i periferien: 27 prosent for menn, 38 prosent for kvinner, altså en litt mindre kjønnsforskjell. Det er nesten like mange familiemotiver for tilbakeflytterne til storby og omland også. Menn som flytter tilbake til storbyene og kommuner i omlandet bruker imidlertid i svært liten grad familie som flyttebegrunnelse (henholdsvis kun 15 og 13 prosent). For dem er det motiver knyttet til arbeid i byene og bolig i omlandet som går på bekostning av familiemotivene blant tilbakeflytterne.

Tabell 5.18 *Familiemotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.*

	Hele landet	Storbyene	Storby-omland	Små/mell. byregioner	Periferi-regioner
I alt	27	26	23	32	30
Tilbakeflyttere	29	25	25	32	31
Internflyttere	30	-	13	39	45
Regionflyttere	26	27	23	27	25

Regionflytterne har litt færre familiebegrunnelser enn de andre, 26 prosent, og med mindre forskjeller mellom regiontypene. Det er

en liten tendens til at flytting til byer, både til store og små, er litt mer familiemotivert enn flytting til storbyomland og til periferi.

Omfanget av familiemotiver fordeler seg i tre grupper, med svært få blant internflyttere i storbyomlandene, nær gjennomsnittet for regionflyttere generelt og for tilbakeflyttere til storbyene og til omlandene, og svært mange blant internflyttere og tilbakeflyttere til kommuner utenfor storbyområdene.

5.4.2 Familiemotiver for å bli boende etter regiontype og flyttebakgrunn

Det er klart færre familiebegrunnelser for å bli boende enn for å flytte (19 prosent for å bli boende, 27 prosent for å flytte). Familiemotivene for i det lange løp å bli boende varierer også mye mindre, både geografisk og etter flyttehistorisk bakgrunn, enn det flyttemotivene gjør.

I sum er det ikke så veldig store forskjeller verken etter bo- og flyttebakgrunn eller etter regiontype. For begge dimensjoner varierer familiemotivene for å bli boende mellom 18 og 21 prosent (tabell 5.25).

Når vi går inn og ser på variasjonene etter bo- og flyttebakgrunn i hver regiontype, oppdager vi litt større skillelinjer. De som har kommet til storbyene og er blitt boende (regionflytterne) er de som i minst grad begrunner at de fortsatt bor der med familie (15 prosent). Motsatt har de bofaste som har vokst opp og blitt boende i storbyomlandene flest familiebegrunnelser (23 prosent).

Tabell 5.19 *Familiemotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og bakgrunn. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo- og flyttebakgrunn.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byregioner	Periferiregioner
I alt	19	18	21	19	20
Bofaste	20	21	23	19	19
Tilbakeflyttere	21	22	21	21	18
Internflyttere	19	-	19	19	21
Regionflyttere	18	15	19	18	22

Kontrasten mellom storbyene og storbyomlandet i sum skyldes i all hovedsak forskjellen mellom disse to gruppene. Disse to gruppene (innflyttere i storbyene og bofaste i storbyomlandet) er svært forskjellige også på andre måter, blant annet når det gjelder forholdet mellom utdanning og inntekt. Analyser fra SSBs flyttehistoriemateriale viser at ved å gruppere befolkningen i alder 30-40 år etter tre nivåer for utdanning og inntekt (høy, middels, lav - med like mange i hver gruppe i begge fordelingene), med de samme geografiske og flyttehistoriske inndelingene som her, hopes det opp mange bofaste i storbyomlandet i kombinasjonen med høyeste inntekt og laveste utdanning, mens innflytterne i storbyene motsatt hopes med høyeste utdanning og laveste (og til dels midlere) inntekt. Ikke i noen andre grupper og regioner i landet finnes tilsvarende store kontraster. Et spørsmål kan i denne sammenheng være om det bak dette også ligger forskjeller i verdiorientering. Vi skal i kapittel 6 se at innenfor alle de tre dimensjonene vi har satt opp i skjemaet for tolkningshjelp (se kapittel 1), opptrer disse to gruppene med helt motsatte motivkombinasjoner.

De regionale profilene vi så flyttemotivene (tabell 5.24) finner vi ikke igjen når vi ser på bomotivene. **Internflyttere**, som utenfor storbyomlandet i stor grad begrunner flytting med familie, finner andre begrunnelser for å ha blitt boende over tid. Det er heller ikke store regionale forskjeller for internflytterne.

Det samme ser vi for **tilbakeflytterne**. Heller ikke tilbakeflyttere som er blitt boende begrunner det sterkere med familie utenfor storbyområdene, snarere tvert i mot. Det er faktisk tilbakeflyttere i storbyene som i størst grad begrunner ikke-flytting med familie.

For **regionflytterne** som er blitt boende er det større regionale forskjeller enn for de andre. Her ser vi en klar desentralisert profil. Dette står i kontrast til hva vi så for flyttemotivene. Mens familie i størst grad ble brukt som flyttemotiv for de som flyttet til byer, er det de som er blitt boende i periferiregioner som i størst grad begrunner dette med familie.

De **bofaste** har imidlertid en svak sentralisert profil. Det er altså en regional forskjell her mellom folk som aldri har flyttet og folk som har flyttet og blitt boende på varig basis. Dette er ikke uten videre lett å forklare.

De familiene som er blitt boende etter en flytting er i stor grad familier som har vært etablert en stund og slått røtter på et nytt sted. Det er naturlig at de har andre begrunnelser for å bli boende enn de hadde da de flyttet. Ved flytting er familiemotivasjon i større grad knyttet til selve familieetableringen og til familie-medlemmer man ikke på forhånd bodde sammen med. For de bofaste er det vanskeligere å tolke hvor stor del familieidentitet utgjør av de røttene som har gjort at de ikke har flyttet. Den regionale profilen for de bofaste antyder kanskje at familie-situasjonen i større grad blir tatt for gitt eller er ramme utenfor enn i storbyregionene.

5.4.3 Undermotiver for å flytte og bli boende knyttet til familie

Motiver for å flytte

Også under familiebolken ble det spurt om motivet hadde med situasjonen før, etter eller begge deler å gjøre. Den største gruppen var de som svarte at det var situasjonen før flytting som var utslagsgivende, med 39 prosent. En tredjedel relaterte flyttebeslutningen til situasjonen både før og etter, mens den resterende fjerdedelen kun nevnte forhold ved situasjonen etter flytting. I tabell 5.20 og 5.21 inngår de som har svart "situasjonen både før og etter flytting" i både "før"- og "etter"-gruppene.

Familiemotiver kan både knyttes til forhold rundt selve husholdningen og til forhold som gjelder familie som ikke inngår i ens egen husholdning. For flytterne gjelder fem av underspørsmålene knyttet til situasjonen før flytting ens egen husholdning, mens årsaker knyttet til familie utenfor husholdet blir summarisk behandlet gjennom at man her kan svare "annet". Når det gjelder situasjonen etter flytting, samt spørsmål rettet til de som har vært boende i kommunen gjennom sjuårsperioden, er det motsatt. Disse er blitt spurt grundigere om motivene som ligger utenfor eget hushold.

Av tabell 5.20 ser vi at familiedannelse og husholdsoppløsning er de største husholdsrelaterte flyttemotivene, med hhv 26 og 22 prosent, samt dødsfall med 5 prosent. Mens motivene knyttet til familieetablering i stor grad gjelder region- og internflyttere, nevner tilbakeflyttere i større grad skilsmisse og dødsfall som utløsende

årsak ved situasjonen før flytting. Det er lite tilbakeflytting som begrunnes med familiedannelse. Slik flytting går i stor grad ut fra oppvekstkommunene.

Tabell 5.20 *Andel med flyttemotiv knyttet til undertema av familie, i relasjon til situasjon før og etter flytting, etter flyttetype. Prosent.*

Tilknyttet situasjonen før flytting	Alle	Tilbake	Intern	Region
Alle	100	100	100	100
Skilsmisse/husholdsoppløsning	22	25	22	22
Dødsfall	5	7	2	4
Familieforøkelse	12	15	15	10
Barna flyttet ut	3	1	0	4
Flyttet fra barndomshjemmet	3	2	3	4
Annet	55	50	58	56

Tilknyttet situasjonen etter flytting	Alle	Tilbake	Intern	Region
Alle	100	100	100	100
Dannet familie	26	12	28	32
Planla familieforøkelse	7	10	6	7
Ønsket bo nærmere barn	15	5	9	20
Ønsket bo nærmere foreldre	24	45	23	15
Ønsket bo nærmere annen familie	23	26	28	20
Ikke svart på noen av disse	5	2	6	6

Den største gruppen som begrunner flytting med situasjonen før de flyttet, er imidlertid ”annet”-gruppen, som vi ikke vet så mye om. Vi ser imidlertid to mulige forklaringer på hvorfor så mange har gitt dette svaret. For det første er det ikke gitt noen underspørsmål knyttet til husholdseksterne forhold. Det betyr at de som flyttet fordi man syntes det før flytting var for langt til familie/foreldre, har ikke hatt annet å svare. Når vi ser på slike husholdningseksterne motiv etter flytting, hvor det er spurt detaljert om husholdseksterne forhold, kan vi skjønne at dette er en rimelig hypotese (62 prosent begrunner det med at de ville bo nærmere barn, foreldre eller andre i familien).

Den andre årsaken til at en del begrunner situasjonen før flytting med ”annet”, kan være at man bare ”flytter med på lasset” i husholdningen. For eksempel vil en hjemmeverende kunne oppgi familie som årsak til en flytting, hvis ektefellen hadde mistet jobben og hadde måttet flytte for å finne ny jobb. Ingen av våre motivkategorier før flytting fanger opp det.

Tabell 5.21 *Andel med flyttemotiv knyttet til undertema av familie, i relasjon til situasjon før og etter flytting, etter type tilflyttingsregion. Prosent.*

Tilknyttet situasjonen før flytting	Alle	Stor- byene	Storby- omland	Små/m byreg	Peri- feri
Alle	100	100	100	100	100
Skilsmisse/husholdsoppløsning	22	27	17	24	23
Dødsfall	5	3	5	4	7
Familieforøkelse	12	10	16	12	6
Barna flyttet ut	3	3	2	4	2
Flyttet fra barndomshjemmet	3	5	3	3	0
Annet	55	52	57	53	62

Tilknyttet situasjonen etter flytting	Alle	Stor- byene	Storby- oml.	Små/m byreg	Peri- feri
Alle	100	100	100	100	100
Dannet familie	26	32	24	27	17
Planla familieforøkelse	7	8	8	7	5
Ønsket bo nærmere barn	15	14	17	13	12
Ønsket bo nærmere foreldre	24	18	22	25	37
Ønsket bo nærmere annen familie	23	22	23	23	29
Ikke svart på noen av disse	5	6	6	5	0

Alle de tre familieeksterne begrunnelsene om å bo nærmere noen er sterke begrunnelser for situasjonen etter flytting. Som forventet ser vi et klart mønster etter flyttetype. For tilbakeflytterne er det særlig viktig å flytte nærmere foreldre, mens regionflyttere er de som i sterkest grad flytter for å komme nærmere sine barn. Underliggende tall viser at det ikke er behovet for å gi eller å få omsorg som slår sterkest ut i disse strømmene. Det som slår sterkest ut er ønsket om nærmere kontakt mellom besteforeldre- og barnebarn. Ønsket om å bo nær annen familie er jevnere fordelt mellom flyttetypene, men likevel noe sterkere blant intern- og tilbakeflyttere sammenlignet med regionflyttere. Det er naturlig, siden familien gjerne bor i oppvekstregionen.

Når det gjelder den regionale variasjonen (tabell 5.21) er både familiedannelse og familieoppløsning sterkest dominerende i storbyene, mens nærhet til foreldre og annen familie slår klart sterkest som flyttemotiv i periferien. Flytting til storbyomlandet begrunnes med familieforøkelser i større grad enn i andre regioner,

noe som bekrefter mønsteret som sees ved at unge par med små barn flytter ut av storbyen til omlandet under barnas oppvekst. Dette er i stor grad videreflyttere som har vært innom en storby, seksti prosent av alle som flytter til storbyene flytter ut igjen, nær halvparten av dem til storbyomlandet.

Motiver for å bli boende

Tabell 5.22 og 5.23 viser undermotivene for å bli boende. Vi ser at bildet som dannet seg for flyttetypene også gjelder for de boende: de som har tilknytning til området fra oppveksttiden legger i størst grad vekt på nærhet til foreldre, mens de som har flyttet til regionen utenfra i større grad legger vekt på nærhet til barn (og barnebarn).

Tabell 5.22 *Andel med bomotiv knyttet til undertema av familie, etter flyttetype. Prosent.*

	Alle	Bofast	Tilbake	Intern	Region
Alle	100	100	100	100	100
Ønsker å bo nær barna	35	33	33	36	40
Ønsker å bo nær mine/partners foreldre	26	32	25	20	19
Ønsker å bo nær annen familie	17	17	18	19	14
Annet	22	18	24	25	27

Tabell 5.23 viser at det særlig er i periferien ønsket om å bli boende nær foreldre er stort. Dette er også i samsvar med det vi fant for flyttemotivene. "Annet-gruppen" er også stor for de boende. Selv om vi ikke har underspørsmål knyttet til dette for de som ikke har flyttet i sjuårsperioden, antar vi at det også for disse i hovedsak kan være motiver knyttet til husholdningsinterne forhold. Man kan ha blitt boende fordi andre i husholdningen ikke ville/kunne flytte.

Tabell 5.23 *Andel med bomotiv knyttet til undertema av familie, etter regiontype. Prosent.*

	Alle	Storbyene	Storby-oml.	Små/mbyreg	Periferi
Alle	100	100	100	100	100
Ønsker å bo nær barna	35	34	40	36	27
Ønsker å bo nær mine/partners foreldre	26	27	23	25	30
Ønsker å bo nær annen familie	17	16	17	16	18
Annet	22	23	20	23	25

5.5 Helsemotiver

Selv om hensynet til helse kan være svært viktig for dem det gjelder, betyr helse i det store bildet ikke så mye verken som begrunnelse for å flytte eller for å bli boende. Forhold knyttet til helse blir i noe større grad brukt ved flytting i eller til regioner utenfor storbyområdene enn inne i storbyregionene. Sterkest gjelder dette for tilbakeflytting til oppvekstkommuner i periferien (tabell 5.24).

Tabell 5.24 *Helsemotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byregioner	Periferiregioner
I alt	3	2	2	3	5
Tilbakeflyttere	3	3	1	4	6
Internflyttere	2	-	2	1	2
Regionflyttere	3	2	3	4	5

Også tilbakeflyttere som er blitt boende i periferien begrunner i klart større grad enn andre dette med helse (tabell 5.25). For de som er blitt boende skiller disse tilbakeflytterne seg enda klarere ut med helsemotiver enn for de som har flyttet i sjuårsperioden.

Regionflyttere har også et klart desentralisert mønster i sine helsebegrunnelser. Jo lenger ut fra storbyene man flytter, desto flere helsebegrunnelser opptrer. Også for å bli boende er det en forskjell, selv om tallene er små. For bofaste og internflyttere er det ingen regionale forskjeller i helsebegrunnelser.

Det virker plausibelt at det er tilbakeflyttere og de som flytter over regiongrenser som i størst grad begrunner flytting med helse. Det virker også naturlig at de som flytter til storbyomland utenfra har flere helsebegrunnelser enn de som har vokst opp i disse områdene.

Tabell 5.25 *Helsemotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byregioner	Periferi-regioner
I alt	2	1	1	2	2
Bofaste	1	1	1	1	1
Tilbakeflyttere	2	2	2	1	5
Internflyttere	2	-	2	2	0
Regionflyttere	1	1	1	2	2

5.6 Utdanningsmotiver

I Bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008 fikk vi, som vi var inne på tidligere, færre utdanningsmotiver enn i undersøkelsen i 1972. Årsaker og mulige fortolkninger har vi diskutert i kapittel 2, 3 og 4. Det henger både sammen med at vi bruker siste flytting i hver livsfase, og at det å ta utdanning er blitt mer og mer selvsagt for dem som gjør det. Kan man velge mellom flere utdanningssteder, blir det for en del naturlig å begrunne utdanningsflytting med sted og miljø (for eksempel en by man kjenner eller liker) i stedet.

Flyttemotivene viser ikke uventet en klar opphopning i flytting til storbyene (tabell 5.26). Også små og mellomstore byregioner får sin andel av innflyttere med utdanningsmotiver, gjennomsnittet er som på landsbasis. Det kan virke overraskende at mange tilbakeflyttere anfører utdanning som motiv. Det gjelder i større grad personer som flytter tilbake til kommuner i periferien og i småbyregioner enn til storbyomlandene. Årsaken henger sammen med at når man blir bedt om å begrunne flyttingen ut fra situasjonen både før og etter flytting, er det en del som begrunner tilbakeflytting med at de før tilbakeflyttingen er blitt ferdig med utdanningen.

Et tilleggsmoment: Det er ikke så uvanlig å flytte hjem hvis man er blitt arbeidsløs eller har fått et helseproblem. I en slik situasjon er det en del som samtidig begynner på en utdanning. Fenomenet

gjør seg i samme grad gjeldende i små og mellomstore byregioner som i periferien.

Tabell 5.26 *Utdanningsmotiver i tilflyttingsstrømmer etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver flyttestrøm.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byregioner	Periferiregioner
I alt	4	11	1	4	2
Tilbakeflyttere	6	11	3	5	5
Internflyttere	1	-	1	1	1
Regionflyttere	5	10	1	4	0

Internflyttingen har svært lite med utdanning å gjøre. Det er heller ikke mange som begrunner ikke-flytting gjennom en sjuårsperiode med utdanning. De eneste det gjelder er personer som er blitt boende i storbyene, og da spesielt personer som i utgangspunktet hadde kommet dit utenfra (regionflyttere som ble boende, tabell 5.27).

Tabell 5.27 *Utdanningsmotiver for å bli boende siste sju år etter regiontype og flyttetype. Prosent av alle motiver i hver regiontype og bo/flyttebakgrunn.*

	Hele landet	Storbyene	Storbyomland	Små/mell. byregioner	Periferiregioner
I alt	1	2	0	1	0
Bofaste	1	1	0	1	0
Tilbakeflyttere	1	1	1	0	0
Internflyttere	0	-	0	0	0
Regionflyttere	1	3	0	1	1

6 Utfordringer av etablert kunnskap?

I den teoretiske gjennomgangen i kapittel 3 har vi pekt på en del utfordringer flytteforskningen og forståelsen av den står overfor. I kapittel 1 introduserte vi et skjema til hjelp for tolkning av de empiriske resultatene. Ideen er å kunne identifisere funn som kan tenkes å utfordre noen av de mer eller mindre etablerte oppfatninger som finnes om bosetting og flytting. Vi skal i dette kapittelet presentere en metodikk for hvordan skjemaet kan brukes for å gjøre dette, og peke på noen utfordringer. Ved hjelp av skjemaet og metodikken klarer vi imidlertid å identifisere forskjeller og likhetstrekk som er knyttet til de underliggende økonomiske, sosiale og kulturelle trekkene ved bo- og flyttemotiv i ulike grupper av flyttere og boende i de fire regiontypene.

Før vi presenterer metodikken og filtrerer deler av empirien fra de tidligere kapitlene gjennom dette tolkningsskjemaet, gjengir vi fordelingen av de fire hovedmotivene for å flytte og for å bo:

- Flyttemotivene fordeler seg nokså jevnt på de fire hovedtemaene arbeid, bolig, sted/miljø og familie (henholdsvis 20, 25, 21 og 27 prosent). Til sammen utgjør disse fire hovedmotivene 93 prosent av alle flyttemotivene. Helse og utdanning utgjør resten.
- Motivene for å bli boende er fordelt annerledes. Som begrunnelse for å bli boende utgjør motivene knyttet til sted/miljø 31 prosent. Arbeid, bolig og familie teller omtrent like mye, med henholdsvis 19, 17 og 19 prosent. For å bli boende utgjør disse til sammen 86 prosent. Helse og utdanning teller lite som bomotiv, 11 prosent av de resterende har ikke kunnet peke på konkrete begrunnelser for ikke å flytte.

Disse landstallene er utgangspunkt for alt vi har trukket fram i kapittel 4 og 5, med nyanser og variasjoner beskrevet og tolket langs mange dimensjoner. Svært mye av det vi har funnet mener vi er i tråd med etablert kunnskap, og mye er også plausibelt, ikke bare ut fra kjent teori, men også ut fra hva man kunne forvente. Et viktig eksempel er at vi finner det naturlig med flere arbeidsmotiver for de som har flyttet langt enn de som har flyttet kort, og like naturlig at det er flest boligmotiver for de som har flyttet innenfor arbeidsmarkedsregionene.

Mens arbeids- og boligmotivene i stor grad er uttrykk for begrunnelser knyttet til økonomiske basisbehov, er motivene knyttet til sted og miljø og familie i større grad begrunnelser det er naturlig å trekke fram når arbeids- og boligsituasjon er avklart. En viss andel av all flytting består nødvendigvis i å skaffe seg arbeid eller bolig, eller endre eller forbedre situasjonen på et av disse for livskvaliteten helt grunnleggende områdene.

6.1 Hvis empirien skal filtreres gjennom tolkningsskjemaet

Siden arbeid og bolig til sammen utgjør basisbehov, opptrer kombinasjonen av arbeids- og boligmotiver med mindre variasjon regionalt og mellom grupper enn de andre motivene. For eksempel vil kombinasjonen av sted/miljø og familie i størst grad opptre som motiv når basisbehovene er dekket eller avklart. En analyse av hvor og for hvem disse i størst grad opptre, kan da gi en pekepinn om hvor flytting i stor grad skjer i forbindelse med forbruk eller realisering av økonomi. Disse to motsatte motivkombinasjonene danner en kontrast som vi kan koble opp mot økonomi, den ene er **nærende** (sikrer eller styrker basisbehov), den andre er **tærende** (gir uttrykk for ivaretagelse av interesser gjennom forbruk).

Vi har i kapittel 1 presentert et tolkningsskjema bestående av tre dimensjoner, hvor den ovennevnte er den ene. Ved siden av denne økonomiske dimensjonen lanserte vi også en sosial og kulturell dimensjon. På hver av de tre har vi satt opp to motsatte kombinasjoner som begge representerer ytterligheter i den ene eller annen retning. Motsetningene på den sosiale dimensjonen går fra en **individualistisk** karriereorientering kjennetegnet ved

preferanse for arbeid og steds kvalitet til en mer **kollektivt** (gruppeorientert) innrettet motivkombinasjon, knyttet til familie og bolig.

Ytterpunktene på den kulturelle dimensjonen kontrasterer et skille mellom **tradisjonalt** og **modernitet**. Kombinasjonen av motiver knyttet til arbeid og familie reflekterer tradisjonelle verdier, blant annet kjennetegnet ved at menn i størst grad begrunner flytting med arbeid mens kvinner i større grad begrunner det med familie. Det samme gjelder også begrunnelser for å bli boende. Den motsatte motivkombinasjonen er kjennetegnet ved sammenstilling av begrunnelser knyttet bolig og sted/miljø. Når disse motivene opptrer sammen, kan det tolkes som uttrykk for et ønske om "det gode liv".

Disse seks motivkombinasjonene, bestående av tre par med motsatte tolkninger, opptrer i stor grad skjevfordelt, som flyttemotiv både etter regiontype og flyttetype, og som bomotiv både etter regiontype og bo- og flyttebakgrunn.

Nedenfor har vi satt opp tolkingsskjemaet fra kapittel 1 i en forenklet versjon, hvor kun stikkordene som er brukt i oppsummeringen ovenfor inngår.

Seks motivpar langs tre dimensjoner med to motsatte motivkombinasjoner innenfor hver av de tre:

- Den økonomiske dimensjonen:
 - Arbeid og bolig: nærende
 - Sted/miljø og familie: tærende
- Den sosiale dimensjonen:
 - Arbeid og sted/miljø individualitet
 - Bolig og familie kollektivitet
- Den kulturelle dimensjonen:
 - Arbeid og familie tradisjonalt
 - Bolig og sted/miljø modernitet

Vi skal her nøye oss med å bruke skjemaet til å se etter tolkninger av bo- og flyttemotivkombinasjonene langs de geografiske og historiske dimensjonene. Vi kunne også ha brukt skjemaet til å se etter kjente og ukjente kjønnsforskjeller, eller etter etablerte eller overraskende funn for ulike sosiale grupper regionalt eller

historisk. Det fører imidlertid for langt i denne rapporten. Vi nøyer oss med å se etter kjente eller overraskende kontraster for de tre flyttetypene og for de fire typene etter bo- og flyttebakgrunn for flytte- og bomotivene simultant. Informasjonen framstilles for hver av de fire regiontypene som avvik fra landsgjennomsnittet i tabell 6.2-6.5. Landstallene framgår av tabell 6.1.

Tabell 6.1 *Respons på landsbasis for kontrasterende motivpar for å flytte og for å bli boende. Prosent 1)*

Dimensjon	Motivpar to og to	Flytte-motiver	Bo-motiver
Økonomisk: nærende/tærende	Arbeid og bolig	45	37
	Sted/miljø og familie	48	50
Sosialt: individuelt/kollektivt	Arbeid og sted/miljø	41	50
	Bolig og familie	52	37
Kulturelt: tradisjonell/moderne	Arbeid og familie	47	38
	Bolig og sted/miljø	46	49

- 1) Summene blir henholdsvis 93 og 87 for å flytte og bo, siden responsen for motivene knyttet til helse, utdanning og annet (for bomotivene) er holdt utenfor.

6.2 Tolkningsskjemaet på landsnivå og tolkningsmetodikk på regionnivå

Landsgjennomsnittene for de seks kombinasjonene representerer en referanseramme for å måle forskjeller og likhetstrekk mellom grupper og strømmer i ulike regioner. Det betyr ikke nødvendigvis at landstallene representerer "etablert kunnskap". Vi skal imidlertid bruke forskjellen mellom bo- og flyttemotivene til å se litt på det, før vi går ned på geografiske og historiske linjene.

I noen tilfelle vil kombinasjonene av bo- og flyttemotiver være sammenfallende for ulike grupper, i andre tilfelle trekker de i hver sin retning. Så består tolkningene i å se etter hva som kan skille seg ut fra det vi mente å vite fra før. Vi tar med en observasjon fra kapittel 5 om dette:

På noen punkter under bolig- og for steds- og miljømotivene så vi at begrunnelsene som blir gitt knyttet til situasjonen etter flytting, til forskjell fra begrunnelsene for situasjonen før flytting, ligger

nærmere de motivene som blir brukt som begrunnelser for å bli boende. Der tolket vi dette som tendenser til at flyttemotiver kan "bevege og festne" seg etter at man flytter, og gradvis omdannes til bomotiver på sikt. Klarest så vi det for nærmiljømotivene. Når vi etter hvert skal tolke kontraster mellom motivpar for boende og flyttere innenfor de tre dimensjonene kan vi ha dette som en mulig hypotese.

Som sagt, landstallene i tabell 6.1 er referanse for de regionale tabellene som følger i de neste avsnittene. Her er tallene for to og to kontrasterende motiver summert sammen innenfor hver av de tre dimensjonene. Utgangspunktet er altså de samme landstallene som ble gjengitt i starten av dette kapittelet, for flytte- og bomotiv henholdsvis.

Vi ser at bo- og flyttemotivene har litt ulik profil. Begrunnelsene er altså til en viss grad forskjellig for å flytte og bli boende. Vi kan si at det bidrar til en viss nøkternhet i forhold til fokuset på mobilitet som har blitt fremmet de senere årene (Urry 2000, Hannam, Sheller og Urry 2006, Cresswell 2006). Mange av de boende disponerer fritidsbolig og utøver fritidsrelatert mobilitet og annen mobilitet på ulike måter.

Vi tar en liten kikk på forskjellene mellom bo- og flyttemotivene før vi går til de regionale variantene. Steds- og miljømotivene spiller en stor rolle for tolkningen her.

Den sterkere vektleggingen av steds- og miljøfaktorer bidrar som begrunnelser for å bli boende til at flyttemotivene i den økonomiske dimensjonen virker nærende og styrkende for basisbehovene, mens bomotivene virker mer tærende og er mer forbundet med å realisere verdier og opprettholde forbruk.

Innen den sosiale dimensjonen slår innvirkningen av steds- og miljømotivene sterkest ut. Begrunnelsene for å flytte går i større grad ut på å forbedre situasjon for husholdet, mens begrunnelsene for å bli boende i større grad begrunnes med karriere og andre typer individuelle muligheter, kanskje knyttet til fritidsliv eller livsstil, og ikke minst knyttet til sted og miljø.

Kontrasten i den kulturelle dimensjonen viser at motivene ved flyttevurderingen veier arbeid og familie tyngst, forstått som tradisjonelle verdier. De som blir boende begrunner det i større

grad ut fra mer moderne verdier som legger vekt på valg knyttet til bolig og særlig sted.

Til sammen kan dette kan tolkes som at tendensen til å bli boende henger sammen med at stedspreferanser utvikles sterkere, jo lenger man blir boende på et sted. Samtidig ser det ut til at ved å bli boende styrkes tendensen mot individualitet og karriere, modernitet og det gode liv, samt økende forbruk. Dette sier kanskje noe om hvordan økonomi og sosiokulturelle verdier over livsløpet har ført til mer materialisme i dagens voksenbefolkning. Flyttingene foregår i større grad i ung alder, for mange før man er ferdig etablert og fått stabilisert økonomi.

Om dette representerer etablert kunnskap kan diskuteres. Hvis det er riktig at den delen av den etablerte voksenbefolkningen som på landsbasis varig blir boende der de har jobb, bolig og familie, er mer materialistisk orientert enn de som er mindre etablert, og som i større grad har behov for å flytte, kan det kanskje oppfattes som såkalt "etablert kunnskap". Vi vet imidlertid at materialisme ikke er regionalt jevnt fordelt. I de neste underavsnittene tar vi en kikk på de ulike regiontypene, og begynner med å se på periferien.

Om eksersisen: I de følgende tabellene (tabell 6.2-6.5) har vi for hver regiontype satt opp avvik i prosentpoeng for de seks motivkombinasjonene i tolkningsskjemaet. På den måten får vi fram kontraster, knyttet til hver av de tre dimensjonene. Store kontraster framkommer når det er store avvik i hver sin retning i forhold til landsgjennomsnittet innenfor en dimensjon. Store kontraster kan tolkes som utslag av noe som ikke er tilfeldig. Små avvik fra landsgjennomsnittet kan tolkes som at variasjonene i gruppen er som for flyttere flest, eller som for befolkningen ellers (for de som er blitt boende).

Avvik fra landsgjennomsnittet som er mindre enn 2 prosentpoeng (i periferien 3 prosent), betrakter vi som ikke vesensforskjellig fra landsnivået. Men selv om vi for et enkelt motivpar ikke ser avvik fra landsgjennomsnittet, kan observasjonen likevel inngå i en kontrast: Hvis den motsatte motivkombinasjonen innenfor dimensjonen avviker mye (desto mer) fra landsgjennomsnittet, gir det likevel grunnlag for fortolkning av annerledeshet.

For å presisere: Når to motsatte motivkombinasjoner for en region har ulike fortegn, har vi fått identifisert en regional kontrast

som sier noe annerledeshet. Ofte bekrefter det bare etablert kunnskap, men i noe tilfelle finner vi overraskelser som kan utfordrer den etablerte kunnskapen. I hvert tilfelle må det diskuteres.

Vi skal illustrere tankegangen med et eksempel, hentet fra skjemaet som viser kontrastene for periferiregionene (tabell 6.2). Vi ser at det er svært klare kontraster her for internflytterne, både innen den økonomiske og den kulturelle dimensjonen. Disse svært store kontrastene kan indikere at internflyttere i periferiregionene i forhold til andre er svært tradisjonelle i kombinasjon med høyt interessepreget forbruk. De er også tydelig kollektivt orientert, forbruket retter seg mot bolig og familie. Denne kontrasten er også nokså klar, men likevel svakere enn for de to andre dimensjonene.

Det er tre typer forhold vi systematisk kan se etter når vi skal identifisere og tolke resultatene ved hjelp av skjemaet:

a) **Store kontraster for enkeltgrupper:** Det mest sentrale er å identifisere store kontraster, det vil si forskjeller mellom motsatte motivpar for grupper innenfor hver dimensjon. Det kan av og til være naturlig å kommentere mer av bildet for utvalgte flyttegrupper i sammenheng med dette.

b) **Massive kontraster:** Dette består i å sjekke om kontrastene innenfor en eller flere dimensjoner opptrer gjennomgående for alle typer av flytterne og/eller grupper av boende. Da ser vi mer på mønsteret innenfor en dimensjon enn å se på størrelsen av alle kontraster.

c) **Forskjeller eller likheter mellom flyttere og boende:** For hver dimensjon sammenligner vi kontrasteringen mellom flyttere og boende, og ser om det går an å tolke disse. Her finnes det en del teori. Disse får mye støtte av funnene, men det går også an å peke på utfordringer.

Betydningen av slike forskjeller må nok vurderes nøyere enn vi gjør her, før vi kan konkludere om det representerer noe teoretisk nytt. Kommentarene for de ulike regiontypene følger i hovedsak strukturen a-c, med enkelte sideblikk. Vi begynner som sagt med periferiregionene. Eksemplet ovenfor er det første vi finner, når vi starter med punkt a).

6.3 Kontraster for motivpar i periferiregionene

Avvik i motivkombinasjonene for periferiregionene fra landsnivået framgår av tabell 6.2. Kontrastene framkommer som forskjellene innenfor hver dimensjon, som her er angitt med de stikkordene vi har brukt for å kjennetegne dem. Størst er kontrastene når avvikene for to motsatte motivkombinasjoner har ulike fortegn og er store i tallverdi (-13 og +18 på den økonomiske dimensjonen for internflyttere). Alle avvik som er større en 3 prosentpoeng i tallverdi er uthevet. Når begge tallene innenfor en dimensjon er uthevet, har vi en tydelig kontrast. Nedenfor følger vi eksersisen (a-c).

Tabell 6.2 *Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i **periferi**.*

Kontrast-stikkord	Motivpar	Tilflyttere			Boende			
		Tbf	Int	Reg	Bof	Tbf	Int	Reg
Nærende	Arbeid og bolig	-4	-13	+1	+4	+9	+12	+1
Tærende	Sted/miljø og familie	0	+18	+1	-3	-9	-8	+1
Individuelt	Arbeid og sted/miljø	+2	-3	+9	+3	-2	+3	+1
Kollektivt	Bolig og familie	-6	+8	-7	-2	+2	+1	+1
Tradisjonell	Arbeid og familie	+10	+15	+4	+6	+5	+15	+6
Moderne	Bolig og sted/miljø	-14	-10	-2	-5	-5	-11	-1

Tbf: *Tilbakeflyttere*, Int: *Internflyttere*, Reg: *Regionflyttere*, Bof: *Bofaste*

Store kontraster for enkeltgrupper

Internflytterne periferiregionene kommer fram med to svært markante kontraster. De har et klart høyere forbruk og framstår som langt mer tradisjonelle enn flyttere flest. De er også mer kollektivt orientert enn flyttere flest. Oppsummert over alle tre dimensjoner: De som flytter til nabokommuner i periferien er tradisjonelle og forbruksorienterte med kollektiv profil knyttet til bolig og familie. Innenfor den sosiale dimensjonen skiller de seg

fra regionflyttere og tilbakeflyttere, hvor de første er mer individ- og karriereorienterte og de siste klart mindre kollektivt orientert enn flyttere flest. Internflytterne er de som er mest annerledes enn andre.

Tilbakeflytterne har en kontrast av samme type og størrelse som internflytterne, bare med den forskjell at de er ikke er fullt så tradisjonelle men desto mindre moderne. De skiller seg imidlertid mye fra internflytterne på de andre dimensjonene. De er verken mer kollektivt innrettet eller mer forbruksorientert enn flyttere flest. Antakelig er de en litt sammensatt gruppe.

For de som ikke har flyttet i den siste sjuårsperioden er det store kontraster for **internflyttere og tilbakeflyttere som er blitt boende**. Også disse internflytterne er langt mer tradisjonelle enn folk flest. Begge disse gruppene styrker sine økonomiske verdier gjennom arbeid, og investering i bolig og eiendom. Det samme gjelder de bofaste, bare i svakere grad.

Massive kontraster

I periferiregionene peker alle kulturelle kontraster i samme retning. Både flyttere og boende er klart mer tradisjonelle enn andre, og ingen er mer moderne enn andre på landsnivå. Selv om regionflytterne, både de som er kommet nylig og de som er blitt boende, er mer tradisjonelle, ligger de nær landsgjennomsnittet på modernitet. Kontrasten for dem skyldes altså utelukkende at noen er mer tradisjonelle enn andre, ikke at de i sum er særlig mer ”umoderne” enn andre.

Innen de økonomiske og sosiale dimensjonene er det interessante forskjeller mellom folk med ulik bo- og flyttebakgrunn. Disse passer det å kommentere under punkt (c) i denne gjennomgangen.

Forskjeller mellom flyttere og boende

På den økonomiske sfæren det er store forskjeller mellom flytterne og de som er blitt boende. Det gjelder kun lokalbefolkningen. Både internflyttere og tilbakeflyttere som er blitt boende har som nevnt en tydelig økonomisk innretning, knyttet til arbeid, bolig og eiendom. Det gjelder også de bofaste, bare ikke fullt så markant. Lokalbefolkningen i periferien skiller seg på den økonomiske sfæren klart ut fra de tilsvarende gruppene som flytter. Forklaringen må være knyttet til at det man investerer i ved flytting

(internt eller tilbake til oppvekstkommune) blir omsatt i økonomisk sikring når man har blitt boende.

For regionflytterne i periferien er det ikke slik. Verken for de som er kommet i sjuårsperioden eller for de som har blitt boende er det kontraster, begge gruppene fordeler seg rundt landsgjennomsnittet. På dette punktet er regionflyttere til periferien som et utsnitt av landsbefolkningen. For de som er blitt boende gjelder det samme også på det sosiale plan. Disse har imidlertid blitt mer normalisert etter at de flyttet inn. De som kommer er klart mye mer individ- og karriereorientert i utgangspunktet. Forklaringen på en slik forskyvning skyldes nok i stor grad seleksjon, ved at innflyttere i periferien med høy utdanning i stor grad flytter ut igjen. Blant de med aller høyest utdanning er videreflyttingen fra periferien, det vil si gjennomtrekket i det lange løp, 80 prosent (Sørli 2010).

For lokalbefolkningsgruppene som er blitt boende er det ikke store kontraster på det sosiale plan. Balansen mellom individuell og kollektiv innretning er ikke veldig forskjellig fra befolkningen på landsnivå. En interessant observasjon er at internflytterne som blir boende, som er kollektivt orientert ved flytting til nærkommunen, blir mer karriere- og individorientert når de blir boende, mens det er omvendt for tilbakeflytterne. Nok en gang finner vi en indikator på at internflyttere og tilbakeflyttere i periferien virker som nokså forskjellige av seg. Men er det overraskende? Det er tre prosent flere blant tilbakeflytterne enn blant internflytterne som har høyere utdanning (Sørli 2010). Dette er nok bare en del av forklaringen.

6.4 Kontraster for motivpar i de små og mellomstore byregionene

Avvik i motivkombinasjonene for de små og mellomstore byregionene fra landsnivået framgår av tabell 6.3. Vi starter med å konstatere at for de boende er det ingen avvik som overstiger 3 prosentpoeng. Det tolker vi som at de økonomiske, sosiale og kulturelle variasjonene i befolkningen i disse regionene er som i landet som helhet. De er likevel et par mindre kontraster å spore. Det gjelder regionflytterne, vi tar de under gjennomgangen (a-c).

Store kontraster for enkeltgrupper

For de små og mellomstore byregionene er det bare en virkelig stor kontrast, nemlig den som peker ut **tilbakeflyttere** som vender hjem til oppvekstkommunene sine som økonomiske forbrukere. Svært få sikrer basisbehov, svært mange ser bort fra det og prioriterer heller sted og familie. Det kan skyldes at de vender hjem til noe som økonomisk understøtter dem. Basisbehovene kan i stor grad være dekket når de kommer.

Tabell 6.3 *Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i små og mellomstore byregioner.*

Kontraststikkord	Motivpar	Tilflyttere			Boende			
		Tbf	Int	Reg	Bof	Tbf	Int	Reg
Nærende	Arbeid og bolig	-15	-3	-1	-1	-1	0	+2
Tærende	Sted/miljø og familie	+13	-2	0	0	+2	-2	-3
Individuelt	Arbeid og sted/miljø	+3	-8	+5	-1	-1	-2	+1
Kollektivt	Bolig og familie	-5	+13	-6	0	+2	0	-2
Tradisjonell	Arbeid og familie	0	+8	+5	-1	+1	0	+2
Moderne	Bolig og sted/miljø	-2	-3	-6	0	0	-2	-3

Tbf: *Tilbakeflyttere*, Int: *Internflyttere*, Reg: *Regionflyttere*, Bof: *Bofaste*

I så fall: Hvorfor gjelder ikke det samme for tilbakeflytterne til periferien? Tilbakeflytterne til periferi og småby har imidlertid til felles at de er litt mer individ og karriereorienterte enn flyttere flest. I de små og mellomstore byregionene fordeler de seg imidlertid jevnt på tradisjonelitet og modernitet, altså til stor forskjell fra tilbakeflytterne til periferiregionene.

For **internflytterne** er det også et par tydelig kontraster, som er svakere enn den økonomiske kontrasten for tilbakeflytterne. Disse er imidlertid sammenlignbare med internflytterne i periferien, ved at de er tradisjonelle og kollektivt orientert. Det er en regional nyanse: De er mer opptatt av bolig og familie, men mindre

tradisjonelle, enn internflytterne i periferien. Det virker plausibelt. Men til forskjell fra internflytterne i periferien er det ingen økonomisk kontrast å spore. På begge de to økonomiske motivkombinasjonene har de en svakere vektlegging enn flyttere flest. Vi tolker dette i retning av at internflyttere i de små og mellomstore byregionene i gjennomsnitt ikke har sterke økonomiske preferanser bak sine kortavstandsflyttinger.

Regionflytterne er faktisk mer tradisjonelle enn regionflyttere til periferien, og er som dem individ- og karriereorientert. Når regionflytterne til de små og mellomstore byregionene blir boende, svekkes disse kulturelle og sosiale kontrastene, i stedet tenderer de til sterkere å ville sikre sine økonomiske verdier.

Ingen massive kontraster

Ikke på noen av dimensjonene er det gjennomgående kontraster for noen grupper av flyttere og boende. Det eneste som peker seg litt ut, er tendensen til tradisjonalitet for de som flytter til en annen kommune enn den de vokste opp i. Lokalbefolkningen - både bofaste, tilbakeflyttere og internflyttere som er blitt boende, har motivkombinasjoner som ikke skiller seg fra det vi ser på landsnivå. Variasjonene i befolkningen er altså av samme type.

Forskjeller mellom flyttere og boende

Etter at internflytterne og tilbakeflyttere til oppvekstkommunene er blitt boende i noen år, endrer motivasjonen for å bli boende seg mye fra de motivene de hadde for å flytte inn og tilbake. Alle kontraster jevner seg ut. Regionflytterne beholder imidlertid til en viss grad de motivkombinasjonene de hadde da de kom, bortsett fra at de som sagt over blir litt mer økonomisk motivert for ikke å flytte videre.

6.5 Kontraster for motivpar i omlandsregionene til de store byene

I storbyområdet er kontrastene både flere, større og mer massive enn i de små og mellomstore byregionene og i periferien. Både flyttegruppene og de fleste gruppene som er blitt boende er klart selekterte, sammenlignet med befolkningen på landsnivå.

Det eneste lille unntaket gjelder den sosiale dimensjonen for tilbakeflyttere og regionflyttere som er blitt boende. Når det gjelder forholdet mellom individuell og kollektiv orientering (eller mellom karriere versus bolig/familie), ser det ut til at befolkningen i storbyomlandene etter sine motiver for å bli boende å dømme, kan representere et utsnitt av landsbefolkningen. Tilbakeflytterne tenderer sågar mot å ligge litt over landsgjennomsnittet på begge motivkombinasjonene (men ikke signifikant høyere).

Tabell 6.4 *Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i omlandsregionene til de store byene.*

Kontrast-stikkord	Motivpar	Tilflyttere			Boende			
		Tbf	Int	Reg	Bof	Tbf	Int	Reg
Nærende	Arbeid og bolig	-3	+13	+7	-3	-4	-5	-5
Tærende	Sted/miljø og familie	+6	-9	-4	+6	+7	+4	+5
Individuelt	Arbeid og sted/miljø	+4	-9	-8	-3	+1	-6	-1
Kollektivt	Bolig og familie	-1	+13	+11	+6	+2	+5	+1
Tradisjonell	Arbeid og familie	-6	-28	-12	-1	-2	-6	-6
Moderne	Bolig og sted/miljø	+11	+32	+15	+4	+5	+6	+6

Tbf: Tilbakeflyttere, Int: Internflyttere, Reg: Regionflyttere, Bof: Bofaste

Svært store kontraster for enkeltgrupper

For alle grupper av flyttere og for de øvrige av boende finner vi på alle dimensjoner klare kontraster.

Internflytterne har de alle største kontrastene. Har man vokst opp i et storbyomland og flytter til en annen kommune i omlandet, viser kombinasjonene av motiver at man er ”ekstremt moderne” i kombinasjon med at økonomisk basis sikres eller styrkes, og at det gjøres i en gruppekonstellasjon knyttet til familie og bolig. På de siste to dimensjonene er kontrastene omtrent like store som de største for internflyttere i periferi- og småbyregioner. Utslaget av

modernitet er dobbelt så kraftig (-28 mot +32) som styrken av noen andre kontraster i materialet.

Regionflytterne har større kontraster på alle de tre dimensjonene enn tilbakeflytterne. Dette står i klar motsetning til utslagene i periferi- og småbyregionene. Kontrastene er sammenfallende i retning med det vi så for internflytterne: de er moderne, de sikrer økonomisk basis, og de gjør det innenfor en kollektiv ramme (bolig/familie). På det siste punktet er kontrasten også like kraftig som for internflytterne. Preget av modernitet er sterkest også for regionflytterne.

Tilbakeflytterne avviker fra de andre, både ved at de er mer individ- eller karriereorientert, og i større grad forbruker enn styrker seg økonomisk i forbindelse med tilbakeflyttingen. Det siste kan være fordi de har en økonomisk basis lagt til grunn for å kunne flytte hjem til omlandskommunen de vokste opp i. I likhet med intern- og regionflyttere er også disse et moderne preg, men kontrasten er ikke fullt så kraftig som for de andre. Kanskje er de ikke like moderne, eller kanskje er det noen tilbakeflyttere som er annerledes og som svekker inntrykket.

Alle de tre kontrastene gir uansett et helt klart bilde også av tilbakeflytterne. Men hvorfor er det forskjellig fra bildene for internflyttere og regionflyttere? Skulle man ikke tro at alle som flytter til storbyområdet søker å oppnå det samme? Tilbakeflytterne har imidlertid et annet utgangspunkt. Konteksten og mulighetsrommet er annerledes for tilbakeflyttere enn for andre. Dette gir seg altså utslag både økonomisk og sosialt.

Også de **bofaste** utpeker seg med et klart mønster, men også dette er annerledes enn for noen av de som har flyttet i sjuårsperioden. De bofaste bærer som flytterne også preg av å være moderne, men de har som tilbakeflytterne en hang til å forbruke mer enn å sikre seg økonomisk, mens de har intern- og regionflytternes hang mot å være kollektivt innstilt. Forbruket er knyttet til bolig og familie.

Alle de fire gruppene av boende i storbyområdet har preg av å være moderne forbrukere. Internflytterne som er blitt boende er som de bofaste kollektivt orientert. Kontrasten er faktisk enda litt større enn for de bofaste, fordi internflyttere i enda mindre grad enn de bofaste bruker karriere som begrunnelse for å bli boende. Det er på dette punkt tilbakeflyttere og regionflyttere ikke skiller

seg fra landsbefolkningen. Bofaste og internflyttere har aldri bodd utenfor storbyomlandet de har vokst opp i. Kanskje forklaringen på at de skiller seg ut har noe med det å gjøre, for eksempel at de alltid har vært vant til å kunne pendle. Pendlingsmuligheter svekker som kjent nødvendigheten av å måtte bruke jobb eller karriere som begrunnelse.

Massive kontraster

Kontrastene er i stor grad massive, spesielt sosialt og kulturelt. Alle grupper av flyttere og boende er moderne. Vi kan tolke det som at de har alle en trang mot ”det gode liv”. Så godt som alle har også en gruppeorientert (kollektiv) innstilling, som sikkert skyldes de høye innslagene av familiebosetting i storbyomlandene. Det er kun de som flytter tilbake som ikke tenderer positivt på kombinasjonen bolig og familie.

Dette moderne familiepreget, som slår så massivt ut sosiokulturelt, er imidlertid av forskjellig økonomisk karakter for de boende og et par av flyttegruppene. Alle de som er blitt boende er i likhet med tilbakeflytterne som er kommet i sjuårsperioden i stor grad forbrukere. Tilbakeflyttere har tydeligvis mer til felles med de boende økonomisk enn med andre flyttere. Vi spør igjen: Kanskje har mange eiendom eller økonomisk støtte i bakhånd når de flytter hjem? Vi så den samme kontrasten enda sterkere for tilbakeflyttere i småbyregionene.

I storbyomlandet skiller imidlertid intern- og regionflytterne seg ut i motsatt retning, ved at de mener å sikre seg økonomisk ved flytting. Det er naturlig å tro at det har å gjøre med boligmarkedet i omlandet til de store byene. Anskaffelse av bolig på et sted man ikke før har bodd kan ofte være en del av en planlagt investering. Høye boligpriser i slike områder gir seg da naturlig nok utslag i begrunnelsene, tolket i retning av at det oppnås økonomiske forbedringer ved tilflytting. Når man blir boende, fører samme mekanisme til høyere boligkonsum, noe som vi med vårt skjema tolker som det motsatte. Hvis denne forståelsen er riktig, går det an å konkludere med at de som flytter til kommuner i storbyomlandet utenfra og blir boende der, har råd til å sette tæring etter næring, noe de også gjør.

Forskjeller mellom flyttere og boende

Ved å kommentere mønsteret for de massive kontrastene, har vi også sett på likhetstrekk og forskjeller mellom flyttere og de boende i sum. Det økonomiske omslaget fra næring til tæring, gjelder alle unntatt tilbakeflytterne. De er tærende fra det øyeblikket de kommer. For dem skjer det imidlertid et annet omslag, ved at den hangen de har mot individualitet eller karriere når de kommer, svinner og tenderer mot kollektivitet, slik som alle de andre som er blitt boende har. Også for dem fester båndene til familie og bolig seg. For region- og internflyttere er det kun det økonomiske omslaget som skiller. Både sosialt og kulturelt preges både flyttere og boende av å være en moderne familiebefolkning, også gjennom kombinasjonen av sine begrunnelser for å flytte og bo.

6.6 Kontraster for motivpar i de store byene

I de store byene er det færre og til dels mindre kontraster enn i storbyomlandet. Mens lokalbefolkningen i storbyene til en viss grad har kontraster som er av samme type som i storbyomlandet, har innflyttere og tilbakeflyttere i stor grad motsatte kontraster. Storbyene har ingen internflyttere med i undersøkelsen.

Det er to fellestrekk for storbyer og omland: Tilbakeflytterne til både byer og omland er mer individ- og karriereorientert enn gruppeorientert. Og både i byer og omland styrker regionflytterne seg økonomisk gjennom innflytting. Alt annet er forskjellig.

Store kontraster for enkeltgrupper

Den største kontrasten gjelder **regionflytterne**. I motsetning til de som flytter til omlandet, har disse en svært tradisjonell profil. Det kan forklares ved at de er unge og i stor grad vektlegger arbeid som motiv. De er av samme grunn også karriereorientert og lite kollektivt orientert. Det er kanskje litt overraskende at den kulturelle kontrasten er den største av disse tre. Når regionflytterne blir boende, beholdes kontrastene og størrelsene jevnes ut. Da blir preget av karriere og individualitet like tydelig som at virker tradisjonelle med hensyn til å vektlegge arbeid og familie.

Også for **tilbakeflytterne** til storbyene er det et par klare kontraster, kjennetegnet ved at de er litt mer tradisjonelle og

individuelle enn andre flyttere. De vektlegger imidlertid ikke økonomi særlig sterkt ved tilbakeflytting. Når de blir boende, beveger de seg over mot å bli forbruksorientert. Tilbakeflyttere som blir boende får etter hvert akkurat det samme mønsteret som de **bofaste**. Utover at de er forbruksorientert er det ingen avvik på de sosiokulturelle områdene. Bofaste og tilbakeflyttere i storbyene er som et utsnitt av befolkningen som helhet på de to dimensjonene.

Tabell 6.5 *Avvik fra respons i prosentpoeng på landsnivå for flytterne etter flyttetype og for de boende etter bo- og flyttebakgrunn. Tilflyttere og boende i de store byene.*

Kontrast-stikkord	Motivpar	Tilflyttere			Boende			
		Tbf	Int	Reg	Bof	Tbf	Int	Reg
Nærende	Arbeid og bolig	-4	-	+2	-5	-3	-	+4
Tærende	Sted/miljø og familie	-3	-	-7	+5	+4	-	-6
Individuelt	Arbeid og sted/miljø	+2	-	+4	0	0	-	+5
Kollektivt	Bolig og familie	-9	-	-9	0	+1	-	-7
Tradisjonell	Arbeid og familie	+1	-	+11	-1	+2	-	+3
Moderne	Bolig og sted/miljø	-8	-	-16	+1	-1	-	-5

Tbf: Tilbakeflyttere, Int: Internflyttere, Reg: Regionflyttere, Bof: Bofaste

Ingen massive kontraster

Siden lokalbefolkningen i storbyene (bofaste og tilbakeflyttere) ikke avviker fra landsbefolkningen på de sosiale og kulturelle dimensjonene, blir det ingen gjennomgående kontraster. På den økonomiske dimensjonen går kontrastene som nevnt i motsatte retninger, lokalbefolkningen er i størst grad forbrukere mens innflytterne i størst grad styrker sin økonomi ved investering i arbeid og bolig.

Forskjeller mellom flyttere og boende

Vi har nevnt det viktigste allerede: Regionflytterne som blir boende i storbyene beholder de kjennetegnene de hadde da de kom, ved at

de er karriereorientert, styrker sin økonomi og er tradisjonelle med verdier knyttet til arbeid og familie. Disse tre kjennetegnene er jevnt balansert for regionflyttere som er blitt boende.

For tilbakeflytterne er det annerledes. De skifter innretning på alle dimensjoner når de blir boende. De sosiokulturelle kontrastene forsvinner, samtidig som de blir økonomiske forbrukere. De blir som sagt helt å sammenligne med de bofaste i storbyene.

6.7 Regionalt tverrblikk på kontrastene for de som er blitt boende

6.7.1 Regionflyttere som blir boende endrer bosettingsmønsteret

Det er mye politisk relevans knyttet til regionflytterne som på varig basis er blitt boende. Det er jo disse som i det lange løp bidrar til å forandre bosettingsmønsteret. Vi tar derfor en liten oppsummering for dem.

Vi kan se klare skillelinjer mellom regionflyttere som er blitt boende i de ulike regionene. Den største kontrasten går mellom storbyene og omlandet. Mens de som blir boende i storbyomlandet blir assimilert med alle gruppene i lokalbefolkningen, kjennetegnet ved å være moderne, familie- og gruppeorientert og bruke av opptjent økonomi, har de som bor i storbyene en helt omvendt profil. Vi nevnte i kapittel 5.4 at mens innflytterne i storbyene i forhold til alle andre grupper har mest utdanning i forhold til inntekt, er det omvendt for de bofaste i storbyomlandet. Samme tendens gjelder mer avdempet for alle typer av flyttere til storbyomlandet.

Kan dette være med på å forklare disse forskjellene? Og er det overraskende at de som flytter til storbyer og blir boende i tillegg til å være karriereorientert også fortsetter å være tradisjonelle? Kanskje er det ikke så underlig. Det kan være at mange med høy utdanning i storbyene kombinerer karriere med prioritering av familie og økonomi. Hensynet til familie framkommer da mer som en grunnleggende kulturell egenskap enn den mer fasebestemte som opptrer ved familieetablering, familieførøkelse osv.

Regionflytterne som blir boende i de små og mellomstore byene har et mer avdempet mønster. For dem er det utslag kun på den økonomiske og den kulturelle dimensjonen, i samme retning som de som blir boende i storbyene. Kanskje har kombinasjonen av økonomisk sikring og tradisjonalt blitt et byfenomen? Sammen virker disse to egenskapene på et vis konserverende eller bevarende, det vil si egenskaper som vi mer ville trodd hadde hopet seg i periferien.

Det gjør de imidlertid ikke. De som flytter til periferien og blir boende har kun tradisjonalt som eneste kjennemerke. Utslaget er riktignok sterkere enn i byene, men både økonomisk og sosialt er de å sammenligne med landsbefolkningen. Variasjonene er som i landet ellers.

Det er på den sosiale dimensjonen det er færrest og svakest utslag for regionflyttere som er blitt boende. Dette er den dimensjonen som i størst grad er knyttet til konkrete gjøremål, og har derfor sterkere utslag i motivasjonene bak flytting enn bak motivasjonene for å bli boende.

6.7.2 Lokalbefolkningen befester bosettingsmønsteret

Vi skal ta et tverrgående blikk langs sentrum-periferi-aksen på kjennetegnene ved de som ikke flytter også. De avvik vi ser fra landsgjennomsnittet for bofaste, tilbakeflyttere og internflyttere er på et vis med på å karakterisere regionenes egenart. Det er kjennetegn som i hver regiontype kan tolkes som bindemiddel.

For **bofaste** er avvikene fra befolkningen ellers små. Klarest er kontrastene for de bofaste i storbyområdet. De er moderne, gruppeorienterte og økonomiske forbrukere. Familie og bolig står i fokus. Også de bofaste i storbyene er forbruksorientert, men er som landsbefolkningen sosialt og kulturelt.

I de små og mellomstore byregionene er det ingenting som avviker fra landsbefolkningen, mens de bofaste i periferien skiller seg fra alle andre bofaste ved å være tradisjonelle, karriereorienterte og ved å sikre økonomisk basis. Hovedstikkordet er utnyttelse av næringsseiendom.

Tilbakeflyttere i periferien atskiller seg fra de bofaste ved at de i stedet for karriere er mer opptatt av familie og bolig. Men de er

mer opptatt av å trygge økonomi enn de bofaste. I de små og mellomstore byregionene skiller ikke tilbakeflytterne seg særlig ut. Der er bofaste og tilbakeflyttere av samme skuffe.

Tilbakeflytterne i storbyområdet er som de bofaste – moderne, økonomisk forbrukende og opptatt av familie og bolig. Tilbakeflytterne i storbyene er også økonomiske forbrukere, men med samme variasjon som i landsbefolkningen ellers.

Internflytterne skiller seg mest ut av alle, og de skiller seg mest ut fra hverandre, avhengig av hvor de bor. I storbyområdet er de akkurat like moderne, forbruks- og familieorientert som de bofaste. At de bor i en nabokommune i stedet for oppvekst-kommunen spiller liten rolle. I de små og mellomstore byregionene avviker internflyttere mindre fra befolkningen ellers, men det er en tendens til at de kan karakteriseres som moderne, forbruksorientert men til forskjell fra storbyområdet mer opptatt av karriere enn av gruppefokus på familie. Det siste er litt overraskende, tatt i betraktning at det er flere kvinner enn menn blant internflytterne i småbyregionene. Internflytterne i periferien er annerledes. De er som bofaste og tilbakeflyttere, bare i enda sterkere grad tradisjonelle og med fokus på økonomisk realisering. De har litt sterkere fokus på karriere enn på familie, men på begge disse sosiale områdene, tenderer de til litt sterkere fokus enn landsbefolkningen. Også disse har mye næringsseiendom i regionen, ofte mer og på litt flere steder i regionen enn de bofaste. Til gjengjeld er det færre internflyttere enn bofaste og tilbakeflyttere i kommunene.

6.7.3 Teoretisk avslutningsord

Faktorene som blir brukt som motiver og begrunnelser bunner i forskjellige typer forhold, fra noe strukturelt og overordnet for eksempel knyttet til et marked, ned til noe svært personlig og følelsesmessig, som for eksempel tilhørighet. I metodikken og i den empiriske gjennomgangen av den ligger slike forhold i blanding. Bak dette igjen ligger det rammebetingelser og faktorer som oppfattes som gitte.

Vi har vært inne på at en del manglede steds- og miljøbegrunnelser både i periferien og i storbyene kan forklares ut fra en slik tankegang. Tilgang til natur og landlig beliggenhet eksisterer på et ”ubegrenset marked” i Norge, det er ingen knapphet i tilgangen på

det noen steder. Men der de har mest av det tar de det i størst for gitt. På den annen side har ikke periferiene de samme kultur- og tjenestetilbudet som storbyene, det kan bli sett på som så naturlig at det ikke er noe å nevne i en begrunnelse.

Lav respons på enkelte steds- og miljømotiver i noen områder gir ikke nødvendigvis uttrykk for at tilstedeværelse av faktorene ikke verdsettes. Tilgjengelighet og tilgang definerer en ramme man responderer innenfor. Det samme resonnementet gjelder jobber, boliger og noen familiehensyn. I diskusjonen om nødvendige og tilstrekkelige betingelser er de nødvendige kun en ramme hvis de ikke er tilstrekkelige, men de kan likevel være de viktigste bakenforliggende årsakene i kausal forstand. Ingen tilstrekkelige betingelser er nok, hvis de nødvendige mangler. Alt dette er selvsagt. Men det som er underforstått kan i noen sammenhenger bli for lite forstått (i ordets egentlige forstand).

Motivene eller kombinasjonene av dem er bare sjelden fullverdige årsaker, som impliserer at vi har funnet den kausale sammenheng. Det bringer oss tilbake til den teoretiske forståelsen av hva som styrer bo- og flyttebeslutninger, slik blant annet Villa (2004) har vist.

Vi vender tilbake til Holm et al (1989), som i sin modell inkluderer et "vil", "bør" og "kan" i forståelse av flytting. Det en ønsker å oppnå med å bli boende eller å flytte handler i all hovedsak om hensikter, planer eller mål. Det er disse som i størst grad fanges opp i de to mest kontekstavhengige, sosiale motivkombinasjonene. Videre finnes bilder og normer om hva som er attraktivt, med klangbunn i kulturelle normer og verdier, og med ulike innstillinger til økonomisk hensiktsmessighet å gjøre: Det kan være så enkelt som at flytting fører til høyere lønn (Pedersen og Moilanen 2011), eller at man blir boende fordi man har næringseiendom (Sørlie 2010, Rye 2006c), eller man flytter tilbake på grunn av nærhet til slekt eller familie.

I tillegg kan det komme faktorer knyttet til individuell vilje, eller andre meningssammenhenger inn, eller det kan være kulturell påvirkning fra omgivelsene, som for eksempel stedsbilder og ideologier som at bygda er tradisjonell og byen moderne (Villa 2004, Wiborg 2004, Paulgaard 2000 og 2002, Fosso (2004) , Hansen 2004, Munkejord 2009 og Bæck 2004).

Stedsbilder og ideologier er med på å forme våre ønsker og mål, formet både ut fra hva vi selv *vil* og hva andre synes vi *bør*. I bo- og flyttmotivene ligger begge disse handlingsincentivene innbakt. I tillegg kommer den mer definitive faktoren *kan*, som sier noe om mulighetsrommet eller handlingsrommet. Ulikhet i tilgang på bolig og arbeid mellom steder kan definere ulikt meningsinnhold på fraflyttings- og tilflyttingssted. Høy eller lav tilgjengelighet til goder påvirker også vilje til handling. Det som i utgangspunktet er til stede av ”*vil og bør*” blir ofte justert innenfor handlingsrommets *kan*, innen motivene til slutt utformes.

Vi tror denne type innvirkning slår inn i den sosiale dimensjonen i dette kapitlet. Det er den som er mest handlingsorientert, knyttet til karriere/stedsopplevelse versus bolig/familieetablering. Vi har tolket forskjeller i handling knyttet til denne teorien som utslag av individuelle mot kollektivt rettede behov. De andre dimensjonene er mer grunnleggende, normbaserte eller ideologiske.

Litteratur

- Agnew, J (1987) *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*, Allen & Unwin
- Almås, R., M.S Haugen, J.F., Rye, M. Villa (2008), *Den Nye bygda*. Trondheim: Tapir Akademisk forlag
- Arbo, P , B. Sæther, J. Mønnesland, K. Onsager, K. Sørlie (2000), *Høgskolenes regionale betydning*. Rapport 2000:09, NIBR
- Aure, M (2008): *Arbeidsmigrasjon fra Teriberka til Båtsfjord 1999-2002*. Avhandling for Doctor Rerum Politicarum, SV-fak, UITØ
- Aure, M, B. Langset og K. Sørlie (2011), *Flyttemotiver og bostedsvalg*. Plan 5/2011.
- Bauman, Z. (1998), *Globaliseringen og dens menneskelige konsekvenser*. Vidarforl, Oslo.
- Beck, U (1996), 'Individualization and "Precarious Freedoms": Perspectives and Controversies of a Subject-oriented Sociology', in P. Heelas, S. Lash and P. Morris (eds) *Detraditionalization. Critical Reflections on Authority and Identity*. Oxford: Blackwell.
- Berg, N. G., H. K. Lysgård (2004), *Ruralitet og urbanitet - bygd og by*. N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård, & A. Løfgren (eds), *Mennesker, steder og regionale endringer*. (pp. 61-76). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Berg, N.G. og G. Forsberg (2003), *Rural geography and feminist geography - discourses on rurality and gender in Scandinavia and Britain*. Øhman, J. & Simonsen, K. (red.) *Voices from the North. New trends in Nordic Human Geography*, 173-190. Ashgate, Aldershot.

- Berg, Nina G. (2002). Kjønn på landet og kjønn i byen. *Kvinneforskning*, (1), 67-82.
- Berger, P.L. og T. Luckman (1990), *Den samfunnsskapte virkelighet*. Viborg, Danmark: Lindhardt og Ringhof.
- Blom, Svein (2006) Innvandreres bo- og flyttemønstre i Oslo rundt årtusenskiftet / Svein Blom. - Oslo : Statistisk sentralbyrå, 2006. - 81 s. : ill.
- Bourdieu, Pierre (1990) *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Boyle, P. og Halfacree, K. (1998) *Migration into rural areas – Theories and Issues*. Chichester: John Wiley & Sons
- Brenner, N. (2001) The limits to scale? Methodological reflections on scalar structuration. *Progress in Human Geography* 25, 591-614.
- Brochmann, G. og Kjeldstadli, K. (2008). *A history of immigration: the case of Norway 900–2000*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brox, O. (1969). *Hva skjer i Nord-Norge? en studie i norsk utkantpolitikk* ([Ny utg.], 3. opplag). (Pax-bøkene No. 39). Oslo: Pax.
- Brox, O.: *Nord-Norge* (1984), *Fra allmenning til koloni*, Universitetsforlaget Oslo
- Bukve, O. (2004) Funksjonsfordelingsstrid og regionaliseringsinitiativ. Mot ein norsk regionalisme” i Amdam, R og Bukve, O *Det regionalpolitiske regimeskiftet – tilfellet Noreg*, Tapir Akademist Forlag, Trondheim
- Bæck, U. D. (2004) The Urban Ethos: Locality and youth in north Norway *Young May* 2004 12: 99-115
- Carling, J. (1999) Sentraliseringstendenser i innenlandsk flytting mellom økonomiske regioner. *Utviklingen 1977-1998 og forutsetninger om framskrivingsperioden 1999-2050*. SSB notat 67/1999.
- Castells, M. (1996). *The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume I : The Rise of Network Society*. Oxford: Blackwell.

- Castles, S., Miller, M.J., (2009). The age of migration: international population movements in the modern world. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Cresswell, T. (2006) On the Move: Mobility in the Modern Western World. New York Routledge
- Cruickshank, J., Lysgård, H.K., og Magnussen, M-L. (2009) The Logic of the Construction of Rural Politics: Political Discourses on Ruralities in Norway *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* Volume 91, Issue 1, pages 73–89, March
- Ellingsæter, A.L. (2009) Vår tids moderne tider: det norske arbeidstidsregimet, Oslo, Universitetsforlaget
- Ellingsæter, A.L.og Leira, A. (2004). Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer. Oslo: Gyldendal akademisk Forlag.
- Ericsson, B., Skjeggedal, T., Arnesen, T. og Overvåg, K (2011) Second Homes i Norge Bidrag til en nordisk utredning ØF-rapport nr. 1/2011
- Finlay, A. og Rogerson, R. (1993) Migration, places and quality of life: voting with their feet, in: A. Champion (Ed.) *Population Matters*, pp. 33-49. London: Paul Chapman.
- Florida, R. (2002). The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life. Basic Books, New York.
- Forsberg, G., Jakobsen, L., og Jansdotter, M. (2007). Lokalt formade livsformer, handlingspraktiker och världsbilder. S. Berger, G.Forsberg, & M. Orbeck (red), *Inre Skandinavien - en gransregion under omvandling* (pp. 50-62). Karlstad: Karlstad University Press
- Fodnesbergene, G. (2008), Flyttemotivundersøkelsen 2008. Dokumentasjonsrapport, Notater 2008:68, SSB.
- Foss , A (2006) Fruktharhet blant innvandrerkvinner: 1 av 5 har foreldre som har innvandret. Samfunnspeilet 4.
- Foss, O, Salomon, R., Stordahl, E. og Østby,L. (1974) Flyttemotivundersøkelsen 1972 Teori og metode Rapport nr. 2 TO 74/43 29. oktober 1974

- Fosso, E. J. (2004). Unges flytting - et spørsmål om identitet og myter om marginale steder? N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård, & A. Løfgren (eds), *Mennesker, steder og regionale endringer* Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Gerrard, S. (2008). "A travelling fishing village: The specific Conjunction of Place". Børenholdt. O.J. & Granås. B. (eds). 2008. *Mobility and place : enacting northern European peripheries*. Aldershot: Ashgate.
- Gerrard, S. (2009) I have always wanted to go fishing. Challenging Gender and Gender Perceptions in the Quota-Oriented Small-Scale Fishery of Finnmark, Norway. CCI Press 2009 (62) s 121 - 152.
- Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press
- Giddens, A. (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press
- Grimsrud G.M. og Sørli, K. (2004): Flytting og bosetting, jobb og pendling. I Berg, N.G., Dale, B., Lysgård, H.K. og Løfgren, A.: *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Grimsrud, G. M. (2011a). How Well Does the 'Counter-Urbanisation Story' Travel to Other Countries? The Case of Norway. *Population, Space and Place*, 17: 5, 642-655
- Grimsrud, G. M. (2011b). Gendered spaces on trial: the influence of regional gender contracts on in-migration of woman to rural Norway. *Geografiske analyser: Series B, Human Geography*. Volume 93, Issue 1, pages 3-20, March 2011
- Gullestad, M. (1984). "Sosialantropologiske perspektiver på familie og hushold". I I. Rudie (Red.), *Myk start – hard landing. Kvinners levkår og livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halfacree, KH. (1995). Talking about rurality: Social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. *Journal of Rural Studies*. Volume 1, Issue 1, January 1995, Pages 1-20
- Hammar, T., Tamas, K. (1997) 'Why do people go or stay?' Hammar, T., G. Brochman, K. Tamas and T. Faist (eds.)

- International Migration, Immobility and Development – Multidisciplinary Perspectives. New York: Berg.
- Hannam, K., Sheller M., Urry J (2006): Editorial: Mobilities, Immobilities, and Moorings. *Mobilities* 1 (1), 1-22.
- Hansen, J.C. (2004). Ungdoms forhold til sted: Er Rjukan et blivende sted? I Berg, N.G. et al (red). *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir forlag
- Haraway, D.J. (1991). "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". I D.J. Haraway. *Simians, Cyborg and Women: The reinvention of nature*. London: Free Association Books.
- Haugen, M.S., & Villa, M. (2006). Big Brother in rural societies: Youth's discourses on gossip. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 60(3), 209-216.
- Heggen, K. og Matland Olsen, G (1995) Ungdom. Utdanningseksplasjon - nye karrierar? Forskningsrapport nr 3, Volda, Høhskulen i Volda/Møreforskning
- Heggen, K., Myklebust, J.O. og Øia, T. (2001) 'Innleiing: Ungdom, stad og meining' i K. Heggen, J.O. Myklebust og T. Øia (eds) *Ungdom. I spenninga mellom det lokal og det globale*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hernes, H.M., (1982) *Staten - kvinner ingen adgang?*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Holm, E., Mäkilä, K., Öberg, S. (1989). *Tidsgeografisk handlingsteori - att bilda betingade biografier*. Gerum rapport 8, Umeå.
- Holst, Cathrine (red.) (2002), Gyldendal Akademisk *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*
- Hondagneu-Sotelo, P. (1994) *Gendered Transitions: Mexican Experiences of Immigration*. Berkeley: University of California Press.
- Hondagneu-Sotelo, P. og Avila, E. (1997). "I'm here, but I'm there": The Meaning of Latina Transnational Motherhood". *Gender & Society*, 11 (5), 548-571.
- Horschild, A. R. (2001). "Globale omsorgskjeder". *Temanummer Kjønn og globalisering. Kvinneforskning*, 2/2001, 5-13.

- Hägerstrand, Torsten (1969): On the Definition of Migration. Lunds Universitets Geografiska Institution. Avhandlingar 45. Lund.
- Høydahl, E (2010) Befolkning: Befolkningsvekst rundt Oslo, artikkel SSB, <http://www.ssb.no/ssp/utg/201005/02/>
- Høydahl, E (2011) Monitor for sekundærflytting. Sekundærflytting blant flyktninger bosatt i Norge i 2000-2009 Statistisk sentralbyrå, Statistics Norway Oslo–Kongsvinger Rapporter 30/2011
- Haavind, H. (1984) "Fordeling av omsorgsfunksjoner i småbarnsfamilier" in Ingrid Rudie (ed): Myk start – hard landing. pp 161-191. Oslo: Universitetsforlaget
- Isaksen, L.W. (2001) "Kommer din praktikant også fra Litauen" om nye løsninger på gamle problemer. Kvinneforskning 2/2001.
- Juvkam, D., Kann, F., Lian, JI., Samuelsen, R. og Vanberg, V. (2011) Storbyregioners funksjonelle grenser. NIBR-rapport 2011:16
- Karlsen, U D (2001) 'Some Things Never Change: Youth and Occupational Preferences', *Acta Sociologica* 3(44): 243–255.
- Kofman, E, Phizacklea, A, Raghuram, P, Sales, R (2000). Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics. London and New York:Routledge,
- Kramvig, Britt (2006). Finnmarksbilder. Doktorgradsavhandling. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Kristensen, Guro Korsnes (2009) Tobarnskull eller stua full. Innvandreres fødselstall i norsk offentlig diskurs. Tidsskrift for kjønnsforskning (33) 4, s 276-309
- Law, J. (2004), After Method: Mess in Social Science Research, Routledge, London, 2004
- Lefebvre, H. (1991). The Production of Space. Blackwell, Oxford
- Levin, I (2004) 'Living Apart Together' Current Sociology Vol 52 (2) pp 223-240
- Little, J (2002). Gender and rural geography. Identity, sexuality and power in the countryside. Harlow: Prentice Hall.

- Massey, D. S. Durand, J., Malone, N.J. (2002) *Beyond Smoke and Mirrors. Mexican Immigration in an Era of Economic Integration*. New York:Russell Sage Foundation
- Massey, D (1994) *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Massey, D (2005) *For Space*, London: Sage
- McDowell, L. (1999). *Gender, Identity and Place. Understanding Feminist Geographies*. Cambridge: Polity Press.
- Milbourne P. (2007). Re-population rural studies: migrations, movements and mobilities. *Journal of Rural Studies* 23: 381–386.
- Moxnes, K. (1991) *Kjernesprengning i familien?: familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Universitetsforlaget.
- Munkejord, M.C. (2009). *Hjemme i nord. En analyse av stedsopplevelser med utgangspunkt i kvinnelige og mannlige innflytteres fortellinger om hverdagsliv i Havøysund og Vadsø, Finnmark*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø.
- Niedomysl, T. (2004) Evaluating the effects of place-marketing campaigns on interregional migration in Sweden *Environment and planning C, Government & policy*. Vol:36 iss:11 pg:1991
- Niedomysl, T. (2008) Residential preferences for interregional migration in Sweden: demographic, socioeconomic, and geographical determinants. *Environment and Planning A* 2008, volume 40, pages 1109 – 1131
- Noack, Turid. (2006). Det nye familielivet, in Roness, A og S.T. Matthiessen (eds.) *I klem eller balanse? Om arbeid, stress og familieliv*. Fagbokforlaget
- Olwig, K. F. og N. N. Sørensen. (2002). *Mobile livelihoods. Making a living in the world*. In N. N. Sørensen og K. F. Olwig (eds.), *Work and Migration. Life and livelihoods in a globalizing world*. (s.1-19). London and New York: Routledge.

- Onsager, K. og Orderud G. (1998): Flytting – mønstre og årsaker. En kunnskapsoversikt. NIBR prosjektrapport 1998:6.
- Papastergiadis, N. (2000), *The Turbulence of Migration. Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.
- Parreñas, R. (2001). *Servants of Globalization: Women, Migration, and Domestic Work*. Stanford: Stanford University Press.
- Paulgaard, G. (2000) Ungdom, lokalitet og modernitet. Om kulturbrytninger og identitetsutforming i et kystsamfunn nordpå. Tromsø: Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UIT, avhandling for graden dr.polit.
- Paulgaard, G. (2002) Local identities in a "globalised" world. *Young* 10:3/4, 95-107
- Pedersen, P og Moilanen, M. (2011) Hovedtrekk i det Nordskandinaviske flyttmønster blant den ung voksne befolkningen 2000-2005. Notat, Norut Tromsø.
- Pettersen, S. V. (2009): Innvandrere i norske kommuner. Demografi, levekår og deltakelse i arbeidsstyrken. Rapport 2009/36. Statistisk sentralbyrå.
- Pries, L. (2001), "The Approach of Transnational Social Spaces". I Pries (ed.) *New Transnational Social Spaces. International Migration and Transnational Companies in the Early Twenty-first Century*. London, New York: Routledge.
- Ramamurthy, P. (2003). 'Material Consumers, Fabricating Subjects: Perplexity, Global Connectivity Discourses, and Transnational Feminist Research'. *Cultural Anthropology*, 18 (4): 524-550.
- Ravenstein, E. G. (1885). "The Laws of Migration". *Journal of the Statistical Society*, Vol. XLVIII, 167-235.
- Roness, A og Matthiesen, SB (2006). I klem eller balanse? Om arbeid, stress og familieliv. Fagbokforlaget
- Rye, J.F. (2006a) Heading for the cities? Gender and lifestyle patterns in rural youth's residential preferences. *Norwegian Journal of Geography* 60, s. 199-208.

- Rye, J.F. (2006b) Leaving the Countryside. An Analysis of Rural-to-Urban Migration and Long-Term Capital Accumulation. *Acta Sociologica* 49(1),s. 47-65
- Rye, J.F. (2006c) Lokal kapital og arvelig bofasthet. Rurale ungdommers bostedspreferanser. *Tidsskrift for ungdomsforskning* 6(1), s.3-24.
- Rye, J.F. (2006d) Rural Youths' Images of the Rural. *Journal of Rural Studies* 22, s. 409-42.
- Rye, J.F. (2007) Kjønnsperspektiv på flytteforskning om ungdom. *BARN* 1-2007.s. 81-101.
- Rye, J.F. (2011) Youth migration, rurality and class: a Bourdieusian approach. *European Urban and Regional Studies* 18 (2), 170-191
- Røed og Schøne (2012), Does immigration increase labour market flexibility?, *Labour Economics*, Available online 24 May 2012, lastet ned 21.09.2012.
- Raaum, Nina C. (red.) (1995), Kjønn og politikk, TANO A.S.
- Seierstad, Ståle (1991): Arbeidsmarkedskunnskap for distrikts-Norge. Teori og empiri fra Nord-Norge. Rapport 6/91. Arbeidsforskningsinstituttet, Bodø.
- Selstad, T. et al. (2004). Regionenes tilstand . ØF-rapport nr. 07/2004. Lillehammer.
- Sheller, M og Urry, J (2006) "The new mobilities paradigm" in *Environment and planning A*.
- Simonsen, K. (2004). "Spatiality, Temporality and the Construction of the City". I J. O. Bærenholdt og K. Simonsen (Red.), *Space Odysseys: Spatiality and Social Relations in the 21st Century*. (s. 43-61). Aldershot: Asgate.
- SSB (2012), Tabell 6 Folkemengde, innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn¹. 1970-2012. Absolutte tall og prosent
- Stambøl, Lasse (1997): Flytting og sysselsetting i nordiske land. *Tema Nord* 1997:599.
- Stambøl, Lasse (1999): Regional arbeidsmarkedsmobilitet i nordiske land. *Tema Nord* 1999:551.

- Stjernström, O. (2004). Theory and Migration: Towards a Framework of Migration and Human Actions. *Cybergeog, European Journal of Geography*, article 254.
- Stordahl, E. (1982): Flyttemønstre i Norge 1971-1974. SØS 50. Statistisk sentralbyrå.
- Søholt, S., Aasland, A., Onsager, K., Vestby, GM. (2012) "Derfor blir vi her"- innvandrere i Distrikts-Norge. NIBR-rapport 2012:5 Norsk institutt for by- og regionforskning
- Søndergaard, D.M. (2000). "Destabiliserende diskursanalyse: Veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning". I H. Haavind (red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sørli, Kjetil (1995): Regional demografi. Tano-Aschehoug.
- Sørli, Kjetil (2002): Rekruttering av kvinner til kyst- og bygde-Norge. NIBR-notat 2002:114 og Regionale trender 2/2002.
- Sørli, K. (2003 og 2010) Bosetting, flytting og regional utvikling. Kapitler i Frønes og Kjølørød (red) "Det norske samfunn", utgave 5 og utgave 6.
- Sørli, K. (2009) Bolyst og stedsattraktivitet– motiver for å flytte og bo i distriktene. NIBR-notat: 2009:111
- Taylor, E. J. (1999). "The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process". *International Migration*, 37 (1), 63-86.
- Thorshaug, K., M. Valenta og B. Berg (2009). "Bosetting av enslige voksne flyktninger : utfordringer og muligheter for rask og god bosetting" - Trondheim : NTNU Samfunnsforskning, 2009. - 108 s.
- Torp, H. red (2005) *Nytt arbeidsliv*. Gyldendal Akademisk, Oslo
- Urry, J. (2000). *Sociology Beyond Societies*. Routledge, London.
- Utdanningsspeilet (2011) Tall og analyse av grunnskolingen i Norge. Utdanningsdirektoratet
- Uteng, T.P., og Cresswell, T. (2008) *Gendered Mobilities*, Aldershot: Ashgate

- Valentine, G. (1997). A Safe Place to Grow Up? Parenting, Perceptions of Children's Safety and the Rural Idyll. *Journal of Rural Studies*, 13(2), 137-148
- Vertovec, S (2004) "Migrant Transnationalism and Modes of Transformation". *International Migration Review*, 38 (3)
- Villa, M. (2000). Livsfasebygda. Husmo, M. & Johnsen, J.P. (red.) *Fra bygd og fjord til kafebord*, 175-185. Tapir Akademiske Forlag, Trondheim.
- Villa, M. (2004) Bygda som bustad. Doktoravhandling 2004:45, Trondheim: NTNU.
- Villa, M (2005) Bustadsval i det post-industrielle norske samfunnet. Utviklingstrekk og teoretiske perspektiv Notat nr 3/05, Norsk senter for bygdeforskning.
- Wallace, C and D. Stola (2000) *Patterns of Migration in Central Europe*. Basingstoke & New York:Palgrave
- Wiborg, Agnete (2005) Flere unge til distriktene? Muligheter og utfordringer for økt til(bake)flytting av unge voksne. NF-arbeidsnotat 1003/2005, Nordlandsforskning
- Wiborg, A. (2004). Place, Nature and Migration: Students' Attachment to their Rural Home Places. *Sociologia Ruralis*. 44:4, 416-432
- Wærness, Kari (2000) *Hvem er hjemme? Essays om hverdagslivets sosiologi*. Fagbokforlaget.
- Østby, L (2001) Flyktningers sekundærflyttinger under 1990-tallet, rapport 22/2001 Statistisk sentralbyrå